

891.71
7-97

19 NOV 2010

ՔԱՆԱՍՏԵՂԹԻ ՄԱՀԱՆ ՀԱՌՅՈՒՐԱՄՅԱԿՈՆ

ԱՄԴՈՒՆԿՐՆ

ԴՈՒԲՐՈՎՍԿԻ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՃԱՐԱԿՁՈՒԹՅՈՒՆ 1937 ՅԵՐԵՎԱՆ

891.71
-97

22 JUN 2007

ՊՈԻՇԿԻՆՆԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Ա. Ս. ՊՈԻՇԿԻՆ

ԴՈՒԲՐՈՎ, ՍԿԻ

ՅԵՐՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

ՊԵՏԼՐԱՏ

1937

23 JUL 2013

13080

1630

38

891.71

71-97

ար

Ա.ՌԱԶԻՆ ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ 1

Սրանից մի քանի տարի առաջ իր կարճամտերից մեկում ապրում էր ուռա հին աղմուկական Կիրիլա Պետրովիչ Տրոյեկովը։ Նրա հարստությունը, հռչակավոր տոհմը և կապերը նրան մեծ կշիռ էին տալիս այն նահանգներում, ուր գտնվում էր նրա կալվածքը։ Հարևաններն ուրախությամբ բախարարում էին նրա ամենաչին քմահաճույքները. նահանգական ատիճանավորները դողում էին նրա անունը լսելիս։ Կիրիլա Պետրովիչն ստորաբարձություն նշաններն ընդունում էր վորպես պատշաճ տուրք. նրա տունը միշտ լիքն էր հյուրերով, վորոնք պատրաստ էին ուրախալի դարձնել նրա աղայական խարստությունը, մասնակցելով նրա աղմուկից, յերբեմն էլ մոլի զվարճություններին։ Վոչ վոք էր հանդգնում մերժել նրա հրավերները, կամ վորոչ որևէ չնեկայանալ Պոկրոսկոյե գյուղը՝ պատշաճ հարգանք մատուցելու։ Ընտանեկան կենցաղում Կիրիլա Պետրովիչը ցույց էր տալիս անուշ մարդու բոլոր արատները։

Յերես առած այն բոլորից, ինչով նա չըջաղատված էր, նա սովորել էր ազատ ասպարեզ տալ իր կրակոտ բնավորության բոլոր մղումներին և բախական սահմանափակ խելքի բոլոր մտադրություններին։ Չնայելով Ֆիդիկական ունակությունների արտասովոր ուժին, նա չարաթը յերկու անգամ տառապում էր չատակերությունից և ամեն յերեկո խմած էր լինում։ Նրա տանը կից շենքերից մեկում ապրում էին 16 սպասուհիներ, վորոնք պարսպում էին իրենց սեռին հատուկ ձեռագործով։ Այդ շենքի լուսամուտները պատած էին փայտե վանդակով. դռները փակված էին կողպեքներով, վորոնց բանալիները գտնվում էին Կիրիլա Պետրովիչի մոտ։ Յերիտապարզ մեռակեցուհիները վորոշալ

Ժամերին իջնում եյին պարտեզ և ման եյին գալիս յերկու բա-
ռախներ ի հակողության տակ: Ժամանակ առ ժամանակ Կիրիլա
Պետրովիչը նրանցից փոմանց մարդու յեր տալիս և նրանց փո-
խարեն ընդունւում եյին նորերը:

Գյուղացիներն և սարսափորներն հետ նա վարւում եր խիտ
և քմահաճ. չնայած դրան սրանք նախընտրում եյին նրան. սրանք
պարծենում եյին իրենց տիրոջ հարստութեամբ ու վառքով և ի-
րենց հերթին իրենց շատ բան եյին թույլ տալիս հարեաններն
նկատմամբ, հույս տնենալով ուժեղ պաշտպանութեան վրա:

Տրոյեկուրովի մշտական գլխավորներն այն եր, վոր շրջադա-
յում եր իր ընդարձակ կալվածներում, անձնատրւում յերկարա-
տե խրախճանքների ու նման զեպքերում ամեն ոք հնարվող չա-
րաճճիւթյունների, վորոնց զոհ եր լինում սովորաբար վորեւե
մի նոր ծանոթ, թեպետ հին բարեկամներն ել միշտ չեյին խու-
սափում դրանց, չափաւորութեամբ միայն Անդրեյ Գալիլեյի
Դուբրովսկին: Այս Դուբրովսկին, գալարելայի պաշտոնաթող պո-
ռուչիկը, նրա ամենամոտ հարեանն եր և ուներ յոթանասուն
ձոր: Տրոյեկուրովը, վոր իրեն գոռոզ եր պահում ամենաբարձր
կոչումն ունեցող մարդկանց հետ, հարգում եր Դուբրովսկուն,
չնայելով վերջինիս համեմատ կարողութեանը: Մի ժամանակ նրանք
ծառայել եյին միասին, և Տրոյեկուրովը փորձից զխտեր, վոր նա
բնավորութեամբ անհամբեր և և վճռական: Դեպքերը յերկար ժա-
մանակով բաժանեցին նրանց: Դուբրովսկին, վորի հարստութեու-
նը քայքայել եր, ստիպւած յեղալ պաշտոնաթող լինել և բնակ-
վել մնացած¹ գյուղում: Կիրիլա Պետրովիչն իմանալով այդ,
նրան առաջարկում եր իր հովանաւորութեանը, բայց Դուբրով-
սկին չնորհակալութեան (հայտնեց և մնաց աղքատ ու անկախ:
Մի քանի տարուց հետո պաշտոնաթող գնեւերալ — անչեֆ² Տրո-
յեկուրովը ժամանեց իր կալվածքը, նրանք հանդիպեցին և ուրա-
խացան սրա համար: Այդ ժամանակներից սկսած՝ նրանք ամեն
ոք լինում³ եյին միասին, և Կիրիլա Պետրովիչը, վոր իր ամբողջ
կյանքում վոչ վորեի չեր արժանացնում իր ալցելութեանը, առանց
այլեւայլութեան հաճախում եր իր հին ընկերոջ տնակը: Լինելով
հասակակիցներ, միեւնոյն դասի ծնունդ, միատեսակ դաստիա-

ջակւած, նրանք մասամբ նմանւում եյին նաեւ բնավորութեամբ
ու հակումներով: Նրանց յերկուսի բախտն ել վորոշ չափով միա-
տեսակ եր, յերկուսն ել ախրելով եյին ամուսնացել, յերկուսն ել
չուտով ալցելացել եյին և յերկուսն ել ունեյին մեկական դավան:
Դուբրովսկու վորդին ուսանում եր Պետերբուրգում, Կիրիլա
Պետրովիչի աղջիկը ծնողների աչքի առաջ եր մեծանում և Տրո-
յեկուրովը հաճախ ասում եր Դուբրովսկուն. «Լաիր, յեղբայր,
Անդրեյ՝ Գալիլեյի յեթե քո Վալուդեան մարդ դառնա, Մաչա-
յիս կտամ նրան, ի՞նչ արած, վոր նա աղքատ ե»: Անդրեյ Գալի-
լեյի վորդը սլուին ուրորում եր ու սովորաբար պատասխանում.
«Վո՛չ, Կիրիլա Պետրովիչ, իմ Վալուդեան Մարիա Կիրիլովնայի
փեսացուն չի կարող լինել: Ավելի լավ ե, վոր նրա պես աղքատ
աղջկականն ամուսնանա աղքատ աղջկականուհու հետ և տան
մեծը լինի, քան թե դառնա յերես առած կնոջ գործակատարը»:

Բոլորը նախանձում եյին այն համեմալիւթյանը, վոր թա-
գաւորում եր գոռոզ Տրոյեկուրովի և նրա աղքատ հարեանի մի-
ջև, և դարմանում եյին վերջինիս համարձակութեան վրա, յերբ
նա Կիրիլա Պետրովիչի մոտ, սեղան նստած, ուղղակի արտահայ-
տում եր իր կարծիքը, առանց մտածելու այն մասին, թե այդ
չե՞ր հակասի արդոք տանտիրոջ կարծիքին: Մի քանիսը փոր-
ձում եյին նմանել նրան և դուրս գալ պատշաճ հնազանդութեան
առհամաներից, բայց Կիրիլա Պետրովիչն այնպես վախեցրեց
նրանց, վոր առմիշտ հրաժարվեցին նման փորձերից, և միայն
Դուբրովսկին դուրս մնաց ընդհանուր որենքից: Սակայն անսպա-
ռելի մի դեպք տակն ու վրա արալ ու փոխեց ամեն ինչ:

Մի անգամ, աչնան սկզբին, Կիրիլա Պետրովիչը պատրաստ-
վեց փորսի գնալ: Նախընթաց որը հրաման տվեց չնայահաներին⁴
և առաքանդակաւորահաներին, վոր առավոտյան ժամը հնգին պատ-
րաստ լինեն: Վրանն ու խոհանոցը վաղորոք ուղարկվեցին այն-
տեղ, ուր ճաշելու յեր Կիրիլա Պետրովիչը: Տանտերն ու հյու-
րերը գնացին չնանոցի բակը, վորտեղ առատ կերակրւում և տա-
քուկ տեղերում պահւում եյին հինգ հարյուրից ավելի քերծեներ
ու բարակներ՝ իրենց չնական լեզվով փառաբանելով Կիրիլա Պե-
տրովիչի առատաճեռնութեանը: Այստեղ եր դառնում նաև հիվանդ
չներին բուժարանը և անկեղանոցը, վորտեղ չներին բուժում եր

¹ Այսինքն իր ձեռքում մնացած չծախւած գյուղում:

² Գեմերալ-անչեֆ — գեներալի լրիվ աստիճանը:

⁴ Շնապան — վորսի չներին հսկող:

ավագ բժիշկ Տիմոշկան, և այն բաժանմունքը, ուր աղնվացեղ շները ցնկնում եյին և կերակրում իրենց բակոտներին: Կիրիլա Պետրովիչը հարաբարանում եր այս սքանչելի հիմնարկով և յերբեք առիթը բաց չէր թողնում նրանով պարծենալու իր հյուրերի առաջ, վտրոնցից յուրաքանչյուրն առնվազն մի քանի անգամ տեսած Սլիններ այդ հիմնարկը: Կիրիլա Պետրովիչը, իր հյուրերով չընդարատված, Տիմոշկայի և գլխավոր շնապահների ուղեկցութեամբ շրջում եր շնանոցում, կանգ եր առնում մի քանի վտրի առաջ, մերթ հարցնելով հիվանդ շները դուրթյան մասին, մերթ շատ թե քիչ խիստ ու արդարացի նկատողություններ անելով, մերթ կանչելով ծանոթ շներին և փաղաքանքով խոսելով նրանց հետ: Հյուրերն իրենց պարտականությունն եյին համարում դմարելի Կիրիլա Պետրովիչի շնանոցով: Միայն Դուբրովսկին եր լուռ և նոթերը կիտում: Նա մոլեռանդ վտրորդ եր: Նրա կարողությունը թույլ եր տալիս պահել միայն յերկու քերծե և մի դույզ բարակներ: Այս փառահեղ հիմնարկը տեսնելիս նա չէր կարողանում զերծ մնալ վտրոշ նախանձից:

— Ինչո՞ւ յես նոթերդ կիտել, յեղբայր,—հարցրեց նրան Կիրիլա Պետրովիչը,—թե՞ իմ շնանոցը քեզ դուր չի դալիս:

— Վո՛չ,—պատասխանեց նա խստատիրոս,—շնանոցը հրաշալի յես, հաղիվ թե աշտեղ ձեր մարդիկ ապրեն աշխուս, ինչպես ձեր շները:

Շնապահներից մեկը վիրավորվեց:

— Աստծո և աղայի շնորհիվ,—ասաց նա,—մենք թեր կյանքից չենք զանդատվում. բայց ինչ վտր ճիշտ ե, ճիշտ ե,—կա այնպիսի աղնվական, վտրը վատ չէր անի, յեթե իր ազարակը փոխարիներ աշտեղի մի վտրե վտրով: Լավ կկատարար ու տեղն ել տաք կլինեք:

Կիրիլա Պետրովիչը բարձր ծիծաղեց իր ձորտի այս հանդուգն նկատողության վրա. նրան հետևելով՝ հյուրերն ել հրհռացին, թեև զգում եյին, վտր շնապահի կատակը կարող ե իրենց ել վերաբերել: Դուբրովսկին գունատվեց ու վոչ մի խոսք չասաց:

Այդ ժամանակ Կիրիլա Պետրովիչին մատուցեցին մի կողով, վտրի մեջ գտնվում եյին նորածին լակտաներ: Նա դբաղվեց նրանցով: Իր համար ընտրեց յերկուսին, հրամայեց մյուսներին ջուրը նետել ու վտրդել: Մինչ այս, Անդրեյ Գավրիլովիչն անհայտացավ և վոչ վոք այդ չնկատեց:

Հյուրերի հետ վերադառնալով շնանոցի բակից, Կիրիլա Պետրովիչը նստեց ընթերցել և միայն աշտեղ, չտեսնելով Դուբրովսկուն, դբաղվեց նրանով: Սպասավորները պատասխանեցին, վոք Անդրեյ Գավրիլովիչը տուն ե վերադարձել: Տրոյեկուրովը հրամայեց լակույն համեղ նրա յետևից ու անպայման յետ քերել: Իր վոջ կյանքում նա վտրի չէր գնացել առանց Դուբրովսկու, վտրը չան արժանիքները քնահատելու վտրձ ու ճաշակ տներ և անխալ լուծում եր տալիս վտրորդական ամեն տեսակի վեճերին: Նրա հետևից գնացած ծառան վերադարձավ այն ժամանակ, յերբ ընթերիքը շարունակվում եր, և իր տիրոջը գեկուցեց, վոք իբր թե Անդրեյ Գավրիլովիչը չի հնազանդել և չի ցանկացել վերադառնալ: Կիրիլա Պետրովիչը, վտրի կատարը լատ սովորութեան տաքացած եր մրդեղներից պատրաստված ողուց, բարկացավ և նույն սպասավորին յերկրորդ անգամ ուղարկեց Անդրեյ Գավրիլովիչին ասելու, վոք յեթե նա լակույն չգա Պոկրովսկոյե գիշերելու, ապա ինքը, Տրոյեկուրովն ընդմիշտ կխոսի նրանից: Սպասավորը նտրից ձի նստեց ու գնաց: Կիրիլա Պետրովիչը սեղանից վեր կացավ, հյուրերին աղատեց և գնաց քնելու:

Հետևյալ որը նրա առաջին հարցը յեղավ՝ աշտեղ ե Անդրեյ Գավրիլովիչը: Պատասխանի փոխարեն նրան տվին յեռանկյունաձև ծալած մի նամակ: Կիրիլա Պետրովիչն իր դբաղրին հրամայեց բարձր կարգալ և լսեց հետևյալը.

«Ամենավտրոմած իմ պարոն,

Յես մտադիր չեմ գալու Պոկրովսկոյե, մինչև վոք դուք ինձ մտտ չուղարկեք շնապահ Պարամոշկային՝ իր մեղքը խոստովանելու. կարտծեմ նրան, թե կներեմ, այդ իմ կամքն ե, իսկ յես մտադիր չեմ տանել ձեր ստրվները կատակները, ձեր կատակներն ել չեմ տանի, վտրովհետե յես խեղկատակ չեմ, այլ հին աղնվական: Մնամ ձեզ խոնարհաբար ծառայություն մատուցող՝ Անդրեյ Դուբրովսկի»:

Ետիկետի վերաբերյալ այժմյան հասկացողություններով այս նամակը խիստ անքաղաքավարի կհամարվեր, բայց այն Կիրիլա

1 Ետիկետ — պալատական, արխատիրատ-աղնվական հասարակության մեջ ընդունված վարքի կարգ ու կանոնները:

— Ձե՛րդ գերադանցություն, յեթե վերեւ փաստաթուղթ կա, կամ...

— Ի՞նչ ես դուրս տալիս, բա՛րեկամ. փաստաթուղթս վո՞րն ե։ Դրա համար հրովարտանքն է՝ կան։ Հենց ուժն ել այն ե, վոր առանց վորեւե իրավունքի խլենք կարվածքը։ Բայց սպասիր։ Այդ կարվածքը ի՞նչ ժամանակ մեզ ե պատկանել, դնվել ե ինչ վոր Սալցինից ե հետո վաճառվել Դուբրովսկու հորը։ Ձե՛ր կարելի սրանից մի բան դուրս բերել։

— Դժվար ե, ձերդ գերադանցություն, յեթե վաճառք տեղի չե ունեցել որինական կարգով։

— Լավ մտածիր, բարեկամ, գտի՛ր հնարը։

— Յեթե, որինական համար, ձերդ գերադանցությունը կարողանար ձեր Բարեկանից մի կերպ ձեռք բերել այն թուղթը, վորով նա տիրում ե իր կարվածքին, ապա իհարկե...

— Հասկանում եմ, բայց դժբախտաբար նրա բոլոր թղթերն այրվել են հրդեհի ժամանակ։

— Ինչպե՞ս, ձերդ գերադանցություն, նրա թղթերն այրվել ե՞ն. ե՛հ, դրանից ել լավ բա՛ն, վոր այդպես ե, հաճեցե՛ք վարվել որենքով. անկասկած կատարելաբար բավարարություն կըստանաք։

— Դու կարծո՞ւմ ես. ե՛հ, տե՛ս, յես հույս եմ դնում քո ջանադրության վրա, կարող ես հավատացած լինել, վոր կարժանանաս իմ շնորհակալության։

Շաբաշկինը դուրսը խոնարհեց համարյա մինչև գետին, դուրս յեկավ ե հենց նույն ուղևորից սկսեց դադարել այդ գործով ե, նրա փարպեղության շնորհով, ուղիղ յերկու շաբաթ հետո Դուբրովսկին քաղաքից ստացավ մի գրություն, վորով պահանջվում եր անհապաղ բացատրություն ներկայացնել, թե ի՞նչ հիմունքով ե տիրում Կիստենեկային։

Անդրեյ Գավրիլովիչը, անսպասելի հարցումից առջա՛ծ, նույն օրն ուղարկեց բավական կոպիտ մի պատասխան, վորով հայտնեց, թե Կիստենեկա գյուղը նրան մնացել ե հանդուցյալ ծնողի մահից հետո, վոր այդ գյուղին նա տիրում ե ժառանգականության իրավունքով, վոր Տրոյեկուրովը նրա հետ վոչ մի գործ

1 Հրավարակ — Թաղավորի կողմից կամ նրա անունից արված դրամբ հրաման, կարգադրություն։

չունի ե վոր նրա այս սեփականության նկատմամբ ամեն մի կողմնակի պահանջ ամբաստանություն ե ու սրիկայություն։

Այս նամակը խիստ հաճելի տպավորություն թողեց ատենական Շաբաշկինի վրա, — նա համոզվեց, վոր նախ՝ Դուբրովսկին գործերից շատ քիչ բան գիտե ե յերկրորդ՝ դժվար չի լինի այդպիսի տաքարյուն ու անշքահայաց մարդուն ամենամեղադատ դրության մեջ դնել։

Անդրեյ Գավրիլովիչը, սառնասիրտ կերպով քննելով ատենական հարցումները՝ տեսավ, վոր անհրաժեշտ ե ավելի մանրամասն պատասխանել։ Նա գրեց բավական գործնական մի թուղթ, վորը սակայն հետագայում անբավարար համարվեց։

Գործն սկսեց ձգձգվել։ Հավատացած լինելով, վոր ինքն իրավացի չե, Անդրեյ Գավրիլովիչը շատ չեք անհանդատանում, վոչ ցանկություն, վոչ ել հնարավորություն ունեք վող ջարդել իր շուրջը, ու թեև պատահում եր, վոր նա միշտ առաջինն եր թանաքային ցեղի¹ վաճառվող խիզճը ծաղրում, բայց նրա մըտքովն ինչ չեք անցնում, վոր կարող ե ամբաստանության զոհ լինել։ Իր հերթին Տրոյեկուրովը նույնպես քիչ եր հոգում իր հնարած գործից չահելու մասին։ Շաբաշկինը գործում եր նրա փոխարեն ու նրա անունից, սպառնալով ու կաշառելով դատավորներին ե ծուռ ու մուռ մեկնաբանելով այլևայլ հրովարտակները։ Մինչ այս, մինչ այն, 18... թվականի փետրվարի 9-ին Դուբրովսկին քաղաքի վոստրիկանության միջոցով հրավեր ստացավ ներկայանալու գեմատվոյի դատարանը² լսելու նրա վորոշումը — ի՞նչ պորուշիկ Դուբրովսկու ե լեկներալ Տրոյեկուրովի գործի վերաբերմամբ վիճելի կարվածքի մասին, ե ստորագրելու իր բավարարված կամ չբավարարված լինելը։ Ուսեյն օրը Դուբրովսկին մեկնեց քաղաք. ճանապարհին նրան հասավ Տրոյեկուրովը։ Նրանք հպարտ նայեցին մեկ մեկու, ե Դուբրովսկին չաբախնդ ժպիտ նկատեց իր հակառակորդի դեմքին։

1 Թանաքային ցեղ — այսինքն չինովիկներ, ատտիճանավորներ։

2 Գեմատվոյի դատարան — Ռուսաստանում բարենորոգումներից, այսինքն 80-ական թվականներից, առաջ վոստրիկանական, հետաքննական ու դատական զավառային մարմին. հիմնվել եր 1775 թվականին։ Նա կազմված եր դավառական ազնվականութունից ընտրված գեմատվոյի վոստրիկանականից կամ վապետան վոստրիկանականից ե գեմատվոյի ատենականներից։

Քաղաք հասնելով, Անդրեյ Գավրիլովիչն իջևանեց ծանոթ վաճառականի մոտ, գիշերեց և հետևյալ ուրն առավոտյան ներկայացավ դավառական դատարանի ասյանը: Վոչ վոք նրա վրա ուշադրութուն չդարձրեց: Նրանից հետո յեկավ Կիրիլա Պետրովիչը: Գրադիրները վոտի կանգնեցին և փետրագրիչները գրին ականջներին յետևը: Դատարանի անդամները նրան լեխավորեցին խորը ստորաքարշության արտահայտութիւններով, բազկաթու առջարկեցին, խոնարհվելով նրա աստիճանի, սարիքի և գեր մալմի լառաջ: Նա նստեց: Դատարան նիստը դռնբաց եր: Անդրեյ Գավրիլովիչը վոտի վրա կանգնած, հենվել եր պատին: Տիրեց խորին լուութուն, և քարտուղարը հնչուն ձայնով սկսեց կարգալ դատարանի վորոչումը:

Մենք ամբողջովին բերում ենք այդ վորոչումը, կարծելով, վոր ամեն մեկի համար հաճելի կլինի տեսնել այն ձևերից մեկը, վորով Ռուսաստանում մենք կարող ենք զրկվել կարվածքից, թեկուզ և այն տիրելու անվիճելի իրավունք ունենանք:

«18... թվականի փետրվարի 10-ն Կ**-ի դավառական դատարանը քննեց գլխադիր այրուհի Անդրեյ Գավրիլի վորդի Դուբրովսկու գործը, վորը անհիմն տիրում է գեներալ-անչեֆ Կիրիլա Պյոտրի վորդի Տրոյեկուրովին պատկանող» ** նահանգի Կիստենեկա գյուղը, վորտեղ կա արական բեռի ** հողի և ** գեսյատին հող ու մարդագետին: Սույն գործից յերևում է, վոր վերոհիշյալ գեներալ-անչեֆ Տրոյեկուրովն անցյալ 18... թվականի հունիսի 9-ին սույն դատարանին խնդիր ներկայացրեց առ այն, վոր նրա հանգուցյալ հայրը՝ կոլեժսկի ասեսոր¹ և կալաքեր Պյոտր Յեֆիմի վորդի Տրոյեկուրովը 17... թվականի ոգոստոսի 14-ին, —այն ժամանակ ծառայելով վորպես ** փոխարքայի² վարչության դավառային քարտուղար՝ դրատենյակային ծա-

ռայող ** անվական Ֆադեյ Յեգորի վորդի Սպիցինից գնեց սույն կարվածքը, վորը գտնվում եր ** շրջանում, վերոհիշյալ Կիստենեկա գյուղում, վորպիսի գյուղն այն ժամանակ ըստ ուկիզիայի¹ կոչվում եր Կիստենեկան նորագյուղ, վորտեղ ըստ 4-րդ ուկիզիայի կար ** հողի, նրանց ամբողջ գյուղացիական ունեցվածքով, ազարակով, վարելու և այլ հողերով, անտառներով, խոտհարքներով, Կիստենեկա կոչված գետակի ձկներով և հիշյալ կարվածքին պատկանող բոլոր հողամասերով ու կարվածատիրոջ փայտե տնով, թի խոսքով՝ ամեն ինչ, վոր նրան ժառանգաբար մնաց իր հոր, անվական, ուրյադնիկ Յեգոր Տերենտիլի վորդի Սպիցինից նրա տիրապետության տակ եր գտնվում, թինչև ամենավերջին մարդը և հողի ամենավերջին քառորդը², վորը գնահատվեց 2500 ուրլի և նույն ուրը ** դատ ու դատաստանի պալատում կայքագիր³ կադմվեց, և նրա հայրը նույն ժամանակ, ոգոստոսի 26-ին Կ* գեմատվոյի դատարանի կողմից հաստատվեց կարվածքի տեր և արձանագրվեց այդ: Վերջապես, 17... թվականի սեպտեմբերի 6-ին նրա հայրը, կամոքն աստծո, մեռավ, մինչդեռ նա, խնդրատու գեներալ-անչեֆ Տրոյեկուրովը 17... թվականից, համարյա մանկութունից գտնվում եր վինավորական ծառայության մեջ և մեծ մասամբ մասնակցում եր արտասահմանյան արշավանքներին, ուստի և չեր կարող տեղեկութիւններ ունենալ թե իր հոր մահվան և թե նրանից հետո մնացած կարվածքի մասին, իսկ այժմ, բոլորովին հեռացած լինելով վերոհիշյալ ծառայութիւնից և վերադառնալով իր հոր կարվածքները, վորոնք գտնվում են ** և ** նահանգներում, Կ** Պ** Ռ** դավառներում, դանադան գյուղերում, ընդամենը 3000 հողի, —նա գտնում է, վոր այդ կարվածքների թիվում վերոհիշյալ Կ** կարվածքին, ուր կա ** հողի (վորոնց թիվն ըստ այժմյան...

հիմնարկները, գնվորական ու քաղաքական իշխանութիւններն ու գործերը: Փոքր ժողովուրդների նկատմամբ փոխարքայութունը ցարական կառավարութիւնի զաղութային կամայականության ձևերից մեկն եր:

1 Ռեվիզիա — XVIII դարում և XIX դարի առաջին կիսում գյուղական ու քաղաքային բնակչութիւնի մարդահամար, վորի նպատակն եր պարզել շրջանակի յենթակա բնակչութիւնի քանակը:

2 Քառորդը — հողի հին չափ, գեսյատինի քառորդ մասը, — 0,72 հեկտար:

3 Կայքագիր — մինչհեղափոխական Ռուսաստանում մի վաստաթուղթ, վոր պահանջվում եր անշարժ կայքը գնելու-վաճառելու համար:

1 Կոլեժսկի ասեսոր — ցարական Ռուսաստանի պետական ծառայողների աստիճաններից մեկը:

2 Փոխարքա — այն ժամանակ պետական խոշոր աստիճանավոր՝ հսկայական լիազորութիւններով: Նա կառավարում եր Ռուսաստանի վորեւե ծայրամասը (Կովկաս, Հեռավոր արևելք և այլն), վորտեղ նա անսահմանափակ իշխանութիւն ուներ: Փոխարքային յենթարկվում էին բոլոր կառավարական

ռեվիզիայի նույն գլուխում նշված է^{**} հոգի), և նրա բոլոր հոգերին առանց վորեն հիմքի տրուած և վերահիշյալ գլխադեպի պորուհիկ Անդրեյ Դուբրովսկին, այս պատճառով վերահիշյալ խնդրի հետ ներկայացնելով այն փակական կայքագիրը, վորը նրա հորը տրված և վաճառող Սպլիցինի Վոդմից, խնդրում և յետ վերցնել կալվածքն ապորինի տեր Դուբրովսկուց և տալ ըստ պատկանելիության, Տրոյեկուբովի լիակատար տրամադրության տակ ղենելով այն: Իսկ սույն կալվածքի անարդարացի տիրապետության համար, վորից ստացված յեկամուտներից ոգտվել և նա, այդ մասին պատշաճաւոր քննություն կատարելուց հետո, նրանից՝ Դուբրովսկուց գանձել որենքով հասանելիք տուլթն և գրանով բաւարարել Տրոյեկուբովին:

** դեմամուրյի դատարանին՝ սուլայ խնդրել վերաբերյալ քննու-
 թյունից պարզվեց, վոր վերոհիշյալ միմեկի կալվածքի ալթմյան
 տեր, գլխադեխայի սլոբուշիկ Դուբրովսկին տեղում աղնվական ա-
 տենակալին բացատրուելուն և տվել, վոր ներկայումս նրա տի-
 բած կալվածքը, վոր գտնվում և մատնանչված Կիստենեկա գյու-
 դում, 186 հոգով, հողերով և իր բոլոր մասերով իրեն ժառան-
 գուելուն և մնացել իր հոր,—հետանու սլոբուշիկ Դավրել
 Ֆեւզըրաֆի վորդի Դուբրովսկու մահից հետո, իսկ նրան հասել և
 սուլայ խնդրատուի հորից, նախկին գալաուային քարտուղար, հե-
 տո կոլեժսկի ասեսոր Տրոյեկուրովից գնելուց ըստ 17... թվա-
 կանի ոգոտտուի 30—ին նրա տված հավատարմագրի, վորը վա-
 վերացված և*** գալաուական դատարանում և տրված և տիտու-
 լյար խորհրդական¹ Գրիգորի Վասիլի վորդի Սոբուլին, վորից
 նրա հայրը կայքագիր և տաացել, քանի վոր հավատարմագրում
 ասված և, թե նա, Տրոյեկուրովը, գրասենյակային չինովնիկ
 Սպիցինից գնած և իրեն հասած կալվածքը 113 հոգով և հողերով
 ծախել և իր, Դուբրովսկու հորը, և պալմանագրով հասանելի
 փողը, 3200 ռուբլի, լրիվ և անվերադարձ տաացել և նրա հորից
 և խնդրել վերագրյալ Սոբուլին նրա հորը ուրխական կայքագիր
 տալ։ Մինչդեռ նրա հայրը նույն հավատարմագրով, ամբողջ
 գումարը վճարելու պատճառով, սուլայ գնովի կալվածքին տիրել
 և տնորինել և հետագայում, մինչև հիշյալ կայքագրի կաղմելը

1 ՏԻՈՒԿԼԱՔ Խորհրդական — ջա՛ծք առա՛նճանն երից մեկը, վո՛րոնք տը՛-
փո՛ւմ ե՛լին ջա՛րակա՛ն Ռուսաստանի ալեռակա՛ն չինոյնիկներին :

ինչպես խոսովան տեր, և վաճառող Տրոյեկուրուլը կամ այլ վոք
4ետադարում հեկին կարող խառնվել սույն կալվածքի գործերին:

Սաւակյն այդպիսի կայքագէրը Համատարմատոր Սոբուլի
կողմից յե՞րբ և վո՞ր տարեանում ե տրված նրա հօրը,—նրան,
Անգերեյ Դուբրովսկուն Հայտնի չէ, վերովհետեւ այն ժամանակ
նա կատարելապես մահուակ էր և իր հօր մահից հետո հիշյալ
կայքագէրը չկարողացաւ գտնել, խլլ յենթագրում ե, թե աչն
կարող ե այրված լինել 17... թվականին նրանց տանը պատահած
հրդեհի ժամանակ, վորի մասին Կայտնի յե յեղել այդ դուռի
բնակիչներին։ Իսկ, վոր նրանք, Դուբրովսկիներն անվիճելի կեր-
պով տիրել են սույն կարվածքին, սկսած Տրոյեկուբովի վաճա-
ռելուց և կամ Սոբուլին Համատարմագիր տալուց, այսինքն
17... թվականից, իսկ հօր մահից հետո՝ 17... թվականից
մինչև հիմա, այդ կարող են վկայել այնտեղի բնակիչները, վո-
րոնք, ընդամենը 52 մարդ, հարցաքննության ժամանակ յերգվե-
լով հաստատեցին, վոր իսկապես, վերագրյալ վիճելի կարվածքին
սկսել են տիրանալ հիշյալ պարոնայք Դուբրովսկիները դեռ 70
տարի առաջ, առանց վորեւե մեկի կողմից վե՛ճ հարուցվելու, քայց
թե ի՞նչ արձանագրության կամ կայքագրի հիման վրա եյին
տիրում,—նրանց Հայտնի չէ։ Իսկ սույն գործում հիշված, նախ-
կին գավառական քարտուղար Պյոտր Տրոյեկուբովը տեր ե յեղե-
կարվածքին թե վոչ, նրանք չեն հիշում։ Պարոնայք Դուբրովսկի-
ների տունը արանից 30 տարի առաջ, գիշերը նրանց կարվածքում
պատահած հրդեհից այրվել ե, ընդվորում կողմնակի մարդիկ
հաստատեցին, թե վերահիշյալ վիճելի կարվածքն այն ժամանա-
կից սկսած, տարեկան կարող եր տալ վոչ պակաս քան

2000 ռուբլի։

Սրան հսկառակ, գեներալ-անչեֆ Կիրիլա Պյոտրի վորդի Տրոյեկոբովը, սույն թվականին հունվարի 3-ին ներկա դատարանին խողրազիր ներկայացրեց, Վոր թեև վերահիշյալ գվարդիայի պորուչիկ Անդրեյ Դուբրովսկին ներկա գործի ըննության ժամանակ ներկայացրել եր իր հանգուցյալ հոր կողմից տխուսլար խորհրդական Սորոկեին տրված հավատարմագիր՝ իրեն ծախված կալվածքի վերաբերյալ, սակայն վոչ միայն իսկական կալքազիր լինելու, այլև աղալխին յերբեև կնքվելու մասին վոչ մի պարզ ապացույց չի ներկայացրել ըստ գլխավոր ռեզլամենտի 19-րդ գլխի և ըստ 1752 թվականի նոյեմբերի 29-ի հրովարտակի: Հե-

գրությամբ իրենց գոհությունը կամ դժգոհությունը հաստատելու:

Վորպիտի վորոշումն ստորագրեցին դատարանում բոլոր ներկա գտնվողները:—

Քարտուղարը լռեց, ատենակալը մեր կացալ և դուռը խոնարհելով դիմեց Տրոյեկուրովին, հրավիրելով ստորագրել առաջարկած թուղթը, և հաղթանակը տարած Տրոյեկուրովը, գրիչը վերցնելով նրանից, կատարյալ բավականությամբ ստորագրեց դատարանի վորոշումը:

Հերթը հասավ Դուբրովսկուն: Քարտուղարը թուղթը մատուցեց նրան: Բայց Դուբրովսկին կանգնած եր անշարժ ու գլխակոր:

Քարտուղարը հրկնեց իր դիմումը,—ստորագրելով հաստատել իր կատարյալ գոհությունը կամ դժգոհությունը, յետև նա կարծում է, վոր արդար է իր գործը և մտադիր է որևէքով վորոշված ժամանակում: ուր հարկն է վերադատության դիմում տալ:

Դուբրովսկին լռում եր... Հանկարծ նա դուռը բարձրացրեց, աչքերը կայծկլտեցին, նա վրոտը խիեց հատակին, քարտուղարին հրեց այնպես ուժեղ, վոր նա վայր ընկավ, ապա վերցնելով թանաքամանը, շարտեց ատենակալի վրա: Բոլորը սարսափեցին: «Ինչպե՞ս, չհարգե՞լ աստծո տաճարը. կորի՛ր, գյաղայի ցեղ»: Դուբրովսկին դիմեց Կիրիլա Պետրովիչին. «Լսվա՞ծ բան է, ձերդ գերազանցություն,—չարունակեց նա,—չնապահները չներին տանում են աստծո տաճարը, չները վաղվղում են տաճարում: Յես ձեզ ցույց կտամ...» Աղմուկից ներս վազեցին ահազակները և հաղիվ հաղ դսպեցին Դուբրովսկուն: Վերջինիս դուռն տարան ու նստեցրին սահնակ: Տրոյեկուրովը դուռս յեկավ նրա յետևից ամբողջ դատարանի ուղեկցությամբ: Դուբրովսկու հանկարծակի խելագարությունը սաստիկ աղղեց նրա յերևակայության վրա և թունավորեց նրա հաղթանակը: Դատավորները, վորոնք հույս ունեյին, թե նա շնորհակալ կլինի, չարժանացան նրա և վոչ մի քաղցր խոսքին: Նույն օրը նա մեկնեց Պոկրովսկոյն: Մինչ այս մինչ այն, Դուբրովսկին պառկած եր անկողնում: Գալառական բժիշկը, վորը բարեբախտաբար բոլորովին ազատ

չէր, տղրուկներ¹ ու խարաճիներ² դնելով կարողացալ արյուն առնել նրանից: Յերեկոյան թեթևացալ հիվանդի դրությունը, նա ուշքի յեկավ: Հետեյալ օրը Դուբրովսկուն տարան Կիստենեկա, վոր արդեն համարյա չէր պատկանում նրան:

ԳԼՈՒԽ III

Անցալ վորոշ ժամանակ, բայց խեղճ Դուբրովսկու տոռը-ջությունը դեռ վատ եր: Ճիշտ է՝ խելագարության նշանները չեյին վերսկսվում, սակայն նրա ուժերը նկատելի կերպով նվազում եյին: Նա մոռացության եր տվել իր նախկին գրադմունքները, քիչ եր դուրս գալիս սենյակից և ամբողջ որերով մտածում եր ու մտածում: Յեզորովնան,—մի բարի պառավ, վորը մի ժամանակ խնամում եր նրա վորդուն, հիմա նրա համար ել դայակ դարձալ: Պառավը խնամում եր նրան ինչպես յերեխայի, հիշեցնում եր ուտելու և քնելու ժամանակը, կերակրում, պառկեցնում եր քնելու: Անդրեյ Գալրիլովիչն անխոս հնազանդում եր և նրանից բացի հարաբերություն չուներ վոչ վոքի հետ: Դուբրովսկին ի վիճակի չէր իր գործերի մասին մտածելու, անտեսական կարողարություններ անելու, ու Յեզորովնան համոզվեց, վոր անհրաժեշտ է այդ բոլորը հայտնել յերիտասարդ Դուբրովսկուն, վորը ծառայում եր այն ժամանակ Պետերբուրգում զբաղվող գլարդիական հետևակ զորքերից մեկում: Այսպես, ծախսերի մատյանից պոկելով մի թերթ, Յեզորովնան խոհարար Պարիտոնին—Կիստենեկայի միակ գրադետին—թեղադրեց իր ծրագրած նամակը և նույն օրն ուղարկեց քաղաքի փոստը:

Սակայն ժամանակ է ընթերցողին ծանոթացնել վիպակիս իսկական հերոսի հետ:

Վաղիմիր Դուբրովսկին դատախարակից կազետների կոր-

1 Տգրուկ — ճիճուների մի տեսակը: Այսպես կոչված՝ բուժական տղա-բուկներն ոգտադործվում են որդանիզմից փոքր քանակությամբ արյուն առնելու համար: Յուրաքանչյուր տղրուկ կարող է ծծել 16 սմ արյուն: Տգրուկներն ոգտադործվում են ուղեղի արյունակալման և այլ հիվանդությունների դեմ:

2 Խարանձի — փոքրիկ բղեղ: Զորացրած խարաճից պատրաստվում են օպեղանի, վորը դործ է անվում հիվանդություններ բուժելու ժամանակ:

պառաւմ¹ և ավարտեց իբրև զվարդիւայի կորնետ²: Հայրը վռչինչ
չեր խնայում իր վորդուն վայելուչ պահելու համար, և յերեսա-
տարդը տանից ասանում եր ավելի, քան պետք և սպասեր: Լի-
նելով շոայլ ու վառասեր՝ նա իրեն թույլ եր տալիս վարթամ
քահահաճություններ—թուղթ եր խաղում և պարտք եր անում,
չմտածելով ասպաղայի մասին և նախատեսելով, վոր վաղ թե ուշ
պիտի գտնի թի հարուստ հարսնացու—աղքատ յերիտասարդի յե-
րտը:

[illegible]

Որինա Յեզորովնա Բուզիբյովա»

իմ մայրական որհնությունն եմ ուղարկում Գրիշային, աշ-
դարձ լսմի և ծառայում լինի: Մեզ մոտ այս յերկրորդ շաբաթն
է, վոթ անձրև և գալիս և հովիտ Ռոդլան մեռաւ Միկիլի որվա
մոտերը:

Երբ:
Վարդինի Դուբրովսկին ամսուրը հուլիսին միջանի ան-

1 Կադետների կորպուս — ցարական Ռուսաստանում գրեթե բացակա եղած հասարակական գաղափարների, վերահսկողական գաղափարների, համար սովորում էին զվարակողական հայտերի, վերահսկողական հայտերի:

2 Կորնետ — ջարական բանակի հեծելազորի հրաշարական:

ճան, ի՞նչ համարպատասխան եր հետեւադորր արդարեւ:

9 Կամերդիներ (գերմ.) — ծառա, սպասարար:

գամ կարողաց այս բավական տարրորինակ տողերը: Մանուկ որե-
րից չազդրկվեց մորից և հորն ել գրեթե չճանաչելով, Յ տարե-
կան հասակում ուղարկվեց Պետերբուրգ: Այնուամենայնիվ նա
ջերմ սիրում եր հորը, ընտանեկան կյանքը սիրում եր այնքան,
վորքան դեռ չեր կարողացել զգալ այդ կյանքի խաղաղ ուրախու-
թյունը:

Իր հորը կորցնելու միտքը մաշում էր նրա սիրտը, իսկ ինքզնիքը մտաբերելով վիճակը, վրդապանի նմանությամբ, սարսափ էր ազդում նրա վրա: Նա յերեւակայում էր, թե ինչպե՞ս իր հայրը դառնում է դժոխքում, հիմար պառաւոր ու սպասաւորներին խնամքի տակ, ինչ-վոր վրդապան մատնւած, մարում է անող, մարմնական ու հոգեկան տանջանքներին մեջ: Վերջինից կատարում էր ինքն իրեն, վրդապանի նմանությամբ, անտարբերութուն և ցուցց տվել: Յերկար ժամանակ հորից վրդապանի նման էր իրեն, մտածում տեղեկանալ, յենթադրելով, թե նա շրջապատում է համ տնտեսական հոգսերով և զբաղւած:

Նա վերողջեց զնալ հոր մօտ և նույնիսկ պաշտոնաթող լինել, յեթե հոր հիվանդոտ վիճակը պահանջի իր ներկայությունը: Նկատելով նրա անհանգստությունը, ընկերները հեռացան: Վլադիմիրը, մենակ մնալով, արձակուրդ ստանալու դիմում գրեց, սկսեց ծխել և խորասուրվեց մտքերի մեջ:

Նույն ուրը նա սկսեց հոգալ արձակուրդի մասին և Ձ ուրից
հետո նա արդեն ճանապարհ ընկալ իր հայրաժողովի Գրիչայի
հետ :

Վլադիմիրը Անդրեևիչը մոռենում եր այն կայարանին, վորտեղից ճամապարհը ծովու յեր դեպի Կիստենեկա: Նրա սիրտը լինէր տխուր նախազգացումներով, նա վախենում եր, թե հորը կենդանի չի տեսնի, նա յերևակայում եր այն կյանքի տխուր պատկերը, վոր դուռը մալսում եր իրեն,—սուշ, սակավաժարդ անկյուն, աղքատութիւն և այնպիսի դործերի հոգս, վորոնցից նա մոչնչնչ չեր հասկանում: Հասնելով կայարան, նա մտալ կայարանապետի մոտ և հարցրեց, թե չիա՞րդէյոք մասնափոր կառ: Կայարանապետն իմացալ, թե նա ուր ե ուղում

1 Մինչև յերկաթուղիները յերևան դալը մարդիկ կառքերով ելին ճանապարհորդում: Հեռավոր ճանապարհորդությունները լինում ելին մի քանի տեսակ.—սկստական ձիերով ու կառքերով, վրոնջ փոխվում ելին յուրաքանչյուր կայարանում և մասնավոր կառքերով, վրոնջ ճանապարհորդը վարձու էր աղատ դնելով:

10 բոսթանից հետո նա մտաւ այդ տան բակը: Աննկարադրելի հուղմունքով դիտում էր չուրջը: Տասներկու տարի իր հայրենիքը չէր տեսել: Կեչիները, վոր նրա աչտեղ գտնված ժամանակ նոր էյին անկվել ցանկապատի մոտ, աճել էյին ու դարձել բաճր, ճյուղավոր ծառեր: Բակը, վոր մի ժամանակ զարդարված էր յերեք համաչափ ծաղկանոցներով, իսկ սրանց միջև լայն ճանապարհ էր բացված, վորը մաքրվում էր խնամքով, — հիմա դարձել էր չհնձվող մարգագետին, վորտեղ մի կապած ձի յեր արածոմ: Շներն սկսեցին հաջել, բայց ճանաչելով Անտոնին, լռեցին ու սկսեցին շարժել բրդոտ սրչերը: Սպասավորները դուրս թափվեցին իրենց խրճիթներից և ուրախ բացականչություններով շրջապատեցին յերիտասարդ աղային: Վերջինս հաղիվ դուրս արձամ ջերմեռանդ ամբոխի միջից և վազեց դեպի խարխուլ տունը: Սրահում նրան դիմաւորեց Յեզորովնան և լալով գրկեց իր սանին:

— Բարե՛, բարե՛, դայակս, — կրկնում էր նա, իր կրծքին տեղմելով բարի պառավին, — հապա հայրի՞կը, վորտե՞ղ է նա, ինչպե՞ս է նա:

Այդ բոսթանին վրաները հաղիվ շարժելով դահլիճ մտաւ բարձրահասակ, դուռնատ ու նիհար ծերունին, վորը խալաթ էր հագել: Գլուխը ծածկել էր թասակով:

— Բարե՛, Վալողկա, — ասաց նա թույլ ձայնով, և Վալողի միջը հուղված գրկեց իր հորը:

Հիւանդը սաստիկ ցնցվեց ուրախությունից, թուլացավ, վրաները յերերացին, և նա վայր կընկներ, յեթե վորդին չըռներ նրան:

— Ինչո՞ւ վեր կացաք անկողնից, — ասում էր Յեզորովնան, — վրաների վրա չի կարողանում կանգնել, բայց սպասավորի պես վազել է ուղում:

Ծերունուն յետ տարան ննջարան: Նա ուժ էր անում վորդու հետ խոսելու, բայց մտքերը խճովում էյին ուղեղում ու բառերը բոլորովին անկապ էյին: Նա լռեց ու անդդալացաւ: Վերադարձին ասլեց հոր վիճակի հանդեպ: Նա տեղավորվեց ննջարանում և խնդրեց իրեն մենակ թողնել հոր հետ: Տանեցիք հնազանդեցին, և այդ ժամանակ դիմեցին Գրիշային, տարան սպասավորների սենյակը, հյուրասիրեցին դյուղավարի ու ալապապի, հարցերի ու վողջույնների տարափ թափելով նրա վրա:

ԳԼՈՒԽ IV

Ուր սեղանն էր խորտկների,
այնտեղ դագաղ է դրված:

Յերիտասարդ Դուրբովսկին իր ժամանելուց մի քանի օր հետո ուղում էր դատվել գործերով, բայց հայրն իվիճակի չէր նրան անհրաժեշտ բացատրություններ տալու: Անդրեյ Գալիլիովիչը հավատարմատար չունեւ: Գրքերով հոր թղթերը, Վալողի միջը գտաւ միայն ատենակալի առաջին նամակն ու պատասխանի օժադրությունը, վորոնցից չկարողացաւ գաղափար կադմել գործի ելության մասին, և վորոնց սորսել հետևանքներին՝ հույս դնելով իր գործի իրավացիության վրա:

Մինչ այս մինչ այն, Անդրեյ Գալիլիովիչի առողջությունը ժամառմամ վատանում էր: Վալողի միջը նախատեսում էր առողջության արագ քայքայումը և չէր հեռանում ծերունուց, վորն ուղղակի յերեխայի խնամք էր պահանջում:

Մինչդեռ վորոչված ժամկետն անցավ և վերադատության խնդիր չհարուցվեց: Կիստենեկիան պատկանում էր Տրոյեկուրովին: Շաբաչկինը ներկայացաւ նրան, գլուխ տվեց, շնորհավորեց ու խնդրեց հայտնել, թե նորին դերազանցությանը յե՞րը հաճելի կլինի անցնել նոր ձեռք բերված կարվածքի տիրապետության, արդյոք ի՞նքը պիտի այդ անի, թե կբարեհաճի վորեւ մեկին դրա համար հավատարմադիր տալ: Կիրիլա Պետրովիչը չվիժվեց: Բնությունից նա չահամոլ չէր, վրեժխնդրության ցանկությունը նրան շատ հեռու տարաւ, խիղճն սկսեց բողբոջել: Նա դիտեւ, թե ինչ դրության մեջ է իր հակառակորդը, իր յերիտասարդության հին ընկերը, — և հաղթանակը չէր ուրախացնում նրա սիրտը: Նա ցատկոտ նայեց Շաբաչկինին, հայհոյելու սովթ փնտռելով, բայց բավականաչափ այդպիսի ոտիթ չգտաւ, բարկությամբ ասաց նրան.

— Կորի՛ր դե՛ս, քեզ հետ դլուկ չունեմ:

Շաբաչկինը, տեսնելով նրա վատ տրամադրությունը, գլուխ տվեց ու շտապ հեռացաւ: Կիրիլա Պետրովիչը, մենակ մը

1 «Ուր սեղանն էր խորտկների, այնտեղ դագաղ է դրված» — այս երգերափը վերցրած է առաջին բանաստեղծ Գ. Ռ. Դերժավինի (1743—1816 թ. թ.) «Իշխան Մեչկերեկու մահը» բանաստեղծութանից:

նախով, սկսեց յետ ու առաջ քայլել, սուլելով «Թնդա, հաղթության վորոտ»-ը, վոր միշտ անուժ եր իր մտքերի արտատուր արեկոծության ժամանակ:

Վերջապես նա հրամայեց լծել թեթև կառքը, տաք դղևառ հաղավ (այդ սեպտեմբերի վերջին եր) և ինքը վարելով կառքը, դուրս յեկավ բակից:

Շուտով նա տեսավ Անդրեյ Գավրիլովիչի անակը և հողին լցվեց իրար հակառակ դդացմունքներով: Բավարարված վրեժ-խնդրությունն ու իշխելու սերը նրա մեջ վորոշ չափով խնդրել էյին ավելի ազնիվ դդացմունքները, բայց վերջիններս այնուհետև ավելի ազնիվ դդացմունքները, բայց վերջիններս այնուհետև ավելի ազնիվ հաղթեցին: Նա վորոշեց հաշտվել իր հին հարևանի մենայնիվ հաղթեցին: Նա վորոշեց հաշտվել իր հին հարևանի հետ, վոնչապես վեճի հետքերը, վերադարձնել նրան իր դուր-քը: Այս բարի մտադրությամբ թեթևացնելով իր հողին, Կերիլա քը: Այս բարի մտադրությամբ թեթևացնելով իր հողին, Կերիլա Պետրովիչը կառքը քչեց դեպի հարևանի ագարակն ու մտավ ուղղակի տան բակը:

Այդ ժամանակ հիվանդը նստած եր ննջարանում, լուսամուտի մոտ: Նա ճանաչեց Կիրիլա Պետրովիչին, և սարսափելի հուզմունքը պատկերացավ նրա դեմքի վրա. սովորական դու-նատությանը տեղի տվեց վառ կարմրության, աչքերը կայծկել-տեցին, նա խուլ ձայներ հանեց: Վորդին, վոր անտեսական մատյաններն եր նայում, գլուխը բարձրացրեց և դարձացավ մատյաններն եր նայում, գլուխը բարձրացրեց և դարձացավ նրա վիճակի վրա: Հիվանդը տարափ ու բարկություն արտա-հայտող շարժումով ցույց տվեց դեպի բակը:

Նա շատու հալաքեց իր խալաթի փեշերը, պատրաստվելով վեր կենալ բաղկաթուխի. մի փոքր բարձրացավ... և հանկարծ ընկավ... Վորդին վրա վազեց, ծերունին պառկած եր անդգա և անշունչ: Նա կաթվածահար յեղավ:

— Շո՛ւտ արեք, շո՛ւտ, քաղա՛ք դնացեք բժիշկ բերելու,— դռում եր Վլադիմիրը:

— Կիրիլա Պետրովիչը հարցնում է ձեզ, — ներս մտնելով ասաց սպասավորը:

— Ասա Կիրիլա Պետրովիչին, վոր շուտ կորչի, քանի դեռ յես չեմ հրամայել նրան վոնդել բակից—գնա՛:

Սպասավորն ուրախությամբ վազեց կատարելու իր ազա-թի հրամանը: Յեզորովնան ձեռները խփում եր ծնկներին:

— Անունի՛դ մատաղ,—ասաց նա ծվժվան ձայնով,—գլուխդ վորձանքի տակ մի՛ դնի. Կիրիլա Պետրովիչը մեղ կուտի:

— Լուի՛ր, դայակ,—հուզմունքով ասաց Վլադիմիրը,—այս լուսեյիս Անտոնին ուղարկիր քաղաք, բժիշկ բերելու:

Յեզորովնան դուրս յեկավ: Նախատեսյալով վոն վոն չկար, —բոլոր սպասավորները թափվել էյին բակը՝ Կիրիլա Պետրովի-չին դիտելու: Յեզորովնան դուրս դնաց և լսեց սպասավորի պա-տասխանը, վոր նա տալիս եր յերիտասարդ աղայի անունից: Կիրիլա Պետրովիչը կառքում նստած լսեց նրան: Նրա դեմքն ա-վելի մոսյլվեց, քան դիչերը, նա արհամարհանքով ժպտաց, ցատկոտ նայեց սպասավորներին և կառքը կամաց քչեց տան մո-տով: Նայեց նաև այն լուսամուտին, վորի մոտ լուսեյներ առաջ նստած եր Անդրեյ Գավրիլովիչը, խկ հիմա այնտեղ չեր: Դա-յակը կանգնած եր մուտքի սանդուղքի վրա, մոռանալով աղայի հրամանը: Սպասավորներն աղմկալից խոսում էյին այս գեպի մասին: Հանկարծ Վլադիմիրը յերևաց նրանց մեջ և կցկտուր ա-սաց,—բժիշկ հարկավոր չե, հայրիկը վախճանվեց:

Իրարանցումն սկսվեց: Սպասավորները վաղեցին ծերունի աղայի սենյակը: Նա պառկած եր այն բաղկաթուխի վրա, ուր նրան նստեցրել եր Վլադիմիրը: Ծերունու աջ ձեռքը կախվել ու հասել եր հատակին, գլուխը թեքվել կրծքին: Կյանքի նշույլ չկար նրա դեռ չստած, բայց արդեն մահով ալանդակված մարմնի մեջ: Յեզորովնան սկսեց լաց ու կոծը: Սպասավորները շրջապատեցին իրենց խնամքին թողնված դիակը, լողացրին, հաղցրին դեռ 1797 թվականին կարված համադրեստը և դրին հենց այն սեղանի վրա, վորի շուրջն այնքան սուրի սպասարկել էյին իրենց տիրոջ:

ԳԼՈՒԽ V

Թաղումը տեղի ունեցավ մահվան յերրորդ օրը: Խեղճ ծե-րունու դիակը սեղանի վրա յեր, պատանքով ծածկված և մո-րով շրջապատված: Սեղանատունը լիքն եր սպասավորներով, մեքե սպասավոր բարձրացրին դադաղը: Քահանան անցավ առաջ, տիրացուն ուղեկցեց նրան, թաղման աղոթքներ յերգելով: Կիստենեվկայի տերը վերջին անգամ անցավ իր տան շեմից: Դա-դաղը տարան պուրակի միջով: Որը պայծառ եր ու ցուրտ: Աչ-նանային տերեւները թափվում էյին ծառերից:

Դուրս դալով պուրակից, նրանք տեսան Կիստենեկայի փայտաշեն յեկեղեցին և զերեզմանոցը, վսրը ստվերված եր հնամայն լորներով: Այնտեղ հանդիպեցին Վլադիմիրի մոր զխակը, այնտեղ, նրա շիրիմի մոտ, նախորդ ուր նոր փոս եր փորված:

Յեկեղեցին լիքն եր Կիստենեկայի դյուղացիներով, վորոնք յեկեկ եյին վերջին հրաժեշտը տալու իրենց տիրոջը:

Յերիտասարդ Դուրբովսկին կանգնած եր դասում¹, նա չեր լալիս ու չեր աղոթում, բայց դեմքը սարսափելի յեր: Տխուր ծխակատարությունը վերջացավ: Վլադիմիրն առաջինը հրաժեշտ տվեց զխակին, նրանից հետո—բոլոր սպասավորները: Բերին դադաղի կախարիչը և ծածկեցին այն: Կանայք բարձրաձայն լալիս եյին, զեղջուկները հաճախ ձեններով սրբում եյին արցունքները: Վլադիմիրը և նույն յերեք սպասավորներն ամբողջ դյուղի ուղեկցութեամբ զխակը տարան զեպի զերեզմանատուն: Դադաղն իջեցրին զերեզման: Բոլոր ներկաները մի—մի բուռ հող նետեցին այնտեղ: Փոսը հողով լցրին, հրաժեշտ տվին ու ցրվեցին: Վլադիմիրն շտապ հեռացավ, բոլորից առաջ անցավ ու չքացավ Կիստենեկայի պուրակում:

Յեդորովնան նրա անունից տերտերին և յեկեղեցու բոլոր մյուս սպասավորներին հրավիրեց զբեխի, հայտարարելով, թե յերիտասարդ աղան մտադիր չե զբեխին ներկա դառնալ: Յեդ այսպիսով տեր—Անտոնը, յերեցկին Յեդորովնան և տիրացուն վոտով զնացին աղայի տունը, Յեդորովնայի հետ խոսելով հանդուցյալի բարեմասնությունների մասին, և այն մասին, թե ինչ ե սպասում նրա Ժառանգին: (Տրոյեկուրովի Ժամանումը և նրան ցույց տված ընդունելությունն արդեն հայտնի եյին ամբողջ արվարձանին² և այնտեղի քաղաքազետները զբանից մեծ հետեւանքներ եյին դուշակում):

— Ինչ լինելու յե, են ել կլինի,—ասաց յերեցկինը,—ափսոս, յեթե Վլադիմիր Անդրեյեւիչը չլինի մեր աղան: Լա՛վ աղա յե, խոսք չկա:

— Նրանից բացի ել ո՞վ պիտի լինի մեր աղան,— ընդհատեց Յեդորովնան:—Կիրիլա Պետրովիչը զուր տեղն ե տաքանում, Թող չկարծի թե վախկոտի յե հանդիպել: Իմ գառնիկը համ ինքն ի-

քեն կտաշտարանի, համ ել, ասածու կամքով, բարի մարդիկ կողեն նրան: Ծա՛տ ե գոռոզացել եդ Կիրիլա Պետրովիչը: Գիտե՞ք, թե վոնց պոչը քաշեց, յերբ իմ Գրիգիան գոռաց վրան—կորի՛ր, քալթառ չուն, կորի՛ր ես տնից:

— Ա՛խ, Յեդորովնա,—ասաց տիրացուն,—Գրիգորի լեզուն եդ վո՞նց ե դարձել. յես կարծես ավելի չուտ համաձայնեմ սրբազանի վրա հաջել, քան ծուռը մտիկ տալ Կիրիլա Պետրովիչին: Նրան տեսնում ես թե չե, դողն ընկնում ե ջանդ, չես իմանում վոնց ծլկես...

— Ունայնություն ունայնությանց, — ասաց քահանան, — Կիրիլա Պետրովիչին ե՛լ հավերժ հիշատակ կերգեն, վոնց վոր հիմա Անդրեյ Գավրիլովիչին, միայն թե կթաղեն վոնց վոր հարուստին, շատ հյուրեր կհրավիրեն. բայց ասածու համար միևնույն չե՞...

— Ա՛խ, տերտեր, մենք ել ուզում եյինք կանչել ամբողջ արվարձանը, բայց Վլադիմիր Անդրեյեւիչը չուզեց: Մեր ի՞նչն ե պակաս. հյուրասիրելու համար ամեն բան կա, բայց ի՞նչ տրած: Յեթե շատ մարդ չկա, գոնե ձեզ մի լավ կպատկեմ, մեր թանգազի՛ն հյուրեր:

Այս փաղաքական խոստումն ու քաղցր խնջույքի հույսն արագացրին խոսակիցների քայլերը, և նրանք բարեհաջող կերպով հասան աղայի տունը, վորտեղ արդեն սեղանը պատրաստ եր և աղին մատուցված:

Այդ պահին Վլադիմիրը գնում եր խիտ ծառերի արանքով, աշխատում եր չարժումներ կատարելով և հոգնածութեամբ խեղդել իր հոգեկան վիշտը: Նա գնում եր սուսանց ճանապարհ ընտրելու: Ծառերի ճյուղերն ամեն բույսի զխաղում ու ճանդում եյին նրան: Վոտներն ամեն բույսի թաղվում եյին ճահճուտներում, — նա վոչինչ չեր նկատում: Վերջապես, նա հասավ մի փոքրիկ ձորակ, վոր բոլոր կողմերից չըջատալված եր անտառով: Առվակը լուռ դալարվում եր ծառերի միջով, վորոնց տերևները կիսով չափ թափված եյին: Աչուն եր: Վլադիմիրը փանդ առավ, նստեց, պաղ ձիմի վրա, և նրա հոգում մեկը մյուսի յետևից մտալ կերպով խոնկեցին մտքերը... Նա իրեն խիստ մենակ եր զգում: Գալլըը ծածկված եր ահեղ ու սև ամպերով: Տրոյեկուրովի հետ ունեցած թշնամանքը նոր դժբախտություններ եր նախադրւած: Նրա աղքատ դուջը կարող եր անցնել ուրի-

¹ Դաս — յեկեղեցու այն տեղը, վորտեղ կանգնում և յերգեցիկ խոսքը:

² Արվարձան այստեղ նշանակում ե շրջակա դյուղերի բնակչությունը:

չի ձեռքը, այդ դեպքում մուրացիկութուն եր սպասում նրան: Նա յերկար, անշարժ նստած եր նույն տեղում, նայելով դանդաղահոս առվակին, վորը տանում եր մի քանի դեղնած տերևներ և նման եր կյանքին, մի նմանութուն, վորը սովորաբար այնքան ճիշտ ե լինում: Վերջապես Վլադիմիրը նկատեց, վոր սկսում ե մթնել: Նա վեր կացավ և սկսեց փնտռել տան ճանապարհը, բայց դեռ յերկար դեղերեց անծանոթ անտառում, մինչև վոր դատավ մի արահետ, վորը նրան հասցրեց ուղղակի իր տան դարպասը:

Դուբրովսկին հանդիպեց տերտերին և մյուս յեկեղեցական սպասավորներին:

Նա մտածեց, վոր այդ վատ նշան ե,—աղամա չեղվեց ճանապարհից և թագնակեց ծառի տակ: Յեկեղեցու սպասավորները նրան չնկատեցին և մոտիկից անցնելով տաք-տաք խոսում եյին:

— Հեռացիր չարիքից և բարի դորժ արա,—ասում եր տերտերը յերեցկնոջը,—եւ ի՞նչ դորժ ունենք այստեղ մնալու: Գե՛ղ ինչ, թե բանն ինչով կվերջանա:

Յերեցկինն ինչ-վոր պատասխան տվեց, բայց Վլադիմիրը չլսեց նրա խոսքերը:

Մտնելով իր տանը, նա տեսավ մարդկանց բաղմութուն,—գյուղացիներն ու սպասավորները խմբվել եյին բակում: Դեռ հեռվից Վլադիմիրը լսեց անսովոր մի աղմուկ և խոսակցութուն: Մարադի առջև յերկու յեռածի կողք եր կանգնած: Տան մուտքի մոտ մի քանի անծանոթ մարդիկ, վորոնք աստիճանավորների տարադով եյին, կարծես դատողութուններ եյին անում ինչ-վոր բանի մասին:

— Այս ի՞նչ ե նշանակում,—բարկությամբ հարցրեց նա Անտոնին, վորը վաղեց նրան ղեկավարելու, — այդ ովքե՞ր են և ի՞նչ են ուզում:

— Այն, Վլադիմիր Անդրեյեվիչ,—չնչակտուր պատասխանեց ծերունին, — դատարանն և յեկեկ: Մեղ հանձնում են Տրոյեկուրովին, մեզ խլում են քո վողորմածութունից...

Վլադիմիրն ալայլվեց, սպասավորները չըջապատեցին իրենց դժբախտ տիրոջը:

— Ո՛վ դու մեր հայր,—գոռում եյին նրանք, համբուրելով Վլադիմիրի ձեռները,—քեզանից բացի ուրիշ աղա չենք ուզում,

հրամայիր, սլարո՛ն, և մենք կվոնդենք դատարանը, կմեռնենք, բայց քեզ չենք թողնի:

Վլադիմիրը նայում եր նրանց և տարորինակ զգացմունքներ եյին հուզում նրան:

— Կանդենցե՛ք հանդարտ,—ասաց նա,—խսկ յես կխոսեմ դատավորների հետ:

— Սոսի՛ր, հայր,—դռնեցին ամբոխի միջից,— խղճի բեր եղ անիծվածներին:

Վլադիմիրը մոտեցավ չինովնիկներին: Շարաչկինը, վոր դչխին կարտուղ եր ծածկել, ձեռները կողքին դրած կանգնել ու հպարտ դիտում եր իր շուրջը: Գավառական վոստիկանապետը, կարմիր դեմքով, բեխերով, բարձրահասակ ու հաստափոր մի աղամարդ, տեսնելով մոտեցող Դուբրովսկուն, մոմաց և խղճալու ձայնով ասաց.

— Այսպես ուրեմն, ձեզ մոտ ել կրկնում եմ այն, ինչ վոր արդեն ասել եմ,—դավառական դատարանի վորոշմամբ այսուհետև դուք պատկանում եք Կիրիլա Պետրովիչ Տրոյեկուրովին, վորի ներկայացուցիչն այստեղ պ. Շարաչկինն և կատարեցե՛ք այն բոլորը, ինչ վոր նա հրամայի, իսկ դուք, կանայք, սիրեցե՛ք ու հարգեցե՛ք նրան, իսկ նա ձեզ շատ ե սիրում:

Այս սուր կատակի վրա դավառական վոստիկանապետը հրդեհաց, Շարաչկինն ու մյուսներն ել հետևեցին նրան: Վլադիմիրի դայրույթն իր դադաթնակետին հասավ:

— Թո՛ւյլ տվեք իմանալ, այս ի՞նչ ե նշանակում,—չինծուսառնատրտությամբ հարցրեց դավառական ուրախ վոստիկանապետին:

— Այս այն ե նշանակում,—պատասխանեց հնարամիտ աստիճանավորը,—վոր մենք յեկեկ ենք սույն գույքը հանձնելու Կիրիլա Պետրովիչ Տրոյեկուրովին և մյուսներին խնդրելու, վոր քանի վողջ են հեռանան այստեղից:

— Բայց դուք կարծեմ նախքան իմ գյուղացիներին գիմեղը կարող եյիք ինձ դիմել և հայտարարել կալվածատիրոջը, վոր հրաժարվի իշխանութունից...

— Իսկ դո՞ւ ով ես,—հարցրեց Շարաչկինը, հանդգնությամբ նայելով,— նախկին կալվածատեր Անդրեյ Գավրիլի վորդի Դուբրովսկին ասածո կամքով մեռավ, մենք ձեզ չենք ճանաչում և չենք ել ուզում ճանաչել:

— Ձերդ աղնուլթյուն, մեր յերիտասարդ աղան է,— ասաց մեկն ամբոխի միջից,— Վլադիմիր Անդրեյեվիչը:

— Այդ ո՞վ համարձակվեց բերան բանալ,— բարկությամբ ասաց դավառական վոստրիկանայետը,— ի՞նչ աղա, ի՞նչ Վլադիմիր Անդրեյեվիչ. ձեր աղան Կիրիլա Պետրովիչ Տրոյեկուբովն է, լո՞ւմ եք, հարխանե՛ր:

— Վո՛ւնչ չե,— ասաց նույն ձայնը:

— Այս խառվուծյո՛ւն է, — դուռաց դավառական վոստրիկանայետը,— է՛յ, տանուտե՛ր, յեկ այտեղ:

Տանուտերը մոտեցավ:

— Այս բոսայեղիս դուրի նրան, ով համարձակվեց խտակել ինձ հետ: Յես նրան...

Տանուտերը դիմեց ամբոխին, հարցնելով, թե ով էր խոսողը: Մակայն բոլորը լուռ էին: Շուտով հետին շարքերում սկսվեց արածունջ, վորը սաստկացավ և մի բոսայեղում սարսափելի վայնասուն դարձավ: Դավառական վոստրիկանայետը ցած-բացեց իր ձայնը և ուղում եր համոզել նրանց...

— Ել ի՞նչ ենք դրա ուխտին մատիկ անում,— դուռացին սպասավորները,— աղե՛քք, տվե՛ք դրանց— և ամբոխը շարժվեց:

Շարաչիկինն ու մյուս անդամները գլխապատառ վաղելով մտան նախասենյակ և փախեցին դուռը:

— Տղե՛քք, կապեցե՛ք դրանց,— դուռաց նույն ձայնը, և ամբոխն սկսեց դրո՛հ տալ:

— Սպասեցե՛ք,— դուչեց Դուբրովսկին,— հիմարներ, ի՞նչ եք անում, դուք կորցնում եք ինձ ել, ձեզ ել, գնացե՛ք տներդ և հանդիստ թողե՛ք ինձ: Մի՛ վախենա՛ք, թաղավորը վողորմած է, յես նրան կխնդրեմ, նա մեզ չի գրկի, մենք բոլորս նրա դավախներն ենք: Ել յես ինչպե՞ս նրան ձեզ համար մի բան խնդրեմ, յեթե սկսեք խռովություն և ավաղակություն անել:

Յերիտասարդ Դուբրովսկու ճառը, նրա հնչուն ձայնն ու վեհ տեսքը ցանկալի ազդեցություն դործեցին: Ամբոխը հանդարտվեց, ցրվեց: Բակը դատարկվեց: Դատարանի անդամները նստած էին ասնը: Վերջապես, Շարաչիկինը կամացուկ բացեց դուռը, դուրս յեկավ և ստորաբարչությամբ սկսեց շնորհակալություն հայտնել Դուբրովսկուն, նրա ցույց տված պաշտպանության համար:

Վլադիմիրը քամահրանքով լսեց նրան և վռչինչ չսպասախանեց:

— Մենք վորոշեցինք,— շարունակեց ատենակալը,— ձեր թույլտվությամբ մնալ այստեղ գիշերելու, թե չե արդեն մուլթն և և ճանապարհին ձեր մուծիկները կարող են հարձակվել մեզ վրա: Շնորհ արեք, հրամայեցե՛ք թեկուզ խոտ փուկ հյուրասենյակում: Լույսը բացվեց թե չե, մենք խեղույն կհեռանանք:

— Ինչ ուղում եք արեք,— սառը պատասխանեց Դուբրովսկին,— յես արդեն տեր չեմ այստեղ:

Այս ասելուց հետո նա առանձնացավ իր հոր տենյակում ու փակվեց ափսոսեղ:

ԳԼՈՒԽ VI

«Այսպես ուրեմն, ամեն ինչ վերջացավ,— ասաց նա ինքն իրեն,— գետ առավոտյան յես ունեյի անկյուն ու մի կտոր հաց: Այս տունը, ուր յես ծնվել եմ, ուր մեռել ե իմ հայրը, վաղը պետք է թողնեմ այն մարդուն, վորը նրա մահվան և իմ աղքատության պատճառն է»: Յեմ նրա հայացքը դամվեց մոր պատկերին: Նկարելը այսպես եր տվել այդ պատկերը.— Վլադիմիրի մայրը հենված եր բազրիքներին, առավոտյան սալիտակ հագուստով, մագերի մեջ՝ մի վարդ: «Այս պատկերն ել կընկնի իմ ընտանիքի թշնամու ձեռքը,— մտածեց Վլադիմիրը,— ջարդված ատանիքի թշնամու կնետվի նկուղ, կամ կփախցվի նախասենյակում, կդառնա նրա շնորհաճանրի ծաղրի ու դիտողությունների առարկա, իսկ մորս ննջարանում, այն սենյակում, ուր մեռավ հայրս, կրնալիք նրա դորձակատարը, կամ կտեղավորվի նրա հարեմը: Վո՛չ, վո՛չ, թող նրա ձեռքը չընկնի այս տխուր տունը, վորտեղից նա ինձ դուրս ե անում»: Վլադիմիրը կրճտացրեց ատամները: Նրա գլխում սարսափելի մտքեր ծագեցին: Դատարանի գրչատիկների ձայները հասնում էին նրան: Այդ մարդիկ կարգադրություններ էին անում, մերթ այս էյին պահանջում, մերթ այն, ընդհատելով նրա տխուր մտքերը: Վերջապես, ամեն ինչ լուց:

Վլադիմիրը բացեց պահարաններն ու արկղները, գրադվեց հանգուցյալի թղթերով: Դրանք մեծ մասամբ տնտեսական հաշիվներ էին և զանազան դործերի վերաբերյալ դրություններ: Վլադիմիրը առանց կարգալու պատուում եր թղթերը: Մրանց մեջ

դռնակեց կնոջս նամակները մակադրութեամբ մի ծրար: Վլադիմիրն սկսեց հուզմունքով կարդալ այդ նամակները: Դրանք դուրս ված ելին պատերազմի ժամանակ և Կիտոնեկայից ուղարկվել էին բանակի հասցեով: Կինը նկարագրում էր իր դատարկ կյանքը, տնտեսական դրամունքները, քնքշաբար դանդաղում անջատման մասին և սովորական կանչում տուն, դեպի փաղաքուշ ընկերուհու գիրքը: Նամակներից մեկում մայրն անհամբարտութուն եր հայտնում փոքրիկ Վլադիմիրի առողջութեան մասին: Մի այլ նամակում նա ուրախանում էր Վլադիմիրի վաղաժամ ունակութեանների առթիվ ու նրա համար նախատեսում էր փայլուն ու յերջանիկ ապագա: Վլադիմիրը խորացնում ընթերցման մեջ, և մոռացավ ամեն ինչ, ընկղմվելով ընտանեկան յերջանկութեան աշխարհ, և չնկատեց, թե ինչպես թռան ժամերը. պատի ժամացույցը խփեց տասնմեկը: Վլադիմիրը նամակները դրեց գրպանը, վերցրեց մոմն ու դուրս յեկավ կաբինետից: Դահլիճում, հատակի վրա քնած ելին աստիճանավորները: Սեղանի վրա դրված ելին նրանց դատարկած բաժակները, և ոռմի ուժեղ բույրը տարածվել էր ամբողջ սենյակում: Վլադիմիրը նրանց մոտից զզվանքով անցավ նախասենյակը: Դուռը փակ էր: Վլադիմիրը, բանալին չգտնելով՝ վերադարձավ դահլիճ: Բանալին գտնվում էր սեղանի վրա: Վլադիմիրը բացեց դուռը և իր առջև տեսավ մի մարդ, վրը կծկվել էր անկյունում, փայլուն կացինը ձեռքին: Մոմով լուսավորելով նրան՝ Վլադիմիրը ճանաչեց դարբին Արխիպին:

— Ի՞նչ ես անում այստեղ, — հարցրեց նա:

— Ա՛խ, Վլադիմիր Անդրեևիչ, այդ դո՞ւք եք, — չնչալով պատասխանեց Արխիպը, — տե՛ր, վողորմիր ու փրկիր: Լավ է, վրը դուք մոմ ելիք վերցրել...

Վլադիմիրը ապշած նայում էր նրան:

— Ինչո՞ւ յես այստեղ թաղնվել, — հարցրեց նա դարբնին:

— Յեա ուղում ելի խմորալ՝ տա՛նն են բոլորը, — ցամացուկ ու կցկտուր պատասխանեց Արխիպը:

— Իսկ ինչո՞ւ կացին ես վերցրել:

— Ինչո՞ւ յեմ վերցրե՞լ, բա հիմի առանց կացնի վո՞նց կընի: Ես աստիճանավորներն ենպես կատաղած մարդիկ են... մեկ ել տեսար...

— Դու հարբած ես, դե՛ն դջիր կացինը, դնա քնիր:

— Յեա հարբած, աղա ջան, Վլադիմիր Անդրեևիչ, աստված ե վկա, իսկի մի կաթիլ ել բերանս չեմ առել: Ե՛հ, դինու մասին ո՞վ է մտածում, լավա՞ծ բան է, չինովնիկներն ուղում են մեզ տեղ դառնալ, չինովնիկները վոնդում են մեր աղաներին իրենց տանից... Ե՛խ, խոսիում են անիծվածները. բոլորին մի անդամից տեղն ու տեղը քնեցնես, հետո ել ջուրը նետես:

Դուբրովսկին խոժոռվեց:

— Լսի՛ր, Արխիպ, — ասաց նա, մի փոքր լուելուց հետո, — լավ բան չես մտածել: Դրանք մեղավոր չեն: Լապտերը վառիր ու յեկ իմ հետեկց:

Արխիպն աղալի ձեռից վերցրեց մոմը, վառարանի յետևում գտավ լապտերը, վառեց, ու յերկուսով կամացուկ իջան դռի սանդուխքից ու դնացին բակի մոտով. պահապանն սկսեց դարկել թուշե տախտակին, չները հաջեցին:

— Ո՞վ է պահապանը, — հարցրեց Դուբրովսկին:

— Մե՛նք ենք, աղա՛, — պատասխանեց բարակ մի ձայն, — Վասիլիսան և Լուկերիան:

— Գնացե՛ք ձեր տները, — ասաց Դուբրովսկին, — այստեղ դուք հարկավոր չեք:

— Հերիք է պահապան կանգնեք, — ասաց Արխիպը:

— Շնորհակալ՛ եմք, բարեբա՛ր, — պատասխանեցին կանայք և իսկույն դնացին տուն:

Դուբրովսկին շարունակեց դնալ: Նրան մոտեցան յերկու հոգի ու ձայն տվին: Դուբրովսկին ճանաչեց Անտոնի ու Գրիչայի ձայները:

— Ինչո՞ւ չեք ընում, — հարցրեց նա:

— Ել ի՞նչ քուն, — պատասխանեց Անտոնը, — ինչ որի հասանք, ո՞ւմ մոքովը կանցներ:

— Կամա՛ց, — ընդհատեց Դուբրովսկին, — ո՞ւր է Յեզորովնան:

— Աղալի տանն է, իր սենյակում, — պատասխանեց Գրիչան:

— Գնա նրան բեր այստեղ, մերոնց բոլորին դուրս բեր տանից, վոչ մի մարդ այնտեղ չմնա, բացի աստիճանավորներից, իսկ դու, Անտո՛ն, լծի՛ր սայլը:

Գրիչան դնաց և մի քանի բուպեյից հետո վերադարձավ իր մոր հետ: Պառալն այդ դիչեր չեղ հանվել: Բացի աստիճանավորներից, տանը վոչ վոք աչքերը չեղ փակել:

— Այստեղ են բոլորը, — հարցրեց Դուբրովսկին, — տանը վոչ վոչ չմնաց :

— Բացի աստիճանավորներից, վոչ վոչ, — պատասխանեց Գրիշան :

— Այստեղ խոտ կամ ծղոտ բերեք, — ասաց Դուբրովսկին : Մարդիկ վաղեցին ախոռը և խոտ բերին՝ ով ինչքան կարող եր :

— Դրեք սանդուխքի տակ, — ա՛յ, աղբակա : Հա՛պա, տղե՛րք, կրա՛կ տվեք :

Արխիպը բացեց լապտերը : Դուբրովսկին վառեց մարխը :

— Սարսի՛ր, — ասաց նա Արխիպին, — կարծեմ յես չտապելուց փակեցի նախասենյակի դուռը, դնա բաց արա, չո՛ւտ :

Արխիպը վաղեց նախասենյակ : Դուռը բաց եր : Արխիպը փակեց բանալիով, կիսաձայն չմնալով. — Վո՛նց չե, բաց արա, — և վերադարձավ Դուբրովսկու մոտ :

Դուբրովսկին մարխը մոտեցրեց խոտին : Խոտը բռնկվեց, բողբոջում էր ու լուսավորեց ամբողջ բակը :

— Ա՛յ, — ցավադին մրմնջաց Յեղորովնան, — Վլադիմիր Անդրեևիչ, ի՞նչ ես անում :

— Լռի՛ր, — ասաց Դուբրովսկին : — Ե՛հ, տղերք, միա՛ջ բարով, կղնա՛մ, ուր վոր աստված տանի : Յերջանի՛կ յեղեք ձեր նոր ախրով հետ :

— Ո՛վ մեր հայր, ո՛վ բարերար, — պատասխանեցին սպասավորները, — կմենենք, բայց քեզ մենակ չենք թողնի, կղանք քեզ հետ :

Ձիերը պատրաստ էին : Դուբրովսկին Գրիշայի հետ նստեց սայլը և երանց տեսակցության վայր նշանակեց Կիտոնեկայի պուրակը : Անտոնը մարակեց ձիերին ու նրանք դուրս յեկան բակից :

Քամին բարձրացավ : Բոցը մի բոսկետում ընդդրկեց ամբողջ տունը. կարմիր ծուխը դալարվում եր կտուրի վրա : Ապակիները զրնդում էին ու թափվում, ընկնում էին բողբոջում և դերանները, լավեց աստիճանավորների աղեկաուր հեծեծանքն ու աղաղակը՝ «ոգնեցե՛ք, ոգնեցե՛ք» :

— Վո՛նց չե, — ասաց Արխիպը, չարտիխեղ ժպիտով դիտելով հրդեհը :

— Արխի՛պ ջան, — ասաց Յեղորովնան, — աղատիր եղ անձե՛կ-վածներին, աստված կվարձատրի քեզ :

— Վո՛նց չե, — պատասխանեց դարբինը :

Այդ բոսկետին յեկվորները յերեացին լուսամուտից, աշխատելով ջարդել կրկնակի շրջանակները : Բայց այստեղ կտուրը ճրճալով փուլ յեկավ և ճիչերն այլևս չսվեցին :

Շուտով բոլոր սպասավորները դուրս թափվեցին բակը : Կանայք աղմկելով շտապում էին աղատել իրենց ինչքը, յերեկանները հրդեհով զմայլված՝ թռչկոտում էին : Կայծերը թռչում էին հրեղեն բուքի նման : Խրճիթները բռնկվեցին :

— Հիմի ամեն բան լավ ե, — ասաց Արխիպը, — վո՛նց ե վառվում, հը՞ : Յերեկ Պոկրովսկոյից նայելը հետաքրքիր կլինի :

Այդ բոսկետին նրա ուշադրութունը դրավեց մի նոր յերեկվոյթ : Կատուն վազվզում եր բողբոջում մարադի կտուրի վրա, չիմանալով վորտեղից թռչի — ամեն կողմից նա շրջադառնում եր բոցով : Խեղճ կենդանին ցավալի մթափյունով ողնություն եր կանչում, յերեկանները թուլանում էին ծիծաղից, տեսնելով նրա հուսահատութունը :

— Ի՞նչ եք ծիծաղում, աստանի՛ ճուտեր, — բարկությամբ ասավ նրանց դարբինը, — ասածուց չե՞ք վախենում : Կատոն արածը մեռնում ե, իսկ դուք ուրախանում եք հիմարի պես : Յեկ ասնդուղը դեմ անելով վառվող կտրին, բարձրացավ կատվին ցած բերելու : Կատուն հասկացավ նրա մտադրութունը և հապճեպ դհոռնակության տեսք ընդունելով, կտավ դարբնի թևին : Կիտով չասի խանձված դարբինն իջեցրեց կատվին :

— Ե՛հ, տղերք, մնաք բարով, — ասաց նա չիղծված սպասավորներին, — յես այստեղ ել դործ չունեմ, մնացեք բարով, ավել պակասը ներեցեք :

Դարբինը դնաց : Հրդեհը դեռ վորոչ ժամանակ չարանաղվում եր : Վերջապես, բոցը դադարեց, և ածխի կույտերն առկայծում էին դիչեղլա մթնում : Նրանց շուրջը թափառում էին Կիտոնեկայի հրդեհից տուժած բնակիչները :

ԳԼՈՒԽ VII

Հետևյալ ուրը հրդեհի լուրը տարածվեց ամբողջ արվարձանում : Բոլորը խոսում էին հրդեհի մասին և զանազան յենթադրություններ անում : Վոժանք հավատացնում էին, թե Դուբ-

րութիւն սպասաւորները քելեխի ժամանակ հարբել են և անդգու-
շարար հրդեհել տունը, մյուսները մեղադրում եյին աստիճանա-
վորներին, վոր հարբել եյին այնտեղ, շատերը հալածաբար
եյին, թե Դուբրովսկին նույնպէս այրվել և դեմաստիոյի դատա-
րանի և բոլոր սպասաւորներին հետ: Միքանիսը գուշակում եյին
ճշմարտութիւնը և պնդում, վոր այդ սարսափելի փորձութեան
հանցավորն ինքը Դուբրովսկին և, վորը գործել և կատաղութիւն-
նից և հուսահատութիւնից դրդված: Հրդեհի յերկրորդ օրը յե-
կամ Տրոյեկուրովը և անձամբ քննութիւն կատարեց: Պարզվեց,
վոր գալառական վոստիկանապետը, դեմաստիոյի դատարանի ա-
տենտիկայը, փաստաբանն ու գրագիրը, ինչպէս նաև Վլադիմիր
Դուբրովսկին, դարձիկ Յեզորովնան, սպասաւոր Գրիգորը, կառա-
պան Անտոնը և դարբին Արխիպն անհայտ կորել են:

Բոլոր սպասաւորները վկայեցին, թե աստիճանաւորներն
այրվել են այն ժամանակ, յերբ փրկել և տանիքը: Նրանց այր-
ված վոսկորները հանվեցին մոխրի միջից: Կանայք — Վասիլի-
սան ու Լուկիերիան ասացին, թե հրդեհից մի քանի րոպե առաջ
տեսել են Դուբրովսկուն և դարբին Արխիպին: Բոլորը վկայում
եյին, վոր դարբին Արխիպը կենդանի յե և հալածութեան հրդեհի
զլխավոր հանցավորը, յեթե վոչ միակ հանցավորը: Դուբրով-
սկու վերաբերմամբ թունդ կասկածներ կային: Կիրիլա Պետրո-
վիչը զեպքի մանրամասն նկարագրութիւնն ուղարկեց ** նահան-
գապետին և նոր գործ սկսվեց:

Շուտով ուրիշ տեղեկութիւններ ուրիշ անունով տվին մարդ-
կանց հետաքրքրութեան ու յենթադրութիւններին: ** — ում յերե-
վացին ալազակներ, վորոնք սարսափ եյին տարածում շրջակա բո-
լոր վայրերում: Նրանց դեմ կառավարութեան ձեռնարկած մի-
ջոցներն անբախարար յեղան: Իրար հաջորդում եյին մեկը մյուս-
սից ավելի նշանաւոր կողոպտւածները: Ապահովութիւնը չկար վոչ
ճանապարհների վրա, վոչ ել դուրսը: Ալազակները մի քանի
յեռաձի կառքերով, որը ցերեկով շրջում եյին ամբողջ նահան-
գում, կանգնեցնում եյին ճանապարհորդներին ու փոստը, հաս-
նում դուրսը, կողոպտում ու հրդեհում կալածատերերի տնե-
րը: Հրոսակապետը հռչակվել եր իր խելքով, արիութեամբ և
ինչպիսի բարեհոգութեամբ: Նրա մասին հրաշքներ եյին սրտամում:
Դուբրովսկու անունն արտասանում եյին բոլորը: Բոլորը հալա-
տացած եյին, թե խիզախ չարադործների պարագլուխը նա յե,

և վոչ թե մեկ ուրիշը: Միայն մի բանի վրա եյին զարմանում —
Տրոյեկուրովի կալվածներն անձեռնմխելի եյին մնացել: Ալա-
զակները չեյին կողոպտում նրա և վոչ մի մարագը, չեյին կանգ-
նեցնում նրա և վոչ մի սայլը: Տրոյեկուրովն իրեն հատուկ գո-
ւոզութեամբ այդ բացառութիւնը վերագրում եր այն յերկու-
դին, վոր նա տարածել եր վոզը նահանգում, և այն արթուն
վոստիկանութեան, վոր նա պահում եր իր դուրսը: Տրոյե-
կուրովի հարեաններն սկզբում ծաղրում եյին նրա այդ գոռոզու-
թիւնը, և ամեն մեկն սպասում եր, վոր անկոչ հյուրերն այցե-
լին Պոկրովսկոյե, վորտեղ հարուստ ավար կղանեն, բայց, վեր-
ջապես, ստիպված յեղան համաձայնել Տրոյեկուրովի հետ և
խոստովանել, վոր ալազակներն ևս անհասկանալի հարգանք են
ցույց տալիս նրան... Տրոյեկուրովը հրճվում եր և Դուբրովս-
կու կատարած յուրաքանչյուր կողոպտուից հետո ծաղրում նա-
հանգապետին, գալառական վոստիկանապետներին ու վաշտապե-
տերին, վորոնցից միշտ անմնաս եր մնում Դուբրովսկին:

Մինչ այս մինչ այն, յեկամ հոկտեմբերի 1-ը՝ Տրոյեկու-
րովի դուրսում յեկեղեցական տոնի օրը: Բայց նախքան այդ
րովի դուրսում յեկեղեցական տոնի օրը: Բայց նախքան այդ
հանդիսի և հետագա պատահարների նկարագրութեան անցնելը,
մենք ընթերցողին ախտի ծանոթացնենք այն դեմքերի հետ, վո-
րոնք նրա համար նոր են, կամ վորոնք մենք միայն հարեանցի
հիշատակել ենք մեր վիպակի սկզբում:

ԳԼՈՒԽ VIII

Հալածութեան ընթերցողն արդեն հասկացել և, վոր Կիրիլա
Պետրովիչի դուստրը, վորի մասին մենք դեռ ընդամենը մի քա-
նի խոսք ենք ասել, մեր վիպակի հերոսուհին և: Մեր նկարա-
դրած ժամանակաշրջանում նա 17 տարեկան եր, կատարելապէս
հասունացած զեղեցիկութեամբ: Հայրը խելահեղութեան չափ սի-
րում եր նրան, բայց ցուցադրում եր իր սովորական քմահաճ
վերաբերմունքը, մերթ բավարարելով նրա ամենաչնչին ցանկու-
թիւնները, մերթ վախեցնելով իր խիստ, յերբեմն ել դաժան
վարմունքով: Հալածացած լինելով, վոր ինքը սիրված և աղջկա
կողմից, հայրն այնուամենայնիվ յերբեք չեր կարողանում արժա-
նանալ նրա վստահութեան: Դուստրը սովորել եր հորից թաղցնել
իր զգացմունքներն ու մտքերը, վորովհետև յերբեք չեր կարող
ձգբխտ դիտենալ, թե դրանք ինչպիսի ընդունելութիւն կղանեն:

Նա ընկերուհիներ չունեալ, մեծանում եր մենության մեջ: Հարն-
վանները կանայք ու աղջիկները շատ քիչ եյին դառնալ Կիրիլա
Պետրովիչի մոտ, վորի սովորական խոսակցություններն ու
զվարճությունները պահանջում եյին աղամարդկանց ընկերու-
թյունը և վոչ թե կանանց ներկայությունը: Հաղվադեսը եր լի-
նում, վոր մեր գեղեցիկուհին յերևար Կիրիլա Պետրովիչի մոտ
քեֆ անող հյուրերի մեջ: Հսկայական գրադարանը, վոր մեծ
մասամբ բաղկացած եր XVIII դարի Փրանսիական գրողների
յերկերից, գտնվում եր նրա տրամադրության տակ: Նրա հայրը,
վոր չեք կարգացել վոչինչ, բացի կատարելագործված խոսքա-
բուխուց, չեք կարող գրքեր ընտրելիս ոգնել նրան, և Մաչան
քրքրելով ամեն տեսակ գրվածքները, բնականաբար կանգ առավ
ռոմանների վրա: Այսպես ավարտեց նա իր դաստիարակություն-
ը, վոր սկսվել եր մամուլի Միմիի ղեկավարությամբ: Կիրիլա
Պետրովիչը մեծ վստահություն ու բարեհաճություն եր տածում
գեպի մամուլի Միմին, վորին վերջապես ստիպված եր կամա-
ցուկ ուղարկել ուրիշ կառվածք, յերբ նրանց մտերմության հե-
տևանքները խիստ ակնհայտ դարձան: Մամուլի Միմին բավական
հաճելի հիշատակ թողեց: Նա բարի աղջիկ եր և յերբեք իչարը
չեք գործադրում այն աղբեցությունը, վորն ըստ յերևույթին
ունեք Կիրիլա Պետրովիչի վրա: Դրանով նա տարբերվում եր
մյուս մտերմուհիներից¹, վորոնց հաճախակի վոխում եր Կիրիլա
Պետրովիչը. թվում եր վոր ինքը՝ Կիրիլա Պետրովիչը նրան
մյուսներից ամենի յեր սիրում, և սեպչյա աղան, 9 տարեկան
մի չարածնի, վոր հիշեցնում եր Միմիի թուխ գիմազները, դաս-
տիարակվում եր Կիրիլա Պետրովիչի մոտ և ճանաչվում իրեն
նրա վորդին, թեև բաղմամբով վոտաբոբիկ աղաներ, վորոնք ջրի
յերկու կաթիլների պես նման եյին Կիրիլա Պետրովիչին, վազ-
վղում եյին նրա լուսամուտների տակ և սպասամորների աղաներ
եյին համարվում: Կիրիլա Պետրովիչն իր վորդիի Մաչայի հա-
մար Մոսկվայից հրավիրեց Փրանսիացի մի ուսուցիչ, վորը
Պոկրովսկոյե հասավ այն ժամանակ, յերբ տեղի եյին ունենում
մեր նկարագրած գեպները:

Կիրիլա Պետրովիչին այս ուսուցիչը դուր յեկավ իր հաճե-

լի արտաքինով և պարզ վարվեցողությամբ: Նա Կիրիլա Պետրո-
վիչին ներկայացրեց իր վկայականներն ու մի նամակ՝ Տքոյե-
կուրովի ազգականից, վորի մոտ նա 4 տարի տնային դաստիա-
րակ եր յեղել: Կիրիլա Պետրովիչն այդ բոլորը ընեց և գոգոհ
մնաց իր Փրանսիացու միայն յերիտասարդությունից, — վոչ թե
այն պատճառով, վոր այդ անհամատեղելի համարեց ուսուցչի
դժբախտ կոչմանն այնքա՛ն անհրաժեշտ համբերատարության և
վորճի հետ, այլ վորովհետև նրա մեջ կասկածներ առաջացան,
և նա վերջեց այդ կասկածներն իսկույն բացատրել ուսուցչին:
Դրա համար նա հրամայեց իր մոտ կանչել Մաչային (Կիրիլա
Պետրովիչը Փրանսերեն չեք խոսում, և Մաչան թարգմանչի դեր
եք կատարում):

— Յե՛կ այստեղ, Մաչա՛. սոսա այդ մոսյոյին, վոր ընդու-
նում եմ նրան, միայն պարմանով, վոր չհամարձակվի իմ աղ-
ջիկների հետևից ընկնել, թե չե՛ յեռ եղ շան լակոտին... Թարգ-
մանի՛ր, Մաչա:

Մաչան կարմրեց և գլխով ուսուցչին, Փրանսերեն սոսաց
նրան, վոր հայրը հույս ունի, թե նա կլինի համեստ և վաղելուչ
վարք կունենա:

Փրանսիացին գլուխ տվեց Մաչային ու պատասխանեց, թե
հույս ունի հարգանքի արժանանալ, յեթե նույնիսկ նրան մերժվի
բարեհաճությունը:

Մաչան բառացի թարգմանեց նրա պատասխանը:

— Լա՛վ, լա՛վ, — ասաց Կիրիլա Պետրովիչը, — նրան վոչ բա-
րեհաճություն ե հարկավոր, վոչ ել հարգանք: Նրա դործն ե
հակել Մաչային, քերականություն և աշխարհագրություն սովո-
րեցնել. թարգմանի՛ր:

Մարիա Կիրիլովնան թարգմանելիս մեղմացրեց հոգ կոպիտ
արտահայտությունները, և Կիրիլա Պետրովիչը Փրանսիացուն
ուղարկեց տան կողքին գտնվող շենքը, վորտեղ նրա համար սե-
նյակ եր հատկացված:

Մաչան վոչ մի ուղադրություն չդարձրեց յերիտասարդ
Փրանսիացու վրա: Մաչան դաստիարակված եր արխատկրատա-
կան նախադասարաներով, և նրա համար ուսուցչին սպասավո-
րի կամ արհեստավորի պես մի բան եր, իսկ սպասավորը կամ
արհեստավորը սղամարդ չեք նրա համար: Մաչան ցնկաւեց և

¹ Մամուլի (Փրանսերեն) — օրերդ:

² Մոսկովսկին — այն կանայք, վորոնց հետ Կիրիլա Պետրովիչն ա-
ռանձնապես մոտիկ եր:

վելի ուշադիր դարձաւ նրա նկատմամբ: Յերկուսի միջև վորոշ հարաբերություններ ստեղծվեցին: Մաշան ուներ հիանալի ձայն և յերաժշտական մեծ ունակություններ: Դեֆորժը հանձն առաւ դասեր տալ նրան: Այս բոլորից հետո ընթերցողի համար դժվար չե հասկանալ, վոր Մաշան սիրահարվեց նրա վրա, նույնիսկ ինքն իրեն չխոստովանելով այդ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԷՍՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ IX

Տոնի նախորեկին սկսեցին ժամանել հյուրերը: Վոմանք կանգ ելին առնում կալվածատիրոջ տանը և նրան կից շենքերում, մյուսները՝ դործակատարի մոտ, վոմանք քահանայի և վոմանք եւ ունեւոր դյուղացիները մոտ: Ախոռները լիքն ելին յեկվորների ձիերով, բակերն ու մարազները — զանազան կառքերով: Առավոտյան ժամը 9-ին դողանջեցին պատարագի զանգերը: Բոլորն շտապեցին դեպի նոր, քարաշեն յեկեղեցին, վոր կառուցել եր Կիրիլա Պետրովիչը, և այն տարի դարդարում եր նվերներով: Պատվաւոր բարեպաշտների այնպիսի բազմություն հավաքվեց, վոր հասարակ դյուղացիների համար յեկեղեցիւմ տեղ չեղաւ, նրանք կանգնեցին գալթում ու պատերի մոտ: Պատարագը չեր սկսվում — սպասում ելին Կիրիլա Պետրովիչին: Նա ժամանեց կառքով, վորին վեց ձի յեր լծած, և Մարիա Կիրիլովնայի ուղեկցութեամբ հանդիսավոր կերպով գնաց իր տեղը: Տղամարդկանց ու կանանց հայացքներն ուղղվեցին Մաշայի վրա: Առաջիններն զմայլվում ելին նրա գեղեցկութեամբ, յերկրորդներն ու չորրորդներն զիտում ելին նրա հագուստը: Պատարագն սկսվեց, տնային յերգիչները յերգում ելին նախաբեմում, Կիրիլա Պետրովիչն ինքն եւ եր յերգում, աղոթում եր առանց աջ ու ձախ նայելու, և հպարտ խոնարհութեամբ ծունր չոքեց, յերբ տիրացուն բարձրաձայն հիչեց սուշն տաճարը կառուցողին:

Պատարագը ներջացաւ: Կիրիլա Պետրովիչն առաջինը մոտեցաւ խաչին: Բոլորը հետեցին նրան, հետո մոտեցան հարեւանները՝ նրան հարգանք մատուցելու: Կանայք շրջապատեցին Մաշային: Կիրիլա Պետրովիչը, յեկեղեցուց դուրս գալով, բոլորին

ճաշի հրավերեց իր մոտ, կառք նստեց ու գնաց տուն: Բոլորը գնացին նրա յետեւ: Սենյակները լցվում ելին հյուրերով: Առաջիններն յեր մարդիկ ելին մտնում ու հաղիվ հասնում մինչեւ տանտերը: Տիկիկները նստեցին ծանր ու կիսաշրջանաձև, նրանք հազնել ելին ուշացած մոգայով — կիսամաշ, բայց թանկագին զգեստներ, բոլորը դարդարված ելին մարդարիտներով ու ալամանդներով, տղամարդիկ խմբվում ելին խավարի ու ողու սկզբներին շուրջը, աղմկալից ու բազմաձայն խոսում ելին իրար հետ: Դահլիճում սեղան ելին պատրաստում 80 հոգու համար: Սպասավորներն իրար ելին անցել, չարում ելին շէներն ու դրաֆինները և հարդարում ափոցները: Վերջապես, ավազ սպասավորն աղղարարեց՝ սեղանը պատրաստ ե, և Կիրիլա Պետրովիչն առաջինը գնաց սեղան նստելու, նրանից հետո չարժեկի տիկիկներն ու ծանր բազմեցին իրենց տեղերում, պահպանելով տիկիկության վորոշ կարգ, որիորդներն իրար խառնվեցին ինչ-պիտուկից վորոշ կարգ, որիորդներն իրար խառնվեցին ինչ-պիտուկից: Տղամարդիկ նստեցին նրանց դիմաց: Ուսուցիչը նստեց սեղանի ծայրին, փոքրիկ Մաշայի մոտ:

Սպասավորներն սկսեցին ավանները մատուցել ըստ աստիճանների, թյուրիմացութեան դեպքում զեկաւարվելով Լաֆատե-րի յենթադրություններով՝ և համարյա յերբեք չեյին ոխալվում: Աւաններին ու դրախներին գնդոցը միակառնվում եր հյուրերի աղմկալից խոսակցութեաններին, Կիրիլա Պետրովիչը հրճմանքով դիտում եր իր սեղանը և լիստիրտ վայելում աղ ու հացի տեղ մարդու յերջանկութունը: Այդ ժամանակ բակը մտավ մի կառք, վորին վեց ձի յեր լծած:

— Այդ ո՞վ ե, — հարցրեց տանտերը:

— Անտոն Պաֆնուտյիչը, — պատասխանեցին մի քանիսը:

Դուռը բացվեց և ներս մտավ Անտոն Պաֆնուտյիչ Սպիցին, — 50 տարեկան մի տղամարդ, կլոր ու չեչոտ դեմքով, յե-

1 Լաֆատեր իոհաննէ (1741—1801 թ. թ.): Յյուրիս քաղաքից եր (Շվեյցարիա)՝ «Յիդիդոնովիկա» գրքի հեղինակը (1772—78 թ. թ.): Նա առում եր, վոր մարդու բնավորութեան արտահայտում ե նրա կերպարան-քի, մտածմանը գեմքի վրա: Այսպիսով Լաֆատերի յենթադրություններն այս-տեղ նշանակում են սպասավորների ձգտումը՝ հյուրերի դեմքից ճանաչել նրանց հասարակական դրութեանը, աստիճանը, կոչումը, հարստութեանը և այլն:

ռակի ծաղված կղակով: Նա բարեկեց, ժպտաց և արդեն պատ-
րաստվում էր ներողութուն խնդրել:

— Այստեղ աման բերեք, — գոչեց Կիրիլա Պետրովիչը, —
համեցեք, համեցե՛ք, Անտոն Պաֆնուտյիչ, նստիր ու ասա մեզ,
այս ի՞նչ է նշանակում: Պատարագին չեկար, ճաշին ել ուշա-
ցար: Այդ քեզ չի սաղում, դու թե բարեպաշտ ես և թե սիրում
ես ուտել:

— Ներողութուն, — պատասխանեց Անտոն Պաֆնուտյիչը,
անձեռոցը կապելով սրահադուռնի բաձկոնի կոճկանքին, — նե-
րողութուն, ճանապարհվեցի ու դեռ տասը վերստ ել չեյի ան-
ցել, հանկարծ առջևի անխիլ շինը յերկու կես յեղավ: Ի՞նչ ա-
րած: Բարեբախտաբար գլուղը մոտիկ էր: Մինչև հասանք այն-
տեղ, մինչև դարբին գտանք և մի կերպ անխիլ սարքեցինք, ան-
ցավ ուղիղ յերեք ժամ, ուրիշ հնար չկար: Կարճ ճանապարհով—
Կիստենեվկայի անտառով դալ յես չհամարձակվեցի, այլ յեկա
չուրջանակի ճանապարհով:

— Ո՛հո՛, — ընդհատեց Կիրիլա Պետրովիչը, — յերևում
է, վոր դու այնքան ել քաջ չես: Ինչի՞ց ես վախենում:

— Վո՞նց թե ինչից եմ վախենում, հա՛յր Կիրիլա Պետրո-
վիչ, հապա Դուբրովսկի՞ն: Մեկ ել տեսար ընկար նրա ճանկը՝
նա չի վրիպի, վոչ վրքի չի խնայի, իսկ ինձնից հավանորեն յեր-
կու կաշի կքերթի:

— Ինչո՞ւ հատկապես քեզանից, բարեկամս:

— Վո՞նց թե ինչու, հա՛յր Կիրիլա Պետրովիչ, — հան-
դուցյալ Անդրեյ Գալրիլովիչի դատի համար: Յես չեյի՞ միթե,
վոր ձեզ հաճույք պատճառելու, այսինքն խղճով ու արդարացի
վարվելու համար վկայեցի, թե Դուբրովսկիները Կիստենեվկա-
յին տիրում են առանց վորևե իրավունքի, միայն ձեր ներողա-
մտության շնորհիվ: Հանդուցյալը (թող նա յերկնային արքա-
յության արժանանա) խոստացավ ինձնից հաշիվ պահանջել,
իսկ աղան անշուշտ կկատարի հոր խոսքը: Մինչև հիմա փրկել
է աստված. ինձանից ընդամենը մի շտեմարան են թալանել. մեկ
ել տեսար քթները խոթեցին իմ ազարակը:

— Իսկ ազարակում լա՛վ դործ կտեսնեն, — ասաց Կիրիլա
Պետրովիչը, — յես կարծում եմ, վոր կարմիր արկղը բեկ-լե-
ցուն է:

— Վո՛րտեղից, հա՛յր Կիրիլա Պետրովիչ, լիքն էր, իսկ հի-
մա դատարկվել է բոլորովին:

— Հերիք է սուտ ասես, Անտոն Պաֆնուտյիչ: Բեղ լա՛վ
ենք ճանաչում: Բա ի՞նչ ես անում փողերը: Տանը խողովարի յես
ապրում, չես ընդունում վոչ վրքի, դյուղացիներիդ կթում ես,
փող գլղում, պրծանք-գնաց:

— Դուք ելի բարեհաճում եք կատակել, հա՛յր Կիրիլա Պե-
տրովիչ, — ժպտալով մրթմրթաց Անտոն Պաֆնուտյիչը, — իսկ
մենք, աստված վկա, ափերվել ենք, — և Անտոն Պաֆնուտյիչը
ձկնակարկանդակի յուղալի կտորի հետ միասին կերավ տանտի-
րջ կատակը:

Կիրիլա Պետրովիչը թողեց նրան և դիմեց դավառական նոր
վոստիկանապետին, վոր առաջին անգամ հյուր էր յեկել նրա
տունը և նստել սեղանի մյուս ծայրին, ուսուցչի մոտ:

— Հը՛, դոնե դուք կրոնե՞ք Դուբրովսկուն, պ. վոստիկանա-
պետ:

Գալառական վոստիկանապետը յերկշտա կերպով գլուխ
սվեց, ժպտաց, կակաղեց ու վերջապես ասաց.

— Կաշխատենք բռնել, ձե՛րդ գերազանցութուն:

— Հը՛մ, «կաշխատեն՞ք»: Վաղո՛ւց, վաղո՛ւց եք աշխատում,
բայց ոգուտ չկա: Ասենք, ինչո՞ւ բռնել Դուբրովսկուն: Նրա ա-
վագակությունները բարիք են վոստիկանապետներին համար, —
ճանապարհորդություններ, քննություններ, կառքեր, իսկ փողը
դալիս է դրպանդ, — ել ինչո՞ւ վորսալ այդ տեսակ բարեբարին:
Ճամարիտ չե՞, պ. վոստիկանապետ:

— Կատարելապես ճամարիտ է, ձե՛րդ գերազանցութուն, —
պատասխանեց բոլորովին չփոթված վոստիկանապետը:

Հյուրերը քա՛հ-քա՛հ ծիծաղեցին:

— Միրում եմ անկեղծ մարդուն, — ասաց Կիրիլա Պետրովիչը,
— բայց ախո՛ս հանդուցյալ վոստիկանապետ Տարաս Ալեքսեյե-
վիչը. յեթե նա չայրվեր, այս վայրերն ավելի խաղաղ կլինեյին:
Իսկ ի՞նչ լուր կա Դուբրովսկու մասին: Վերջին անգամ նրան
վորտե՞ղ են տեսել:

— Ինձ մոտ, Կիրիլա Պետրովիչ, — ծվծվաց կանացի մի
հաստ ձայն, — անցած յերեքշաբթի որը նա ճաշեց ինձ մոտ...
Բոլոր հայացքները դարձան դեպի Աննա Ստիլչնա Գլոբո-

վան, վերջը բառակալան ախարդ մի ալբեր յեր, բառերից սերված՝ իր բարի և արարի բնավորութեան համար: Բոլորը պատրաստակցին հետաքրքրութեամբ լսելու նրա պատմածը:

— Մի յերեք չաբաթ առաջ յես միող տվի գործակատարին և ուղարկեցի միոստ, վորպեսզի միոխաղրի Վանյուչիս: Վորդուս յերես չեմ տալիս, չեմ ել կարող յերես տալ, յեթե նույնիսկ ցանկանամ: Բայց դուք ինքներդ բարեհաճում եք գիտենալ, դը վարդիայի սպան պետք է արժանաւայել ապրի, և յես ինչքան կարող եմ, Վանյուչայիս բաժին եմ հանում իմ փոքրիկ յեկամուսներէից: Յեւ ահա նրան ուղարկեցի 2000 ուսերի, թեև Դուրբովսկին մտքիցս չեւ հեռանում: Մտածեցի, վոր քաղաքը մոտիկ է, ընդամենը 7 վերստ, մի կերպ կանցնի: Յերեկոյան ի՞նչ եմ տեսնում. գործակատարս յետ և դալիս վոսով, գոնատ, չորերը պատաստում: Յես ուղղակի հառաչեցի — այդ ի՞նչ է, քեզ ի՞նչ է պատահել: Նա ասում է. — մա՛յր, Աննա Սաւիլչնա, ալաղակներն ինձ կողոտեցին, քիչ մնաց սպանեցին: Դուրբովսկին ինքն ախտեղ եւ, ուղում եւ ինձ կախել, բայց խղճաց և բաց թողեց: Ամեն ինչ տարաւ, թե՛ ձին և թե՛ կառքը: Յես մեռածի պես եյի. ո՛վ իմ յերկնային թաղավոր, հապա ի՞նչ պիտի անի իմ Վանյուչան: Դե՛ ի՞նչ արած, վորդուս նամակ գրեցի, պատմեցի բոլորը և առանց մի գուռ վորդի որհուլթյունն ուղարկեցի:

Մնացավ մի չաբաթ, յերկու չաբաթ: Հանկարծ մեք բախն և մտնում մի կառք: Ինչ-վոր գնեցրաւ խնդրում է տեսնել ինձ հետ: Համեցեք եմ ասում: Ներս է մտնում 35 տարեկան մի մարդ թխաղեմ, սևահեր, բնիւրով ու միւրուքով, իսկ և իսկ Կուլինիլ: Սասում է, թե հանդուցյալ ամուսնուս, Իվան Պնդրեյովիչի ընկերն է, միասին են ծառայել: Անցնում եւ իմ տան մոտից և չեւ կարող չտեսնել նրա ալբերին, գիտենալով, վոր յես ախտեղ եմ ապրում: Յես նրան հյուսանիրեցի ինչով կարող եյի, խոսեցինք գետից-գետից, վերջապես՝ Դուրբովսկուց: Յես նրան պատմեցի իմ վիշտը: Գնեցրաւ նոթերը կիտեց: — Այդ տարո-

1 Կուլինի Գեորգի (1763—1812 թ. թ.) ուսու գնեցրաւ եր, վերջը հայտնի դարձավ ուսու-չիկական պատերազմի ժամանակ (1808—1809 թ. թ.):

րինակ է, — ասաց նա, — յես լսել եմ, վոր Դուրբովսկին հարձակվում է վոչ թե ամեն մեկի, այլ հայտնի հարուստների վրա, բայց հենց նրանց ել բաժին է թողնում, ամբողջովին չի կողոպտում: Սպանություններն համար վոչ վոք նրան չի մեղադրում, արդյոք ախտեղ չկա՞մ վորեւ խարեբայություն: Հրամայեցիք կանչել ձեր գործակատարին: Գործակատարին կանչեցին ու նա յեկավ: Գնեցրաւին տեսավ թե չե, տեղն ու տեղը քարացավ: «Հապա, բարեկամ, պատմիր տեսներ Դուրբովսկին քեզ վոնց թալանեց և վոնց եւ ուղում քեզ կախել»: Գործակատարս գող-գողաց՝ ու ընկավ գնեցրաւի վոտները: — Հա՛յր, մեղավոր եմ, մեղք գործեցի, սուտ ասի: — «Վոր ալբերս է, — պատասխանեց գնեցրաւը, — բարեհաճիր պատմել տիկնոջը, թե այդ ինչ-պես սրտահեց, իսկ յես կլտեմ»: Գործակատարը չեւ կարողանում ուշքի գալ: «Դե՛հ, — չարժանեցում եւ գնեցրաւը, — պատմիր, — դու վորտե՞ղ ես հանդիպել Դուրբովսկուն»: — Յերկու միւր, — դու վորտե՞ղ ես հանդիպել Դուրբովսկուն»: — Յերկու սոճիներն մոտ, հա՛յր, յերկու սոճիներն մոտ: — «Նա քեզ ի՞նչ ասաց»: — Նա հարցրեց՝ ո՞ւմ ապաստվորն ես, ո՞ւր ես գընում, ինչո՞ւ: — «Լավ, հետո՞»: — Հետո պահանջեց նամակները ու փողը: — «Հետո՞»: — Նամակներն ու փողը յես տվի նրան: — «Իսկ նա՞, հը՞, նա՞»: — Հա՛յր, ներեցեք: — «Նա ի՞նչ արեց»: — Նա վոտն ու նամակը վերադարձրեց ինձ ու ասաց՝ գնա՛ս բարով, չար վոստը: — «Հետո՞»: — Հա՛յր, մեղավոր եմ: «Յես քո դատաստանը կանեմ, բարեկամ, — սպանադին ասաց գնեցրաւը, — իսկ դուք, տիկին, հրամայեցեք խուզարկել սոյս սրիկայի սնդուկը, իրեն ել հանձնեցեք ինձ, յես նրան մի լավ դաս կտամ: Իմացեք, վոր Դուրբովսկին ինքը գալարդիայի սպա յե յեղել, նա չի ցանկանա նեղել ընկերոջը»: Յես գլխի եյի ընկնում, թե ով է նորին դերադանցությունը, ել կարիք չկար յերկար խոսելու: Կառապանները գործակատարին կապեցին կառքին: Փողերը գտնվեցին: Գնեցրաւն ինձ մոտ ճաշեց, ապա իսկույն մեկնեց, իր հետ տանելով գործակատարին: Հետեյալ որը գործակատարիս գտան անտառում, կաղնի ծառին կապած ու մինչև վերջին լաթը սլտկված:

Բոլորը, մանավանդ որիւրդները, լուռ լսում եյին Աննա Սաւիլչնայի պատմածը: Որիւրդներէից շատերը ծածուկ համակրում եյին Դուրբովսկուն, համարելով նրան ումանի հերոս, — մանա-

վանդ Մարիա Կիրիլովնան, մորի ցնորամիտ այդ աղջիկը, վոր սնվել էր Ռադկլիֆի¹ խորհրդավոր սարսափներով:

— Յե՛վ դու կարծում ես, Սեննա՛ Սալիշնա, վոր քեզ մոտ յեղել է ինքը, Դուբրովսկի², — հարցրեց Կիրիլա Պետրովիչը, — չա՛տ ու չա՛տ սխալվել ես: Չգիտեմ թե ով է քեզ մոտ հյուր յեղել, միայն թե վոչ Դուբրովսկին:

— Վո՞նց թե Դուբրովսկին չի յեղել, հա՛յր, նրանից բացի էլ ո՞վ դուրս կգա ճանապարհ, անցորդներին կկանգնեցնի ու կխուզարկի:

— Չգիտեմ, միայն թե այդ Դուբրովսկին չի յեղել: Յես նրան հիշում եմ, յերբ դեռ յերեսխա յեր, չգիտեմ նրա մաղերը սեպե՞լ են, թե ինչ, իսկ այն ժամանակ նա դանդաղահեր, չիկամաղ տղա յեր: Հաստատ գիտեմ, վոր Դուբրովսկին հինգ տարով մեծ է իմ Մաշայից, ուրեմն հիմա նա վոչ թե 35, այլ մոտ 23 տարեկան է:

— Ճիշտ այդպես է, ձերդ գերազանցություն, — ասաց վոստիկանապետը, — իմ գրպանում կան Վլադիմիր Դուբրովսկու նշանները: Դրանք ասում են, վոր նա 23 տարեկան է:

— Հը՛, — ասաց Կիրիլա Պետրովիչը, — կարդացեք, իսկ մենք կլսենք: Վատ չի լինի, վոր մենք իմանանք նրա նշանները: Դուրս հանգիստ ու ել չարժնի մեր ձեռից:

Վոստիկանապետը զրպանից հանեց բավականաչափ խղբղած մի թուղթ, ծանրակշիռ կերպով բացեց և սկսեց կարդալ յերգի առողանությամբ:

«Վլադիմիր Դուբրովսկու նշանները, վորոնք կազմված են նրա նախկին սպասավորների պատմածների հիման վրա:

«22 տարեկան, միջնահասակ, դեմքը մաքուր, միքուքը խուզում է, աչքերը շագանակագույն, մազերը շեկ, քիթը ուղիղ: Առանձին նշաններ. այդպիսիք չկան»:

— Միայն այդքա՞ն, — հարցրեց Կիրիլա Պետրովիչը:

— Այսքան, — պատասխանեց վոստիկանապետը, ծալելով թուղթը:

¹ Ռադկլիֆ Աննա (1764—1823)—անգլիացի կին-գրող է, գրել է արկածային վեպեր, վորոնք լի յեն դադանիքներով ու սարսափներով քողարկված չարագործություններով, տեսիլներով, խորհրդավոր ձեռագրերով և այլն: Այստեղ Պոլշիկներ նկատի ունի Ռադկլիֆի վեպերի հենց այդ առանձնահատկությունը:

— Շնորհավորում եմ, պ. վոստիկանապետ: Ա՛մա թուղթ է հա՛: Այդ նշաններով ձեզ համար դժվար չի լինի գտնել Դուբրովսկուն: Լավ, քի՞չ են այնպիսիները, վորոնք միջնահասակ են, շեկ մաղերով, ուղիղ քթով, շագանակագույն աչքերով: Դրադ կգամ, վոր յերեք ժամ կխոսես հենց Դուբրովսկու հետ, և գլխի չես բնկնի, թե ում հետ դործ ունես: Խոսք չկա. խելացի՛ ծառայողներ եք:

Գալստանկան վոստիկանապետը չիտթվեց, թուղթը դրեց զրպանը և լռելյայն սկսեց ուտել կաղամբով համեմած սաղը: Մինչ այս մինչ այն, սպասավորներն արդեն մի քանի անգամ մոտեցան հյուրերին ու լցրին նրանց բաժակները: Լեոնային³ և ցիմլյանսկու² գինու մի քանի շշեր բացվեցին և հաճույքով ընդունվեցին իբրև շամպայն, դեմքերն սկսեցին կարմրել, խոսակցությունները դառնում էին աղմկալից, անկապ և ուրախ:

— Ձե՛, — շարունակեց Կիրիլա Պետրովիչը, — ել մենք չենք տեսնի այնպիսի վոստիկանապետ, ինչպես հանդուցյալ Տարաս Ալեքսեևիչն էր: Նա չէր վրիպում, բացբերան չէր: Ախտս վոր այրվեց, թե չե՛, ամբողջ ավազակախմբից վոչ մեկը չէր արժնի նրա ձեռքից: Նա բոլորին ել կբռներ: Ինքը՝ Դուբրովսկին ել չէր ազատվի, նրա տալիք փրկանքն ել չէր ողնի: Տարաս Ալեքսեևիչը նրանից փողը վերցնելը կվերցներ, բայց նրան ել բաց չէր թողնի: Այդպես էր հանդուցյալի սովորությունը: Ի՞նչ արած, բանից յերեսում է, վոր յե՛ս պիտի անցնեմ այդ դործին, մեր ասնեցիներին հետ դնամ ավազակների դեմ: Առաջին հերթին կտանեմ մի քանի հողի. նրանք անտառը կմաքրեն գողերից: Վախկոտ մարդիկ չեն, ամեն մեկը միայնակ արջի դեմ է գնում: Ավազակներից յետ չի փախչի:

— Ձեր արջն առո՞ղջ է, հա՛յր Կիրիլա Պետրովիչ, — ասաց Անտոն Պաֆնուտյիչը, այս խոսքերի վրա հիշելով իրեն ծանոթ արջին և մի քանի կատակներ, վորոնց մի ժամանակ ինքն էլ երդոհ գնացել:

— Միշան³ դնաց մեղանից, — պատասխանեց Կիրիլա Պետրո-

¹ Լեոնային գինի—կովկասյան գինի:

² Ցիմլյանսկու գինին կարմիր գինի յե, արտադրվում է Ալով-Մեծ—Վյան յերկրամասի Դոնի մարզի համանուն գյուղում:

³ Միշա — արջը:

— Ը՛մ, Ը՛մ, ռոստո՛յ, չի՞ կարելի արդյոք գիշերել ձեր խցիկ-
կոնձ, վարսվճետե գիտե՞ք ինչ...

— Que de'sire, monsieur¹, — հարցրեց Դեֆորժը, քաղաքավարի գլուխ տալով նրան :

— Այնտեղ, մոտայտ, վեր ոռոտներն դեռ չես ստվարել: Ժե
վե, մոտայտ, չե վեր կուշե², հասկանո՞ւմ ես, թե չե:

— Monsieur, très volontiers, *արամարսխանեց Դեֆորժը*, —
veuillez donner des ordres en conséquence³:

Անտոն Պաֆնուտյիչը, խիստ բաւական լինելով իր ֆրանսէ-
րէն գիտեմալուց, իսկույն գնաց կարգադրութիւն անելու :

Հյուրերն սկսեցին մեկ մեկու հրաժեշտ տալ, և ամեն մեկը
 զնաց իրեն հատկացված անեյակը: Անտոն Պաֆնուտյիչն ուսուցչի
 հետ զնաց տան կից շենքը: Մուժ գլխեր եր: Դեֆորժը լապտե-
 րով լուսավորում էր ճանապարհը, Անտոն Պաֆնուտյիչը բավա-
 րան զվարթ հետևում էր նրան, յերբմի կըքքին սեղմելով թափ-
 ցած գութալը, մորպեսզի հալատտիանար, թե իր մոտ են փո-
 ղերը:

Հասան տան կիրց շենքը, ուսուցիչը մոմը վառեց և յերկուսն ել տխեսցին հանելել: Մինչ այդ՝ Անտոն Պաֆնուտյիչը մի փոքր քայլեց տնկալում, դիտելով կողպե՞քն ու լուսամուտոնները և կասկածամատուցյալբ որորելով գլուխը: Դուռը փակվում եր մի սողնակով, լուսամուտոնները կրկնակի չըջանակներ դեռ չունեցին: Նա փորձեց այդ մասին զանդատել Պեֆորժին, բայց իր գիտեցած Փրանսերեն ընդուն չատ տահմանափակ եր այդպիսի բարդ բացատրության համար: Փրանսիացին նրան չհասկացավ և Անտոն Պաֆնուտյիչն ստիպւած եր թողնել իր զանդատները: Նրանց անկողինները դեմուդեմ եյին, յերկուսն ել սլառեցին, և ուսուցիչը հանդրեց մոմը:

— Գուրգոտաւ յիւս տուչե, պուրկոտաւ յիւս տուչե⁴, — գոչեց

¹ Que désire, monsieur —/ի՞նչ էք ցանկանում, պարոն:

² ԺԵ ՎԼԵ, ԲԵՐԱՐ, ՀԵ ՎԵՐ ԿՈՆՀԵ, (Ֆրանսիերեն) — յես ուղղում եմ ձեզ մոտ

8 Monsieur, très volontiers. veuillez donner des ordres en conséquence—
 ԺԵԺ արարխությամբ, պարոն, բարի յեղեք կարգադրություն անել:

⁴ Գորկիում վալ (Ֆրանսերեն) — ինչպե՞ս ըուք, սուշե՛ս ռուսական «ТУШИТЬ» (հանգցնել) բայը, Վերը վախեցած Անտոն Գաֆուռովին արձատել է Ֆրանսե-
րեն ձեռք:

Անտոն Պաֆնուտիչը՝ ուսանական ԿՄԿՄ բարձր մի կերպ խոնարհելով ֆրանսիական ձևով, — յետ խավարում դուրմիր¹ չեմ կարող :

Դեֆորմը չհասկացալ նրա բացականչությունը և բարի գիշեր մաղթեց նրան:

— Այդ դու անիծված անոթնն, — մըթմըթաց Սարկինը, վաթաթվեւոյ վերմակով, — ինչի՞դ եր պետք հանդցնել մոմը: Չե՞ վոր քեզ համար ել ե վատ: Յես առանց լույսի չեմ կարող քնել: — Մոռայո՛ւ, մոռայո՛ւ, — չարունակեց նա, — ժե վե ասկէ վու պարուէ՞: — Սակայն ֆրանսիացին չարատախանեց և շուտով սկսեց խռմփալ:

«Խումբիում ե ֆրանսիացի հայկանքը,— մտածեց Անտոն Պաֆ-
նուտյիչը,— իսկ յես աչքերս ել չեմ ուզում փակել: Մեկ ել տե-
սար զողերը ներս մտան զունից կամ լուսամուտից և այդ անա-
սունին թնդանոթի վորոտով ել չես զարթեցնի»:

— Մոռացո՛ւ, ա՛յ մոռացո՛ւ, սատանան քեզ տանի՛ :

Անտոն Պաֆնուտայիչը լուեց, — հողեածուծյունն ու դիմին հե-
տըդհետե հաղթահարեցին նրա յերկյուղը: Նա ականց ննջել և շու-
տով խոր քուն մտավ:

Նա պետք է արժեանաւոր տարրորինակ կերպով: Դ՞նի մեջ զգում էր, ինչ մեկը կամացով զարչում է իր շարկի ուժիքից: Անտոն Պաֆնուտյինն աչքերը բացեց և աշխարհին առավաճող զգուշացնող տակ իր առաջ տեսավ Դեֆոփին: Յրանախային մի ձեռքով բռնել էր զբալանի սրխառոյը, իսկ մյուս ձեռքով հանում էր նուրբական գոմարը: Անտոն Պաֆնուտյինը քարացավ:

— Իհես իլե սե, մոուսյո, իհես իլե սե³, — արտասանեց նա դող-
դողուն ձայնով:

— Սո՛ւս, լռե՛լ, — պատասխանեց ուսուցիչը մաքուր ուսմե-
լենով, — լռե՛լ, կամ դուք կորած եք: Յեւ Դուբրովսկին եմ:

1 Դարմիր (Ֆրանսիական) — քնել:

1 Դարմիր (Ֆրանսերեն) — քաղ. 1 Գ. Մանուկյան — արտ. հենց է նշանակում,
2 Ժե վե ավելի վառ պարլե (Ֆրանսերեն) — յես ուզում եմ ձեզ հետ
Հետևել:

Հոսուել: Եւս կէ սե, մոսյոն, կես կէ սե (Քրահսեբեն)—այս ի՞նչ է նշանակում, պարոն, այս ի՞նչ է:

Հիմա խնդրում ենք ընթերցողին թույլ տալ, վոք մեր վիպակի վերջին դեպքը բացատրենք նախընթաց հանգամանքներով, վոք մենք դեռ չենք պատմել:

— Կայարանում, կայարանապետի (վոքին մենք հիշել ենք) տանը, անկյունում նստած էր մի ճանապարհորդ: Նրա համեստ արտաքինն ու անբոլորով ճշունը ցույց էյին տալիս, վոք նա ուղիուն է¹ կամ ոտարեկրացի, աշխնքն մի մարդ, վոքը ձայն չունի փոստային կայարանում²: Նրա կառքը կանդնած էր բակում, սպասելով անխնայորդ յուզելուն: Կառքի մեջ կար մի փոքրիկ պաշտոակ,— վոք բավականաչափ կարողության պերճախոս ապացույցը: Ճանապարհորդը վոք թեյ պահանջեց, վոք սուրճ, լուսամուտից դուրս էր նայում ու սուլում, մի բան, վոք բոլորովին դուր չէր գալիս կայարանապետի կնոջը, վոքը նստել էր միջնաբառի մյուս կողմում:

— Վոք սատանան է ուղարկել այս սուլողին,— կամացուկ ասաց կինը,— սուլում է հա սուլում, անխնայածն ուղղակի դահլա տարավ:

— Ի՞նչ կա վոք,— ասաց կայարանապետը,— թող վոք սուլի:

— Վոքն թե «ինչ կա վոք»,— առարկեց բարկացած կինը,— մի՞թե չգիտես, թե այդ ինչ նշան է:

— Փող թռցնելու նշան, ե՛հ, Պախոմովնա, թող սուլի ինչքան ուղենա. միևնույն է, մենք փող չունենք:

— Թո՛ղ դնա, Սիդորովիչ: Ինչո՞ւ յես պահում նրան: Կա՛ռք սուր, թող ջհանգամը գնա:

1 Ռազմաչին—«զանազան դիրք և աստիճան ունեցող մարդիկ»—XIX դարի 40-ական և 60-ական թվականներին առաջացած հասարակական միջնաչեղ բաղկացած մանր աստիճանավորության, ստորին հոգևորականության, վաճառականության, քաղցնիության վտարանդիներից: Դեպի ձորտատիրական կարգերը թշնամաբար տրամադրված ռազմաչինները հանդիսանում էին այն ժամանակվա հասարակության առաջավոր, լիբերալ-դեմոկրատական խավը, իսկ ռազմաչինների առանձին, առավել առաջավոր ներկայացուցիչները նույնիսկ հեղափոխական ու սոցիալիստական գաղափարներ էին քարոզում:

2 Ձայն չունի փոստային կայարանում, աշխնքն փոստային ճանապարհի կայարանում չի կարող շտապ կառք պահանջել: Կառքերը սովորաբար բավական չէին լինում և այս պատճառով վեճեր քային լինում ճանապարհորդներին ու կայարանապետի մեջ:

— Դեռ կարասի, Պախոմովնա: Ախտում ընդամենը ինքն ձի կա, յերեքն էլ հանգստանում են: Մեկ էլ տեսար լավ ճանապարհորդներ յեկան, արի ու պատասխան տուր Ֆրանսիացու համար: Ուհո՛, արդեն գալիս են: Յե՛վ ինչքա՛ն արագ: Արդյոք դենեւ լավ չե՞:

Մի կառք կանդնեց դրսում: Սպասավորն իջավ, բացեց դռնակը և մի բոպելից հետո ռազմական գրատով ու սպիտակ դրվաթով մի յերիտասարդ մտավ կայարանապետի մոտ: Սպասավորը ներս տարավ արկղիկը և դրեց լուսամուտին:

— Կա՛ռք,— հրամայական ձայնով ասաց սպան:

— Այս բոպելիս,— պատասխանեց կայարանապետը:— Խնդրեմ տաք ուղեգիրը¹:

— Յես ուղեգիր չունեմ: Յես ուրիշ կողմ եմ դնում... մի՞թե չես ճանաչում ինձ:

Կայարանապետը դես ու դեն ընկավ, շտապեցրեց կառապաններին: Յերիտասարդն սկսեց յետ ու առաջ քայլել անոյտով, անցավ միջնաբառի մյուս կողմը և կամացուկ հարցրեց կայարանապետի կնոջը, թե ո՞վ է ճանապարհորդը:

— Ասումս գիտե,— պատասխանեց կինը,— ինչ վոք Ֆրանսիացի յե: Հինգ ժամ է, ինչ կառքի յե սպասում ու սուլում: Անխնայածն ուղղակի դահլա տարավ:

Յերիտասարդն սկսեց Ֆրանսերեն խոսել ճանապարհորդի հետ:

— Ո՞ւր եք բարհաճում դնալ,— հարցրեց նրան:

— Մոտակա քաղաքը,— պատասխանեց Ֆրանսիացին,— այնտեղից մեկնելու յեմ մի կալվածատիրոջ մոտ, վորն ասանց ինձ տեսնելու ուսուցիչ է վարձել: Յես կարծում էյի, թե այստեղ տեղեկանեմ, բայց պ. կայարանապետը կարծեմ այլ կերպ է դադարեցնում, բայց պ. կայարանապետը կարծեմ այլ կերպ է դադարում: Այս յերկրում ձի գտնելը դժվար է, պ. սպա:

— Այստեղի կալվածատերերից վորի՞ մոտ եք դնում իրեն ուսուցիչ,— հարցրեց սպան:

— Պ. Տրոյեկուրովի մոտ,— պատասխանեց Ֆրանսիացին:

— Տրոյեկուրովի մոտ: Ո՞վ է այդ Տրոյեկուրովը:

1 Ուղեգիր—փոստային կառքով մեկնողը պետք է ստանար ուղեգիր, վորտեղ նշվում էր մարշրուտը, ճանապարհորդի պաշտոնն ու արգելումը:

— Ma foi, monsieur¹... յեա ախնքան ել լալ բան չեմ լսել նրա մասին: Պատժում են, վոր նա դուռով ու քմահաճ աղա յե, կուլիա ե վարվում իր տնեցիներին հետ, վոչ-վոր չի կարող նրա մոտ ապրել, վոր բոլորը դողում են նրա անունը լսելիս, ուսուցիչներին հետ (avec les outchitels) դաժան ե վարվում և արդեն մահացաւ թախել ե յերկուսին:

— Թույլ տվեք. և դուք վորոշել եք աշխատե՞լ այդպիսի հրեշի մոտ:

— Ի՞նչ անեմ, պ. տա: Նա ինձ առաջարկում ե լալ ուճիկ, — տարեկան 3000 ռուբլի և ամեն ինչ, — բնակարան, ճաշ, ընթրիք, նախաճաշ և այլն: Գուցե յեա ուրիշներին ալելի յերջանիկ լինեմ: Յես պառավ մայր ունեմ, ուճիկիս կեսը կուղարկեմ նրան, մնացած փողերին հինգ տարվա ընթացքում կարող եմ հավաքել մի փողերիկ կապիտալ, վորը բավական կլինի ապագայում անկախ մարդ դառնալու համար, — և այն ժամանակ bon-soir², կշնամ փարիզ և սուստրական դործ կսկսեմ:

— Տրոյեկուրովի տանը ձեզ վորեւե մեկը ճանաչո՞ւմ ե, — հարցրեց նա:

— Վո՛չ վոր, — պատասխանեց ուսուցիչը, — Տրոյեկուրովն ինձ Մոսկվայից հրավիրել ե իր ընկերներին մեկի միջոցով, վորի խոհարարն իմ հայրենակիցն ե և ինձ հանձնարարել ե: Դուք պետք ե իմանա՞ք, վոր յեա պատրաստվում եյի վոչ թե ուսուցիչ, այլ հրուշակագործ լինելու, բայց ինձ ասացին, վոր ձեր յերկրում ուսուցչի կոչումը շատ ավելի ձեռնտու յե:

Սպան մտածում եր:

— Լսեք, — ընդհատեց նա ֆրանսիացուն, — ի՞նչ կասեյիք, յեթե ձեր այդ ապագայի փոխարեն ձեզ առաջարկեյին 10000 ռուբլի գումար վող, այն պայմանով, վոր իսկույն Փարիզ մեկնեյիք:

Ֆրանսիացին դարմացած նայեց սպային, ժպտաց և ուրրեց գլուխը:

— Կառքը պատրաստ ե, — ներս մտնելով ասաց կայարանապետը:

Նույնը հայտնեց և սպասավորը:

¹ Ma foi, monsieur — ազնիվ խոսք, պարո՛ն:

² Bonsoir — մնաք բարև:

— Իսկույն, — պատասխանեց սպան, — մի րոպեյով դուրս յեկեք: — Կայարանապետն ու սպասավորը դուրս յեկան: — Յես փառակ չեմ անում, — չարունակեց նա ֆրանսերեն, — 10000-ը յեա կարող եմ ձեզ տալ, ինձ միայն հարկավոր են ձեր բացակայությունն ու ձեր թղթերը:

Այս խոսքերի վրա նա բացեց արկղիկն ու հանեց թղթադրամներ ի մի քանի կապոց:

Ֆրանսիացին յերկու աչքը չորս արեց: Նա չգիտեր ինչ անել:

— Իմ բացակայությունը... իմ թղթերը, — կրկնեց նա ասլաժած, — ահա իմ թղթերը: Բայց դուք կատակ եք անում: Ձեր ինչի՞ն են պետք իմ թղթերը:

— Այդ ձեր դործը չե: Յես հարցնում եմ, համաձա՞ր յե եք, թե վոչ:

Ֆրանսիացին, դեռ չհավատալով իր ականջներին, փաստաթղթերը տվեց յերկտասարդ սպային, վորն արագով թյամբ նայեց այդ փաստաթղթերը:

— Ձեր անցագիրը... լալ... յերաշխավորության նամակը... հը՛մ... ծննդյան վկայական, — շատ դեղեցիկ: Ահա ձեր փողերը, վերադարձեք: Գնա՛ք բարով:

Ֆրանսիացին կայնել եր քարացած:

Սպան յեա յեկավ:

— Ամենակարևորը մոռացա: Տվեք ինձ ազնիվ խոսք, վոր այս բոլորը մեր մեջ կմնա, ձեր ազնիվ խոսքը:

— Ազնիվ խոսք եմ տալիս, — պատասխանեց ֆրանսիացին, — բայց իմ թղթերը... առանց այդ թղթերի ի՞նչ անեմ:

— Հենց առաջին քաղաքում հայտարարեք, թե Դուբրովսկին թալանել ե ձեզ: Կհավատան և կտան անհրաժեշտ վկայականները: Գնա՛ք բարով, աստված տա, վոր չուտ հասնեք Փարիզ և առողջ գտնեք ձեր մորը:

Դուբրովսկին դուրս յեկավ սենյակից, կառքը նստեց սլացավ: Կայարանապետը նայեց լուսամուտից, և յերբ կառքը հեռացավ, հետևյալ բացականչությամբ գլմեց կնոջը.

— Պախումովնա՛, գիտես ի՞նչ. այդ Դուբրովսկին եր:

Կինը հալածեալ նետվեց դեպի լուսամուտը, բայց արդեն ուշ եր: Դուբրովսկին արդեն հեռու յեր: Կինն սկսեց կշտամբել ամուսնուն.

— Աստված չունե՞ս, Սիդորովի՛չ, ինչո՞ւ առաջ չասիր ինձ

խակ Կիրիլա Պետրովիչը հարցրեց, թե ինչպե՞ս ե նրա առողջու-
թյունը: Սպիցինն անխմաստ պատասխաններ եր տալիս և սար-
սափով նայում ուսուցչին, վորը հենց այդտեղ նստած եր, կար-
ծես վոչինչ չեր պատահել: Մի քանի բուպեյից հետո ներս մտավ
սպասավորն ու հայտնեց Սպիցինին, թե նրա կառքը պատրաստ
է: Անտոն Պաֆնուտյիչը շտապ հրաժեշտ տվեց և ջնայելով տան-
տիրոջ հորդորանքին, դուրս յեկավ ու իսկույն մեկնեց: Չեյին
հասկանում, թե ինչ ե պատահել նրա հետ, և Կիրիլա Պետրովի-
չը յեզրակացրեց, թե նա չափից դուրս ե կերել: Թեյից և հրա-
ժեշտի նախաճաշից հետո հյուրերն սկսեցին ցրվել, շուտով Պոկ-
րովսկոյեն դատարկվեց և ամեն ինչ իր սովորական բնույթն
ստացավ:

ԳԼՈՒԽ XII

Անցավ մի քանի օր և վոչ մի նշանավոր դեպք չպատահեց:
Միապաղաղ եր Պոկրովսկոյի բնակիչները կյանքը: Կիրիլա Պետ-
րովիչն ամեն օր վորսի յեր գնում: Մարիա Կիրիլովնան զբաղ-
ված եր ընթերցանությամբ, զբոսանքներով և յերաժշտական
դասերով,—մանավանդ յերաժշտական դասերով: Նա սկսում եր
հասկանալ իր սեփական սիրտը և ակամա ցատումով խոստովա-
նում եր, վոր այդ սիրտն անտարբեր չե դեպի յերիտասարդ
Փրանսիացու արժանիքները: Իր հերթին ուսուցչիչ չեր անցնում
հարգանքի և խիստ քաղաքավարության սահմաններից և դրա-
նով բավարարում եր նրա հպարտությունն ու յերկշուտ կասկա-
նելին: Մարիա Կիրիլովնան ավելի և ավելի մեծ դյուրահավա-
տությամբ եր անձնատրվում հրապուրիչ սովորության: Նա
ձանձրանում եր առանց Դեֆորժի, վերջինիս բացակայության
ժամանակ ամեն բուպե նրա մասին եր մտածում, ամեն ինչի վե-
րաբերմամբ ուզում եր իմանալ նրա կարծիքը և միշտ համաձայ-
նում եր նրա հետ: Գուցե Մաչան դեռ սիրահարված չեր, սա-
կայն հենց առաջին պատեհ սովիթին կամ բախտի անակնկալ հար-
վածների դեպքում նրա սրտում պետք ե բռնկվեր սիրո բոցը:

Մի անգամ մտնելով դահլիճ, վորտեղ նրան սպասում եր ու-
սուցչիչը, Մարիա Կիրիլովնան չփութություն նկատեց նրա դունատ
դեմքի վրա և դարձացավ: Մարիա Կիրիլովնան բացեց դաշնա-
մուրը, յերգեց մի քանի նոտաներ, բայց Դուբրովսկին գլխացավի

պատրվակով ներողություն խնդրեց, ընդհատեց դասը և ծածկե-
լով նոտաները, ծածուկ մի գրություն տվեց նրան: Մարիա Կի-
րիլովնան սուսնց մտածելու վերջրեց այն և նույն բուպեյին զըղ-
ջաց, բայց Դուբրովսկին ապրեն դահլիճում չեր: Մարիա Կիրի-
լովնան գնաց իր սենյակը, բացեց գրությունն ու կարդաց հե-
տեյալը.—

«Այսօր ժամը յոթին յեղեք առլի մոտ, տաղավարում, ան-
հրաժեշտ ե խոսել ձեզ հետ»:

Մարիա Կիրիլովնայի յերեակայությունը սաստիկ բորբոք-
վեց: Նա վազուց եր սպասում սիրո խոստովանությանը, վորը և
ցանկալի, և՛ յերկյուղալի յեր նրա համար: Մաչային հաճելի
յեր լսել այն, ինչ վոր ինքն եր սպանում, սակայն զգում եր,
վոր իր համար անլայել ե սիրո բացատրություն լսել այն մար-
դուց, վորն իր դիրքով չեր կարող հուսալ յերեկեցն՝ նրա հա-
մաձայնությունն ստանալու: Մարիա Կիրիլովնան վորոչեց գնալ
տեսակցության, բայց տատանում եր, թե ինչպե՞ս ընդունել ու-
սուցչի խոստովանությունը, արևատկրատական դայրույթով,
բարեկամական հորդորանքով, ուրախ կատակներով, թե՛ լուռ
համակրանքով: Նա ամեն բուպե նայում եր ժամացույցին: Մըթ-
հանց, մոմերը վառեցին: Կիրիլա Պետրովիչը նստեց բոստոն՝ խա-
ղալու իր մոտ յեկած հարևանների հետ: Սեղանատան ժամացույ-
ցը խփեց յոթից քառորդ պալաս: Մարիա Կիրիլովնան կամա-
ցուկ դուրս յեկավ, նայեց ամեն կողմ և վաղեց ալքի:

Դիչերը մութն եր, յերկինքն ամպերով պատած, յերկու
քայլի վրա վոչինչ չեր կարելի տեսնել, սակայն Մարիա Կիրիլով-
նան խավարում գնում եր ծանոթ չափիղներով և մի բուպեյում
հասնել տաղավարին: Այստեղ կանգ առավ, վորպեսզի չնշառու-
թյունը հանդատեցնի և անտարբեր ու անշտապ յերեա Դեֆոր-
ժին: Սակայն Դեֆորժն արդեն կանգնած եր նրա առաջ:

— Շնորհակալ եմ ձեզանից,—ասաց նա հանդարտ ու տխուր
ձայնով—վոր դուք չմեղեցիք իմ խնդիրը: Յեա կհուսահատվեյի,
յեթե դուք չհամաձայնեցիք դալ:

Մարիա Կիրիլովնան պատասխանեց վաղորդ պատրաստած
Փրազով:

1 Բոստոն—թղթախաղ, վոր Ռուսաստանում լայն չափով տարածված եր
XIX դարի 20-ական և 30-ական թվականներին:

— Հուշա ունեմ, վոր դուք ինձ չեք ստիպել զղջալ իմ ներս-
դամտութեան համար:

Դուբրովսկին լուռ եր և կարծես պատրաստուիւմ եր ինչ-վոր
կարեւոր բան ասելու:

— Հանդամանքներն ստիպում են... յես պետք ե ձեզնից հե-
ռանամ,—ասաց վերջապես նա,—թերեւ դուք չուտով լսեք...
Բայց անջնատումից առաջ յես ինքս պետք ե ձեզ հետ բացատրե-
լեմ...

Մարիա Կիրիլովնան վռչինչ չպատասխանեց: Այդ խոսքերը
նա ընդունեց իբրեւ սթապելիք խոստովանութեան առաջաբան:

— Յես այն չեմ, ինչ վոր դուք կարծում եք,—չարունակեց
ուսուցիչը, գլուխը խոնարհելով,—յես Փրանսիացի Դեֆորթը
չեմ, յես Դուբրովսկին եմ:

Մարիա Կիրիլովնան ճչաց:

— Մի՛ վախենաք, իսեր ասածն, դուք չպետք ե վախենաք
իմ անունից: Այո, յես այն դժբախտն եմ, վորին ձեր հայրը,
գրկելով մի կտոր հացից, հայրական տնից դուրս արեց և ուղար-
կեց կողոպուտներով զբաղվելու մեծ ճանապարհների վրա:
Բայց դուք մի վախենաք ինձնից: Յես յերկյուղալի չեմ վոչ ձեզ,
վոչ ել նրա համար: Ամեն ինչ վերջացավ: Յես նրան ներեցի,—
լսեք, դուք փրկեցիք նրան: Իմ առաջին արյունոտ սխրագործու-
թյունը պետք ե կատարվեր նրա դեմ: Յես քայլում եյի նրա տան
մոտ, հրդեհ գցելու տեղ ընտրելով, մտածում եյի թե վորտեղից
կարելի յե մտնել նրա ննջարանը, ինչպես փակել նրա փախուս-
տի բոլոր ճանապարհները: Այդ բոլորից դուք իմ մոտից անցաք
վորպես յերկնային տեսիլ, և իմ սիրտը խոնարհվեց: Յես հաս-
կացա, վոր սրբազան ե այն տունը, ուր ապրում եք դուք, վոր
ձեզ հետ արյունակցական կապ ունեցող վոչ մի արարած յենթա-
կա չե իմ անեծքին: Յես հրաժարվեցի վրժարությունից, վոր-
պես խեղահեղությունից: Ամբողջ որերով յես թախտում եյի
Պոկրովսկայի աղիների մոտ, հուսալով դեթ հեռվից տեսնել ձեր
սպիտակ շրջադեհաւր: Ձեր անդուշտ զրոսանքների ժամանակ յես
հետևում եյի ձեզ, թաղնվելով այս կամ այն թիլի տակ, յերջա-
նիկ լինելով այն մտքից, վոր պաշտպանում եմ ձեզ, վոր ձեզ
համար չկա՝ վտանգ այնտեղ, ուր յես գտնվում եմ ծածուկ: Վեր-
ջապես, առիթը գտնվեց: Յես տեղավորվեցի ձեր սանը: Այս յե-
րեք շաբաթն ինձ համար յեղել են յերջանկութեան որեր, նրանց

հուշերը կդառնան իմ կյանքի տխուր խնդրությունը... Այսօր յես
մի այնպիսի լուր ստացա, վորից հետո ինձ համար այլևս անկա-
րելի յե այստեղ մնալ: Յես ձեզնից բաժանվում եմ այսօր... Հենց
այս ժամին... բայց նախքան այդ, յես պետք ե ամեն ինչ բացա-
տրելի ձեզ, վորպեսզի չանխնայիք ինձ, չարհամարհեցիք: Յեր-
բեմն մտածեք Դուբրովսկու մասին: Իմացեք, վոր նա ծնվել եր
այլ նպատակի համար, վոր նրա հոգին դիտեր սիրել ձեզ, վոր
յերբեք...

Լավեց թեթև սուլոց ու Դուբրովսկին լռեց... Նա վերցրեց
Մաչայի ձեռքն ու սեղմեց հրաբորբոք շրթերին: Սուլոցը կրկն-
վեց:

— Ներեցեք,—ասաց նա,—ինձ կանչում են: Մի բոլեն կա-
րող ե կորցնել ինձ:

Նա հեռացավ: Մարիա Կիրիլովնան կանգնած եր անչարժ:
Դուբրովսկին վերադարձավ և նորից վերցրեց նրա ձեռքը:

— Յեթե յերբեկեց,—ասաց նա քնքուշ ու սրտատուչ ձայ-
նով,—յեթե յերբեկեց ձեզ հետ դժբախտություն պատահի և
դուք վոչ վոքից չսպասեք վոչ ոգնություն, վոչ ել հովանավո-
րություն, այդ դեպքում արդյոք խոստանում եք դիմել ինձ,
ամեն ինչ պահանջել ինձնից ձեր փրկութեան համար: Արդյոք
խոստանում եք չմերժել իմ անձովիւթյունը:

Մարիա Կիրիլովնան լուռ լալիս եր: Սուլոցը լավեց յերրորդ
անգամ:

— Դուք կործանում եք ինձ,—գոչեց Դուբրովսկին,—յես
չեմ հեռանա, մինչև վոր պատասխանեք—խոստանո՞ւմ եք թե
վոչ:

— Խոստանում եմ,— չճնշաց հեք գեղեցկուհին:

Դուբրովսկու հետ տեսնելուց հուզված, Մարիա Կիրիլով-
նան վերադառնում եր այգուց: Նրան թվաց, թե բոլոր մարդիկ
վազվզում են, շարժվում ե տունը, բակում շատ ժողովուրդ կա,
տան մուտքի առաջ կառք ե կանգնած: Հեռվից նա լսեց Կիրիլա
Պետրովիչի ձայնը և շտապեց սենյակ մտնել, վախենալով, վոր
կարող ե նկատվել իր բացակայությունը: Դահլիճում նրան հան-
դիպեց Կիրիլա Պետրովիչը, հյուրերը շրջապատեցին մեզ ծանոթ
զամառական վրասիկանապետին և սկսեցին հարցեր տեղալ: Վոս-
թիկանապետը, վոր հազել եր ճանապարհորդական տարազ և

դինսկել վոտից մինչև դուստ, խորհրդավոր ու անհանգիստ պատասխանում էր բոլորին:

— Վո՞րտեղ եյիր, Մաչա, — հարցրեց Կիրիլա Պետրովիչը,
— m-r Դեֆորտին չե՞ս հանգիպել:

Մաչան հաղիվ հազ բացասական պատասխան տվեց:

— Յերեակայիր, — շարունակեց Կիրիլա Պետրովիչը, — վոտ-տիկանապետը յեկել է նրան բռնելու և հավատացնում է ինձ, վոր այդ Դուբրովսկին ինքն է:

— Բոլոր նշանները կան, ձերդ գերազանցություն, — պատկառանքով ասաց վոստիկանապետը:

— Ե՛հ, բարեկամ, — ընդհատեց Կիրիլա Պետրովիչը, — կորի գնա ըս այդ նշաններով: Իմ ֆրանսիացուն յես թեղ չեմ տա, մինչև վոր ինքզ չընենեմ դործը: Ինչպե՛ս կարելի յե հավատալ Անտոն Պաֆնուտյիչի, այդ յերկչոտի ու ստախոսի ասածներին: Նրան թվացել է, թե ուսուցիչն ուղում էր կողոպտել նրան: Հապա ինչո՞ւ այն առավոտը դրա մասին ինձ վոչ մի խոսք չասաց:

— Ֆրանսիացին վախեցրել էր նրան, ձե՛րդ գերազանցություն, — պատասխանեց վոստիկանապետը — և ստիպել էր յերդ-վել, վոր նա այդ մասին վոչինչ չի ասի...

— Սուտ է, — ասաց Կիրիլա Պետրովիչը, — յես հիմա ամեն ինչ ջրի յերես կհանեմ: Ո՞ւր է ուսուցիչը, — հարցրեց նա ներս մտնող սպասավորին:

— Վոչ մի տեղ չեմ գտնում, — պատասխանեց սպասավորը:

— Գտնե՛լ նրան, — դիմաց Տրոյեկուրովը, վորն սկսել էր կատաճել, — ցույց տուր ինձ ըս դոված նշանները, — ասաց նա վոստիկանապետին, վոր իսկույն թողվթը մատուցեց նրան:

— Հը՛մ, հը՛մ, քսաներեք տարեկան... այդ այդպես է, բայց դեռ վոչինչ չի ապացուցում: Ի՞նչ յեղավ ուսուցիչը:

— Ձեն գտնում, — լսվեց նույն պատասխանը:

Կիրիլա Պետրովիչը սկսեց անհանգստանալ, Մարիա Կիրիլովնան վոչ կենդանի յեր, վոչ մեռած:

— Դու գունատ ես, Մաչա, — ասաց հայրը, — թեղ վախեցրել են:

— Վոչ, հայրիկ, — պատասխանեց Մաչան, — դուստ է ցա-վում:

— Գնա ըս տենյակը, Մաչա, և մի անհանգստանա: Մաչան համբուրեց նրա ձեռքը և արագությամբ դնաց իր տենյակը: Այս-

տեղ նա ընկավ անկողնի վրա և սկսեց աղիողորմ հեկեկալ: Հա-վաքվեցին աղախինները, դուռով հանեցին նրա հագուստը, սառը ջրով և դանդաղան տեսակ սպիրտներով մի կերպ հանգստացրին, պատկեցրին անկողնում և նա թմրեց:

Մինչ այս, մինչ այն, ֆրանսիացուն չեկին գտնում: Կիրիլա Պետրովիչը դահլիճում յես ու առաջ էր քայլում և թի՛ տակ սուլում էր «Թնդա, հաղթաթյամ վորոտ»-ը: Հյուրերը վախում էին իրար հետ, վոստիկանապետը հիմար դրո՛թյան մեջ էր, — ֆրանսիացուն չեկին գտել: Յերեի նա կարողացել էր փախչել, նրան նախազգուշացրել էին: Բայց ո՞վ, ի՞նչպես: Այդ գաղտնիք էր մնում:

Տասնմեկն էր և վոչ վոք չեր մտածում քնելու մասին: Վերջապես, Կիրիլա Պետրովիչը բարկությամբ ասաց վոստիկանապետին.

— Հը՛, հետո՞: Խո՞մ մինչև առավոտ չես մնալու այստեղ: Իմ տունը քարվանսարա չէ: Քո ճարակությամբ Դուբրովսկին չի բռնվի, յեթե այդ Դուբրովսկին է: Գնա՛ ըս տեղը և աշխատի՛ր այսուհետև ավելի ճարակի լինել: Ժամանակ է, վոր դուք ել տուն դնաք, — շարունակեց նա, դիմելով հյուրերին, — կարգադրեք պարտաստել կառքերը, իսկ յես ուղում եմ քնել:

Տրոյեկուրովն այսպես անողորմ բաժանվեց իր հյուրերից:

ԳԼՈՒԽ XIII

Անցավ վորոշ ժամանակ առանց վորեւ նշանավոր դեպքի: Սակայն հետևյալ ամառվա սկզբում շատ փոփոխություններ յե-ղան Կիրիլա Պետրովիչի ընտանեկան կյանքում:

Նրա կալվածքից 30 վերստ հեռու գտնվում էր իշխան Վե-րեյսկու հարուստ կալվածքը: Յերկար ժամանակ իշխանը գտնը-վում էր ոտար յերկրներում, նրա ամբողջ կալվածքը կառավա-րում էր մի պաշտոնաթող մայոր¹ և վոչ մի հարաբերություն չկար Պոկրովսկու և Արբատովոյի միջև: Սակայն մայիսի վերջին իշխանն արտասահմանից վերադարձավ ու ժամանեց իր գյուղը, ինչպես և յերեք չեր տեսել: Սովորած լինելով չվայտության, նա վորը յերեք չեր տեսել մենությունը և իր ժամանելու յերրորդ ուրը

¹ Մայոր — գեներալի աստիճան:

Իշխանի այցելությունից յերկու ու հետո Կիրիլա Պետրո-
վիչը դատեր հետ հյուր գնաց նրա մօտ։ Մոտենալով Արքատո-
վոյին, նա չեւ կարող չգմայելէլ գլուղացիներէ մաքուր խոտի-
ներով և կալվածատիրոջ քարաշէն տնով, վորն անդլիական
գլխակներէ՞ վրձով եր կառուցված։ Տան առաջ վրձած եր կա
նաւախիտ մարգագետինը, ուր արածում էին շիջարական կո-
վերը, զրնդացնելով իրենց զանգակները։ Տունը բոլոր կողմերից
չրջարատված եր ընդարձակ պարիով։ Տան առաջ Վերեյսկին գի-
մալորեց հյուրերին և ձեռքը մեկնեց մատաղ գեղեցկուհուն։
Նրանք մօտն փառահեղ մի դահլիճ, վորտեղ յերեք հոգու համար
սեղան եր պատրաստված։ Իշխանը հյուրերին լուսամուտից ցույց
տվեց սքանչելի մի տեսարան։ Տան մօտից հոսում եր Վոլգան։
Գետի վրա ընթանում էին առադաստալիք բեռնանավերն ու ձրկա-
նորսական նավակները, վորոնք այնքա՛ն արտահայտչորեն կոչ-
վում էին փողրիկ հոգեսպաններ։ Գետի մյուս կողմում վրձած
էին քլուրներն ու դաշտերը, մի քանի գլուղներ աշխուժացնում
էին շրջակայքը։ Հետո նրանք ղիտեցին պատկերասրահը և այն-
տեղ գտնվող պատկերները, վոր իշխանը գնել եր ուրիշ յերկրը-
ներում։ Իշխանը Մարիա Կիրիլովնային բացատրում եր պատ-
կերների խովանդակութունը, նկարիչների պատմությունը,
մատնանշում եր պատկերների արժանիքներն ու թերությունները։
Իշխանը պատկերներն մասին խոսում եր վոչ թե գիտակ պեղան-
ալ՞ պայթանաական լեզվով, այլ դժացումով ու յերևակայու-
թյամբ։ Մարիա Կիրիլովնան բավականությամբ լսում եր նրան։
Հետո սեղան նստեցին։ Տրոյեկուրովը խիստ հավանեց իր Սմիլ-

Տ Պետական — մանր բաների դիտակ մարդ, վորն անընդունակ ե լախ ընդ-
այցումներ անել, առանձնակի մանրամասնություններ մեջ չի տեսնում
տականք, ընդհանուրը:

[illegible]

2 Tous les frais— բոլոր ծախքերը, ախտերը—առանձին ուշադրություն,
սիրալիբություն:

Ընթրիքն իր արժանիքով ճաշից սրկաա չեր: Հյուրերն ան-
ցան իրենց հասակացված սենյակները և մյուս ուրը բաժանվեցին
սիրալիի տանտիրոջից, խոստամանավով կարճ ժամանակից հետո նո-
րից հանդիպել:

ԳԼՈՒԽ XIV

Մարիա Կիրիլովնան նստած եր իր սենյակում, բաց լուսամուտի սուսջ և ասեղնադործում եր: Նա չեւ շփոթում մետաքսի գույները, ինչպես արել եր Կոնրադէի՝ սիրուհին, վորը սիրուց առաջացած ցրվածության ժամանակ վարդը հյուսել եր կանաչ մետաքսից: Նրա ասեղի տակ հեռքն անսխալ կրկնում եր բնանկարի նախշերը, չնայելով, վոր նրա մտքերը չէին կենտրոնանում աշխատանքի վրա, — թռչում էին հեռու:

Հանդարձ լուսամուտից կամացուկ ներս մեկնելեց մի ձեռք,
ինչպիսի մեկը նամակ դրեց ասեղնադրծական շրջանակի վրա և
նախքան Մարիա Կիրիլովնայի ուշքի դալը չքացավ: Հենց այդ
ժամանակ ներս մտավ սպասավորն ու նրան կանչեց Կիրիլա Պետ-
րովիչի մոտ: Մաշան դողդողալով նամակը թաղցրեց վարսակա-
լի տակ և շտապեց հոր առանձնասենյակի:

Կիրիլա Պետրովիչը մենակ չէր : Նրա մոտ նստած էր իշխան Վերեյսկին : Տեսնելով Մարիա Կիրիլովնային, նա վեր կացավ և իր համար անստուր շիտիլածութ յամբ լուռ գլուխ ամեց նրան :

— Յեկ ալտեղ, Մաշա, — առաջ Կիրիլա Պետրովիչը, — քեզ նորություն եմ ասելու, վրը Հուսով եմ, կուրախացնի քեզ: Ահա քո փեսացուն: Յեկել և Հարսնախոտության:

Մաշան քարացաւ, նրա դեմքը ծածկվեց մահու գունատութեամբ: Նա լուռ եր: Իշխանը մոտեցաւ նրան, վերցրեց ձեռքը և հաղպած ձեռով, հարցրեց, համաձայն ե արդյոք յերջանեկացնել իրեն: Մաշան լուռ եր:

— Համաձայն ե, իհարկե, համաձայն ե,— ասաց Կիրիլը
Պետրովիչը,— բայց գլխա՞ն, իշխան, աղջկա համար դժվար ե

1 Կոնքառ—Լևհ բանաստեղծ Անաթ Միգիկիչի (1798—1885 թ. թ.) «Կոն-
քառ Վախներոյ» սրտեմի հեքոսը: Այստեղ ինկատի յեն առնկած պոեմի Ծ-բո-
յեքցի հետևյալ տողերը:

Վարդը նա հյուսեց կռնաչ յերանդով,
Եւ տեքնները—կարմիր մետաքսից...

այդ խառն արտասանելը: Դե՛հ, զավակներ, համբուրվեցե՛ք ու
յերջանիկ յեղեք:

Մաշան կանդեմա՛ծ եր անշարժ, ծեր իշխանը համբուրեց նրա ճեռքը: Հանկարծ Մաշայի դուռնառ դեմքի վրա արցունքներ հոսեցին: Իշխանը մի փոքր խոտոտեց:

— Գնա՛, գնա, գնա, — ասաց Կիրիլա Պետրովիչը, — սրբեր
արցունքներդ և ուրախ վերադարձիդ մեզ մոտ: — Նշանդրեքի
խաժանակ նրանք բոլորը լալիս են, — շարունակեց նա, բլմեկով
վերեյսկում, — այդ արդեն նրանց անվորությունն է... Հիմա,
իշխան, իտսենք գործի, աշխնքն ոժիտի մասին:

Մարիա Կիրիլովնան ազահուժյամբ ուղարկեց հետամալու թույլատվութիւնից: Նա վաղեց իր սենյակը, դուռը փակեց և ագտառութիւն ասիւց իր արցունքներին, իրեն յերեւակայելով ծեր իշխանի կին: Իշխանը համկարծ նրան թվաց զգլելի ու ատելի: Ամուսնութիւնը սարսափեցրեց նրան վորպես կտաւինարան¹, վորպես զերեզման: «Վո՛չ, վո՛չ,— կրկնում եր նա ամհույս,— ասելի լավ և մեռնել, ասելի լավ և վանք մանել, ասելի լավ և Դուբրովսկու հետ ամուսնանալ»: Այստեղ նա հիշեց նամակը և ազահաբար վերցրեց կարգալու, զգալով, վոր այն Դուբրովսկուց եր: Իսկապէս նրա նամակն եր, ուր կային միայն հետեւյալ բառերը.—

«Յերեկոյան ժամը 10-ին, նախկին տեղում» :

ԳԼՈՒԽ XV

Շողամ եր լուսինը: Պաղաղ եր հուլիսյան գիշերը: Յեղեմն հոսն եր սուրում և թեթև չըշտանն անցնում եր ամբողջ աշոտի:

Վերջինս թեթև ստվեր, յերիտասարդ գեղեցկուհին մոտենում էր հանդիպումին վաղրին: Դեռ մոռ վուք չեր յերևում: Հանկարծ տաղալարի յետևից դուրս յեկավ Դուբրովսկին ու հանդուկեց շրա առաջ:

— Յես ամեն ինչ գիտեմ,— ասաց նա մեղմ ու արխուր ձայ-
նով,— հիշեցեք ձեր խոստովար:

— Դուք ինձ առաջարկում եք ձեր հոյանալորութունը, —

1 Կառախիմարան—*գլխալուծ, զնոբի, զլուսն, իմարտ, և յիմի արտաբերված ևս—*
մարտի, զլուսնի:

պատասխանեց Մաշան, — բայց չբարկանաք, յես վախճանում եմ դրանից: Դուք ինչպե՞ս կարող եք ինձ ողնել:

— Յես կարող եյի ձեզ աղատել ատելի մարդուց:

— Իսկեր ասածո, ձեռք չտաք նրան, չհամարձակվեք նրան ձեռք տալ, յեթե ասիրում եք ինձ: Յես չեմ ուզում վրեժն տարտալի պատճառ դառնալ:

— Յես նրան չեմ մնասի, ձեր կամքը սրբազան է ինձ համար: Նա ձեզ պարտական է իր կյանքով: Յերբեք չարագործություն չի կատարվի հանուն ձեզ: Դուք պետք է մաքուր մնաք նույնիսկ իմ յեղեռնագործություններում, բայց ինչպե՞ս ձեզ կազատեմ ձեր դաժան հորից:

— Դեռ հույս կա: Յես դուցե նրա վրա աղղեմ իմ արցունքներով և վհատությամբ: Նա կամալոր է, բայց սիրում է ինձ:

— Ի՞նչուր տեղը մի՞ հուսաք: Այդ արցունքները նա կհամարի ստիքառական յերկյուղ ու դժբախտ, վրոնք ընդհանուր են բոլոր ջահել աղջիկներին, յերբ նրանք ամուսնանում են վոչ թե սիրո, այլ շահադիտական հողի վրա: Իսկ ի՞նչ կլինի, յեթե նա ձեզանից անկախ տնորինի ձեր բախտը, յեթե ձեզ բռնությամբ պատկեն, վորպեսզի ձեր բախտի տերն ընդմիշտ լինի ձեր ամուսինը...

— Այդ դեպքում... այդ դեպքում ի՞նչ արած, յեկեք ինձ ատանելու, յես կլինեմ ձեր կինը:

Դուրբողակին դողում էր: Նրա գունատ դեմքը կարմրեց և նույն րոպեյին դարձավ առաջվանից ավելի գունատ: Նա յերկար լռում էր գլուխը քաշ արած:

— Հավաքեցեք ձեր բոլոր ուժերը, աղեքսեք ձեր հորը, ընկեք նրա վրաները: Պատկերացրեք դալիք ամբողջ սարսափը, ձեր յերիտասարդությունը, վոր պետք է թառամի տկար ու պազչոտ ծերուկի մոտ: Վճռեցեք սպառնալիս բնույթ տալ ձեր խնդրին. ստացեք, վոր յեթե նա անդրդվելի մնա, ապա... ապա դուք պաշտպանության խոստովի միջոց կգտնեք... ասացեք, վոր հապաղապանության խոստովի միջոց յերջանիկ չի դարձնի: Հարբաբըստությունը ձեզ վոչ մի բուրբ յերջանիկ չի դարձնի: Հարբաբըստությունը միայն աղքատին է սիրվում, այն էլ մի ակնթարթ, վորպես արտասովոր բան: Համառոտեն խնդրեցեք ձեր հորը, մի՛ վախենաք վոչ նրա բարկությունից, վոչ էլ սպառնալիքներից: Քանի դեռ կլինի հույսի դեթ մի նշույլ, իսկեր ասածո, համառորեն խնդրեցեք նրան: Իսկ յեթե ուրիշ միջոց չի լինի...

Սյուսեղ Դուրբողակին ձեռքերով ծածկեց դեմքը, նա կարծես չնչառաբառ էր լինում: Մաշան լալիս էր...

— Խեղճ, ին՞չ՞ է իմ բախտ, — ասաց նա դառնադին հառաչով, — կյանքս կտայի ձեզ համար: Տեսնել ձեզ հեռվից, շոշափել ձեր ձեռքը, — այդ բերկրանք է յեղել ինձ համար: Ու յերբ հնարավոր է դառնում սեղմել ձեզ հրաբորբոք սրտիս և ասել՝ հրեշտակ, մեռնե՞ք կամ լինե՞ք միասին, — այդ ժամանակ յես պետք է զգուշանամ յերանությունից, յես պետք է վո՞ղջ ուժերովս վանեմ այդ յերանությունը, յես պետք է չհամարձակվեմ փոխել ձեր վրաների տակ, չնորհակալ լինեմ յերկնից, անմեկին, չվաստակված պարգևի համար: Ո՛ր, վորքան յես սիրտի տան՝ նրան... սակայն զգում եմ — հիմա ատանելությունը տեղ չունի իմ սրտում:

Նա մեղմ դրկեց որիորդի նրբակերտ իրանն ու հպեց իր սըրտին: Որիորդը վատահոլությամբ թեքեց գլուխը յերիտասարդ ավագակի ուսին: Յերկուան ել լուռ եյին:

Ժամանակը թռչում էր:

— Պետք է գնալ, — ասաց, վերջապես, Մաշան: Դուրբողակին կարծես արթնացավ յերագից: Նա վերցրեց Մաշայի ձեռքն ու նրա մատը մատանի դրեց:

— Յեթե կորոչեք իմ ողնությանը դիմել, — ասաց նա, — մատանին բերեք այբուղ, դրեք այս կաշնու փշակի մեջ, — յես կը գլտենամ, թե ինչ սիրտի անեմ:

Դուրբողակին համբուրեց նրա ձեռքը և չքացավ ծառերի մեջ:

ՊԱՅՈՒՆ XVI

Իշխան Վերեյսկու առաջարկությունը դադանիք չէր հարկավորների համար: Կիրիլա Պետրովիչը չնորհավորանքներ էր ընդունում: Պատրաստվում էր հարսանիքը: Վճռական բացատրությունը Մաշան հետաձգում էր որեցոր: Նա սառը և հարկադրական վերաբերմունք էր ցույց տալիս դեպի ծեր փեսացուն: Իշխանն այդ մասին չէր հոգում: Նա սեր չէր սպասում, գտնելով, վոր Մաշայի լրին համաձայնությունն էլ բավական է իր համար:

Սակայն ժամանակն անցնում էր: Վերջապես, Մաշան վորոշեց դործի անցնել և մի նամակ դրեց իշխան Վերեյսկուն: Նա ձգտում էր մեծահոգության զգացմունք առաջացնել իշխանի սըր-

տում, անկեղծորեն խոստովանում եր, վոր թեկուղ ամենուհի չին չափով չի սիրում նրան, աղերսում եր հրաժարվել իրենից և նույնիսկ պաշտպանել հոր իշխանությունից: Մաշան այս նամակը կամացուկ հանձնեց Վերեյսկուն, վերջինս առանձնացավ ու կարդաց, բայց իր հարանցուի անկեղծությունը վոչ մի ազդեցութիւն չթողեց նրա վրա: Ընդհակառակը, նա դտավ, վաւ անհրաժեշտ և արագացնել հարսանիքը և այդ պատճառով հարկավոր համարեց նամակը ցույց տալ իր ապագա աներոջը:

Կիրիլա Պետրովիչը կատարեց: Իշխանը հաղիմ կարողացավ համոզել նրան, վոր Մաշային ցույց չտա, թե իրազեկ և նամակին: Կիրիլա Պետրովիչը համաձայնեց այդ մասին չխոսել Մաշայի հետ, քայց վորոշեց ժամանակ չկորցնել և հարսանիքը նշանակվեց հետևյալ ուր: Իշխանը դտավ, վոր այդ միանգամայն խելացի քայլ և, զնաց հարանցուի մոտ, ասաց նրան, թե նամակը խիստ տխրեցրել և իրեն, բայց ինքը հույս ունի հետագայում արժանանալ նրա սիրուն, թե նրանից զրկվելու միտքը չափազանց ծանր եր իր համար և ինքն անդոր և համաձայնել իր մահվան դատավճռին: Այնուհետև նա հարգանքով համբուրեց Մաշայի ձեռքն ու մեկնեց, վոչ մի բառ չստեղծել Կիրիլա Պետրովիչի վորոշման մասին:

Դեռ նոր եր մեկնել նա, յերբ ներս մտավ Մաշայի հայրը և ուղղակի հրամայեց նրան պատրաստ լինել հետևյալ ուրիշ համար: Մարիա Կիրիլովնան, վոր արդեն հուզված եր իշխան Վերեյսկու բացատրութիւնից, արտասվեց ու ընկավ հոր վրտները:

— Հայրի՛կ, — աղաղակում եր նա ցախադին ձայնով, — հայրի՛կ, մի՛ սպանեք ինձ, յես չեմ սիրում իշխանին, չեմ ուզում նրա կիներ լինել...

— Այս ի՞նչ և նշանակում, — ահեղամոռնչ ասաց Կիրիլա Պետրովիչը, — մինչև այժմ դու լուր եյիր, և համաձայն եյիր, իսկ հիմա, յերբ ամեն ինչ վորոշված և, դու ոյլն ես խաղում ու հրաժարվում: Հիմարութիւններ դուրս մի՛ տա: Դրանով ինձնից վոչինչ չես շահի:

— Մի՛ սպանեք ինձ, — կրկնում եր հեք աղջիկը, — ինչո՞ւ յեք ինձ ձեզանից հեռացնում և տալիս չսիրած մարդուն, մի՞ թե յես ձեզ ձանձրացրել եմ, յես ուզում եմ առաջիկա պէս մնալ ձեզ մոտ: Հայրի՛կ, առանց ինձ դուք տխուր կլինեք, ալիքի կտերեք:

յերբ մասածեք, վոր յես անբախտ եմ, հայրի՛կ: Մի՛ ստիպեք ինձ, յես ամուսնանալ չեմ ուզում:

Կիրիլա Պետրովիչը գլխաց, բայց թագրեց իր հուզմունքը և վանելով նրան, խտաբորտությամբ ասաց:

— Այդ բոլորը դատարկ բան և, լսո՛ւմ ես, յես քեզանից լավ գիտեմ, թե ինչ և հարկավոր քո յերջանկության համար: Արցունքները քեզ չեն ողնի, վաղը չե մյուս ուրը կլինի քո հարսանիքը:

— Վաղը չե մյուս ո՞րը, — ճչաց Մաշան: — Ասոված իմ, վոչ, վոչ, անկարելի՛ յե, այդ չի՛ լինի: Հայրի՛կ, լսեք, յեթե դուք արդեն վորոշել եք ինձ կործանել, ապա յես կդռնեմ մի պաշտպան, վորը ձեր մտքովն անգամ չի անցնում, դուք կտեսնեք, դուք կտարտախեք, թե ուր հասցրիք ինձ:

— Ի՞նչ, ի՞նչ, — հոխորտաց Տրոյեկուրովը, — սպառնա՞լ, ինձ սպառնա՞լ, հանդուգն աղջիկ: Գիտե՞ս թե ինչ կանեմ քեզ, այնպիսի մի բան, վոր դու չես ե՛լ յերևակայում: Դու համարձակվում ես ինձ վախեցնել պաշտպանով: Տեսնենք, թե ով կլինի այդ պաշտպանը:

— Վաղեմի՛ր Դուբրովսկին, — պատասխանեց Մաշան վհատվելով:

Կիրիլա Պետրովիչը կարծեց, թե նա խելագարվել և, և ապշած նայում եր նրան:

— Լաա՛վ, — ասաց նա կարճատև լուրթյունից հետո, — ով վոր և, թող դա քեզ պաշտպանելու, իսկ առայժմ նստիր այս սենյակում, այստեղից դուրս չես գա մինչև հարսանիքը:

Այս խոսքերից հետո Կիրիլա Պետրովիչը դուրս յեկավ և դուռը փակեց:

Խեղճ աղջիկը յերկար լալիս եր, յերևակայելով այն բոլորն, ինչ վոր սպասում եր նրան, սակայն հոր հետ ունեցած աղմկալի բացատրութիւնը թեթևացրեց նրա հոգին, և նա ավելի հանդիստ կարող եր մտածել իր վիճակի և անելիքի մասին: Նրա համար ամենագլխավորն եր աղատվել ասելի ամուսնութիւնից: Այնպակի կնոջ վիճակը նրան դրախտ եր թվում այն բոլորի հանդեպ, ինչ վոր սպասում եր նրան: Մաշան գիտեց Դուբրովսկու թողած մատանին: Նա սաստիկ ցանկութիւն զգաց հանդիպել Դուբրովսկուն և վճռական բոսիցից առաջ յերկար խորհրդակցել նրա հետ: Նախազգացումն ասում եր նրան, վոր յերեկոյան

կգտնել Դուբրովնիկուն աղբուր, տաղալարի մոտ: Նա վորոշեց՝ հենց վոր որը միջնի, դնալ տեսնել նրան: Միջնեց, Մաշան պատ-
քատուից դնալու, բայց դուռը փակված էր բանալիով: Աղախի-
նը դրսից պատասխանեց, թե Կիրիլա Պետրովիչը հրամայել է
դուռը չթողնել նրան: Մաշան բանալիով բանալի էր: Խորատեա վի-
րավորված՝ նա նստեց լուսամուտի մոտ և մինչև ուշ դիշեր մնաց
առանց հանդիման, քարացած հայացքով նայելով մութ յերկնքին:
Լուսադեմին նա թմրեց, սակայն նրա անհանգիստ քունը լի յեր
տխուր յերազներով և ծագող արևի շողերն արթնացրին նրան:

ԳԼՈՒԽ XVII

Մաշան արթնացավ և նրա մտքում իսկույն պատկերացավ իր
գրողիցան վո՛ղջ սարսափը: Նա դանդահարեց, ներս մտավ աղա-
խինն ու նրա հարցերին պատասխանեց, թե Կիրիլա Պետրովիչը
յերեկոյան մեկնել է Արքատով և ուշ վերադարձել, թե նա
խիստ հրաման է տվել Մաշային բաց չթողնել իր սենյակից ու
հետևել, վոր վոչ վոք նրա հետ չխոսի: Աղախինն ասաց, թե
հարսանիքի առանձին պատրաստություններ չեն նկատվում, բա-
ցի այն, վոր տերտերին հրամայված է վոչ մի դեպքում չհեռա-
նալ գյուղից: Այս բոլորը հաղորդելուց հետո աղախինը թողեց
Մարիա Կիրիլովնային ու նորից դուռը փակվեց:

Նրա խոսքերը դաժնացրին յերիտասարդ կալանավորուհուն:
Մաշայի մտքերը գործում եյին տենդորեն, արյունը մրրկվում
էր: Նա վորոշեց այդ բոլորը հաղորդել Դուբրովնիկուն և սկսեց
մտածել, թե ինչպես մատանին ուղարկի ու պահել տա նախա-
կան կաղնու փշակում: Այդ ժամանակ լուսամուտը դնդաց ինչ
վոր փոքրիկ քարի հարվածից: Մարիա Կիրիլովնան նայեց դեպի
բակը և տեսավ փոքրիկ Մաշային, վորը նրան դադտնի նշաններ
էր անում: Մաշան գիտեր, վոր Մաշան սիրում է իրեն և ուրա-
խացավ, յերբ տեսավ նրան: Նա բացեց լուսամուտը:

— Բարե, Մաշա, — ասաց նա, — ինչո՞ւ յես ինձ կանչում:

— Յես յեկա, քույրիկ, վոր խմանամ, կարելի յե ձեզ վորեն
բան է հարկավոր: Հայրիկը բարկացած է և հրամայել է, վոր
տանը վոչ վոք ձեզ չլսի, բայց ինչ վոր ուզում եք, հրամայեցե՛ք
ինձ, յես կկատարեմ:

— Շնորհակալ եմ, իմ պստիկ Մաշնիկա: Լսիր, դու դեռե՞ս

տաղալարի մոտ դանակով մեծ կաղնին, վորը փշակ ունի:

— Գիտեմ, քույրիկ ջան:

— Ուրեմն յեթե ինձ սիրում ես, հենց հիմա վազիր այնտեղ,
այս մատանին դիր փշակի մեջ, բայց գոռւ յեղիր, վոր ճեզ վոչ
վոք չտեսնի:

Այս խոսքերն ասելով, Մաշան դուռը նետեց մատանին և վա-
կեց լուսամուտը:

Տղան վերցրեց մատանին, ինչքան ուժ ուներ, ակտեց վաղել
և Յ բոպեյից հետո արդեն նվիրական ծառի մոտ էր: Նա այնտեղ
կանգ առավ շնչառալու, նայեց շուրջը և մատանին դրեց փշակի:
Հաջողությամբ վերջացնելով այս գործը, նա ուզում էր իսկույն
հայտնել Մարիա Կիրիլովնային, բայց հանկարծ չիկամազ, չլվիկ
ու ցնցոտիապատ մի տղա յերևաց տաղալարի կողմից, վաղեց
դեպի կաղնին և ձեռքը խոթեց փշակի: Մաշան սկյուռից արագ
հարձակվեց նրա վրա և բռնեց յերկու ձեռներով:

— Ի՞նչ ես անում այստեղ, — ցատկոտ հարցրեց նա:

— Գո ի՞նչ գործն է, — պատասխանեց տղան, աշխատելով
ազատվել նրանից:

— Թո՛ղ այդ մատանին, չիկամա՛ղ նապատառել, — դուռաց
Մաշան, — թե չե յեք ճեզ այնպես ցույց կտամ վոր...

Պատասխանի փոխարեն տղան բռնեցքով խոթեց Մաշայի դեմ-
քին, բայց Մաշան բաց չթողեց նրան և սկսեց վողջ ձայնով մեկ
գոռալ: —

— Գողե՛րը, գողե՛րը, այստե՛ղ յեկեք...

Տղան ուժ էր գործ դնում նրանից ազատվելու: Ըստ յերե-
վույթին նա յերկու տարով մեծ էր Մաշայից և նրանից շատ
ալելի ուժեղ, բայց Մաշան գերազանցում էր իր ճարակությամբ:
Նրանք կռվեցին մի քանի բոպե, վերջապես, չիկամազ տղան
հաղթեց: Նա Մաշային գետնի գլուխը և բռնեց նրա կոկորդից:
Սակայն այդ բոպեյին մի ուժեղ ձեռք ճաշեց նրա չիկարույն ու
կոչն մաղերից, և այդպես Ստեփանը նրան կես արշին բարձ-
րացրեց գետնից:

— Ա՛խ դու սատանայի լավոտ, եղ վո՞նց ես համարձակվում
ծեծել փոքրիկ աղային:

Մաշան վեր թռավ և ուշքի յեկավ:

— Դու իմ գլխից բռնեցիր, — ասաց նա, — թե չե իսկի էլ ինձ
վայր չեյիր դցիլ: Այս բոպեյիս տուր մատանին ու կորի դնա:

— Վո՞նց չե,—պատասխանեց չիկամադն ու հանկարծ շուտ դալով, իր մաղերն աղատեց Ստեփանի ձեռքից։

Այստեղ նա փորձեց փախչել, բայց Սաչան հասավ նրան, խփեց մեջքին և աղան շրմփ, վայր ընկավ։ Այգեպանը նորից բռնեց նրան ու կապեց դոտիով։

— Տո՛ւր մատանին,—դուռաց Սաչան։

— Սպասիր, աղա,—ասաց Ստեփանը,—մենք սրան կտանենք դործակատարի մոտ, վոր անի իր պատաստանը։

Այգեպանն իր գեղուն տարավ դործակատարի մոտ, իսկ Սաչան աւելեցում եր նրան, անհանդատությամբ դիտելով իր պատաստանած ու կանաչ խոտից կեղտոտված անդրադարձիկը։ Հանկարծ յերեքն ել կանգ առան Կիրիլա Պետրովիչի առաջ, վորը գնում եր իր ախոռը դիտելու։

— Այս ի՞նչ ե,—հարցրեց նա Ստեփանին։

Ստեփանը կարճ պատմեց ամբողջ դեպքը։

Կիրիլա Պետրովիչն ուշադրությամբ լսեց նրան։

— Դու, չարածձի,—ասաց նա դիմելով Սաչային,—ինչո՞ւ ընկար դրա հետ։

— Հայրի՛կ ջան, նա փչակից դողացրավ մատանին, հրամայեցեք, վոր յետ տա։

— Ի՞նչ մատանի, ի՞նչ փչակ։

— Ինձ Մարիա Կիրիլովնան... եղ մատանին...

Սաչան չփոթվեց, խոսքերի կապը կորցրեց։ Կիրիլա Պետրովիչը կրտեց նոթերը և դուրսն օրորելով ասաց.

— Այստեղ Մարիա Կիրիլովնան ել ե մատնակից։ Խոստովանելը ամեն ինչ, թե չե այնպես կթակեմ, վոր ել ուշքի չես դա։

— Ատոված վկա, հայրիկ ջան, յես, հայրիկ ջան... Մարիա Կիրիլովնան ինձ վոչինչ չի հրամայել, հայրիկ։

— Ստեփան, զնա, կեչիներից մի լավ ճիպոտ կաբի։

— Սպասեք, հայրիկ ջան, յես ձեզ ամեն ինչ կպատմեմ։ Այսօր յես խաղում եյի բակում, իսկ քույրիկը, Մարիա Կիրիլովնան քացեց լուսամուտը։ Յես մոտ վաղեցի։ Գուլբիկն անդուշությամբ վայր գցեց մատանին, իսկ յես տարա ու պահեցի փչակում և... և այդ չիկամաղ աղան ուզում եր դողանալ մատանին։

— Անդուշությամբ վայր գցեց, իսկ դու ուզում եյիր պահել... Ստեփան, ճիպոտը բեր։

— Հայրիկ ջան, սպասեցեք, յես ամեն ինչ կպատմեմ։ Գուլբիկը, Մարիա Կիրիլովնան հրամայեց վաղել ու մատանին դնել փչակում։ Յես վաղեցի ու պահեցի մատանին, իսկ այս վատ տղան...

Կիրիլա Պետրովիչը դիմեց վատ տղային և ցատկոտ հարցրեց.

— Ո՞ւմ տղան ես։

— Յես պարոնայք Դուբրովսկիների տան տղաներից եմ,—պատասխանեց չիկամաղ տղան։

Կիրիլա Պետրովիչի դեմքը մռայլվեց։

— Յերևում ե, վոր դու ինձ աղա չես ճանաչում, լա՛վ։ Իսկ ի՞նչ եյիր անում իմ այդում։

— Մորի եյի դողանում,—մեծ անտարբերությամբ պատասխանեց տղան։

— Հը՛մ, աղան ու սպասավորը մի սանդղի կտավ են, բայց մի՞թե իմ կաղնիները վրա մորի յե բուսնում։

Տղան վոչինչ չպատասխանեց։

— Հայրի՛կ, հրամայեցեք, վոր տա՛ մատանին,—ասաց Սաչան։

— Լուի՛ր, Ալեքսանդր,—պատասխանեց Կիրիլա Պետրովիչը,—մի՛ մոռանա, վոր յես դեռ քեզ հետ հաշիվ պիտի տեսնեմ։ Գնա քո սենյակը։ Իսկ դու, չլդիկ, դու խելոք աղա յես յերևում։ Տո՛ւր մատանին ու զնա տուն։

Տղան բացեց բուռն ու ցույց տվեց, վոր իր ձեռքում վոչինչ չկա։

— Յեթե դու ինձ ամեն ինչ խոստովանես, ապա յես քեզ չեմ թալի և դեռ մի շահի ել կտամ, վոր ընկույզ առնես։ Հանդառալ դեպքում յես քեզ հետ այնպես կվարվեմ, վոր չես ել սպասում։ Դե՛հ։

Տղան վոչ մի բառ չեր պատասխանում և կանգնած եր դիտկոր, ընդունելով կատարյալ հիմարի տեսք։

— Լա՛վ,—ասաց Կիրիլա Պետրովիչը,—բանտարկե՛լ սրան վորեւ տեղ և հակել, վոր չփախչի, թե չե բոլորի կաշին կքերթեմ։

Ստեփանը յերեխային տարավ աղամանոցը, դուռը վրան փակեց և պառավ թռչնապարհ Ադաֆիային պահակ կանգնեցրեց։

— Այս րոտեյիս քաղաք զնալ դավառական վրատեկանապե-

տի յետևից, —ասաց Կիրիլա Պետրովիչը աչքերով տղային ճանաչարհ դնելով— և վորքան կարելի յե շուտ:

«Այստեղ վոչ մի կասկած չկա: Նա հարաբերություններ ե պահում անիծված Դուբրովսկու հետ: Բայց մի՞թե իսկապես նրան ողնուլթյան և կանչել», —մտածում եր Կիրիլա Պետրովիչը, սենյակում յետ ու առաջ քայլելով և բարկությամբ սուլելով «Հաղթության վորոտ»-ը: — Գուցե յես գտել եմ նրա իսկական հետքերը և նա մեզնից չի պրծնի: Մենք կողտադորձենք այս դեպքը: Հը', զանգավի ձայն, փառք ասածո, այդ գավառական վոստիկանապետն ե: — Հե՛յ, այստեղ բերել բռնված տղային:

Կառքը մտավ տան բակը: Մեզ արդեն ծանոթ գավառական վոստիկանապետն ամբողջովին փոշու մեջ կորած՝ մտավ սենյակ:

— Հրաչայի տեղեկություն կա, — ասաց Կիրիլա Պետրովիչը, — յես գտա Դուբրովսկուն:

— Փա՛ռք ասածո, ձերդ գերադանցություն, — ասաց վոստիկանապետը՝ իրեն ուրախացած ցույց տալով, — վորտե՞ղ ե նա:

— Այսինքն վոչ թե Դուբրովսկուն, այլ նրա հրոսակախմբից մեկին: Հիմա նրան այստեղ կբերեն: Նա մեզ կողմնի գտնելու հրոսակապետին: Ահա բերին նրան:

Գավառական վոստիկանապետը, վոր ահեղ ավազակի յեր սպասում, խիստ զարմացավ, յերբ տեսավ 13 տարեկան ու բավական թուլակազմ յերեխային: Նա տարակուսանքով դարձավ դեպի Կիրիլա Պետրովիչն ու բացատրության եր սպասում: Կիրիլա Պետրովիչը պատմեց առավոտյան դեպքը, չհիշելով, սակայն, Մարիա Կիրիլովնային:

Վոստիկանապետն ուշադրությամբ լսում եր նրան, հաճախակի նայելով փոքրիկի վրա, վոր հիմար ձեանալով՝ կարծես վոչ մի ուշադրություն չեր դարձնում այն ամենի վրա, ինչ վոր կատարվում եր շուրջը:

— Ձերդ գերադանցություն, թույլ տվեք ձեզ հետ խոսել առանձին, — ասաց վերջապես գավառական վոստիկանապետը:

Կիրիլա Պետրովիչը նրան տարավ ուրիշ սենյակ և դուռը փակեց:

Կես ժամից հետո նրանք մտան դահլիճ, վորտեղ գերին սպասում եր դատավճռին:

— Աղան ուղում եր քեզ նստեցնել քաղաքի բանտը, — ասաց վոստիկանապետը, — ճիպոտով ծեծել և հետո աքսորել, բայց յես

քեզ պաշտպանեցի և քեզ համար ներումն խնդրեցի: Արձակել կապերը:

Տղայի կապերն արձակեցին:

— Դե չնորհակալություն հայտնիր աղային, — ասաց վոստիկանապետը:

Տղան մոտեցավ Կիրիլա Պետրովիչին և համբուրեց նրա ձեռքը:

— Գնա՛ տուն, — ասաց նրան Կիրիլա Պետրովիչը, — սրանից հետո միշտ ինքից մոռի չգողանաս:

Տղան դուրս յեկավ, ուրախ թույլ մուտքի սանդուխքից և առանց շուրջը նայելու դաշտի միջով վազեց դեպի Կիստենեկա: Հասնելով մինչև գյուղ, նա կանգնեց հենց առաջին, կիսով չափ խարխրած խրճիթի առաջ և ծեծեց լուսամուտը: Լուսամուտը բացվեց ու յերևաց ինչ-վոր պառավ:

— Տատի՛, հաց տուր, — ասաց տղան, — յես առավոտից վոչինչ չեմ կերել, սոված մեռնում եմ:

— Ա՛խ, այդ դո՞ւ յես, Միտյա, ո՞ւր եյիր կորել, սատանի ճուտ, — հարցրեց պառավը:

— Հետո կպատմեմ, տատի, իսեր ասածո, հաց տուր:

— Արի՛ ներս:

— Ժամանակ չունեմ, տատի, դեռ մի տեղ ել պիտի վազեմ: Հա՛ց, տատի ջան, հա՛ց:

— Գործ անողի՛ս մտիկ, — մրթմրթաց պառավը, — ահա, վերցրու, — և լուսամուտից մի կտոր սև հաց տվեց:

Տղան ազահությամբ ակսեց ուտել և չարունակեց գնալ:

Որը միթնում եր: Միտյան կալերի ու բանջարանոցների միջով գնաց Կիստենեկայի անտառը: Հասնելով յերկու սոճիներին, վորոնք կանգնել եյին վորպես անտառի առաջավոր պահակներ, նա կանգ առավ, դիտեց բոլոր կողմերը, սուր ու կցկտուր սուրեց և ականջ դրեց: Պատասխանը յեղավ թեթև ու տևական մի սուլոց, մեկը դուրս յեկավ անտառից ու մոտեցավ նրան:

ԳՆՈՒՆ XVIII

Կիրիլա Պետրովիչը դահլիճում քայլում եր յետ ու առաջ և սովորականից ավելի բարձր սուլում իր յերգը: Ամբողջ տունն իրար եր անցել—սպասավորներն ու սպասուհիները դես-դեն եյին

վազում, կառավարանները պատրաստում եյին կառքերը: Բակում բազմութիւնն էր համարուել: Որիորդի սենյակում, հայելու տուփ, սպասուհիներով շրջապատւած մի կին հազցնում էր դուռնաւ ու անշարժ Մարիա Կիրիլովնային, վորի դուռը քնքշորեն շեղւած էր աղամանդների ծանրութիւնից: Մաշան թեթևակի ցնցվում էր, յերբ կինն անդգուշաբար ծակում էր նրա մարմինը: Մաշան լուռ և անտարբեր նայում էր հայելուն:

— Շո՞ւտ կվերջանա, — դռնից լսվեց Կիրիլա Պետրովիչի ձայնը:

— Այս րոպեյիս, — պատասխանեց կինը, — Մարիա՛ Կիրիլովնա, վե՛ր կացե՛ք, տեսե՛ք՝ լա՞վ է, թե՛ մո՞չ:

Մարիա Կիրիլովնան վեր կացավ և վոչինչ չպատասխանեց: Դուռը բաց արին:

— Հարմնացուն պատրաստ է, — ասաց կինը Կիրիլա Պետրովիչին, — հրամայեցե՛ք կառք նստել:

— Աստված չնորհավոր անի, — պատասխանեց Կիրիլա Պետրովիչը, և, սեղանից վերցնելով սրբապատկերը, — մոտեցիր ինձ, Մաշա, — ասաց սրտառուէ ձայնով, — մոտեցիր որհնեմ քեզ...

Խեղճ աղջիկն ընկավ նրա վրաներն ու հեկեկաց:

— Հայրի՛կ, հայրիկ... ասում էր նա արտասվելով, և խեղճ վում էր նրա ձայնը:

Կիրիլա Պետրովիչը շտապ որհնեց նրան:

Մաշային վտարի կանգնեցրին և համարյա ձեռների վրա տարան մինչև կառքը: Նրա հետ նստեցին հարսնեմայրն ու սպասուհիները մեկը: Գնացին յեկեղեցի: Այնտեղ նրանց արդեն սպասում էր փեսացուն: Վերջինս դուռս յեկավ հարնացուին դիմաւորելու և ապէց նրա գունատութիւնից ու տարորինակ տեսքից: Նրանք միասին մտան ցուրտ, դատարկ յեկեղեցին, վորի դուռը փակվեց: Քահանան դուռս յեկավ բեմից և իսկույն սկսեց ծեար: Մարիա Կիրիլովնան վոչինչ չէր տեսնում, վոչինչ չէր ծածում, մտածում էր միայն մի բանի մասին: Առաւոտից նա սպասում էր Դուբրովսկուն, վոչ մի րոպե չկորցնելով հույսը: Բայց սուրբ քահանան դիմեց նրան սովորական հարցով, նա ցնցվեց, առաջ քարացավ, — բայց դեռ դանդաղում էր, դեռ սպասում: Պատասխան չստանալով՝ քահանան արտասանեց ճակատագրական խոսքերը:

Ծեար վերջացավ: Մաշան զգաց արտելի ամուսնու պաղ համ-

բույրը, լսեց ներկաների ուրախ շնորհավորանքներն ու դեռ չէր կարողանում համատալ, վոր իր կյանքը շղթայված է առմիշտ, վոր Դուբրովսկին չթափ իրեն ազատելու: Իշխանը փաղաքուշ խոսքերով դիմեց նրան, բայց Մաշան վոչինչ չհասկացավ: Նրանք դուռս յեկան յեկեղեցուց: Դավթում խմբել էյին Պոկրովսկու գլուղացիները: Մաշան արագութեամբ դիտեց նրանց ու դարձյալ անդգայացավ: Նորապսակները կառք նստեցին և մեկնեցին Արքատովո, ուր արդեն զնացել էր Կիրիլա Պետրովիչը՝ նրանց դիմաւորելու համար: Իշխանն իր մատաղ կնոջ հետ մեկնակ մնալով բոլորովին չէր շփոթվում նրա սառը վերաբերմունքից: Նա Մաշային չէր ձանձրացնում հաճոյախոսութիւններով կամ ծիծաղելի հիացմունքով: Նրա խոսքերը պարզ էյին և պատասխան չէյին պահանջում: Նրանք այս կերպ անցան մոտ տասը վերստ: Ձիերն արագ թռչում էյին գլուղական անհարթ ճանապարհով և կառքը, վոր անդլիական ռեստորներ ունէր, դրեթե չէր ոտորվում: Հանկարծ հետեւից աղմուկ լսվեց, կառքը կանգ առավ, դիմաւորեց մարդկանց ամբոխը շրջապատեց այն և կիսադիմակով մի մարդ բանալով այն կողմի դռնակը, վորտեղ նստած էր մատաղ իշխանուհին, ասաց նրան.

— Դուք ազատ եք, դուրս յեկեք:

— Այս ի՞նչ է նշանակում, — գոռաց իշխանը, — ո՞վ ես դու...

— Դուբրովսկին է, — ասաց իշխանուհին:

Իշխանն առանց ինքն իրեն կորցնելու կողքի գրպանից հանեց ճամբորդական սրիստոլն ու կրակեց դիմակաւորված ավազակի վրա: Իշխանուհին ճշաց և սարսափով ծածկեց դեմքը: Դուբրովսկին վերաւորվեց ուսից, արյունն սկսեց հոսել: Իշխանն առանց մի րոպե կորցնելու հոսեց մի ուրիշ սրիստոլ: Սակայն նրան ժամանակ չտվին կրակելու: Դռնակները բացվեցին և մի քանի ուժեղ (ձեռներ) նրան դուրս քաշեցին կառքից, խլեցին նրա դէմքը: Յերեւային փայլուն դռնակները:

— Չսպանեք դրան, — գոչեց Դուբրովսկին, և նրա մոռյոլ ընկերները յետ քաշվեցին:

— Դուք ազատ եք, — չարունակեց Դուբրովսկին, դիմելով դռնաթափ իշխանուհուն:

— Վո՛չ, — պատասխանեց վերջինը, — ուչ է, յես պսակված եմ, յես իշխան Վերեյսկու կինն եմ:

— Ի՞նչ եք ասում, — հուսահատութեամբ գոչեց Դուբրով-

սկին,—վո՛չ, դուք նրա կինը չեք, ձեր վրա բռնացել են, դուք
յերբեք չեյիք կարող համաձայնել...

— Յես համաձայնեցի, յես յերգւիցի,—վճռականորեն առարկեց Մաչան,—իշխանն իմ ամուսինն է, հրամայեցեք աղաւտել նրան և թողեք ինձ նրա հետ։ Յես չեյի խաբում, յես ձեզ սպասում եյի մինչև վերջին րոպեն... սակայն այժմ, ասում եմ ձեզ, այժմ ուշ է։ Թողեք անց։

Սակայն Դուբրովսկին նրան արդեն չէր լսում։ Վերքի ցավը և հոգու մեծ ցնցումները նրան զրկեցին ուժից։ Անիվի մոտ նա վայր ընկավ։ Ավազակները չընկալեցին նրան։ Դուբրովսկին կարողացավ միայն մի քանի խոսք ասել նրանց։ Ավազակները նրան նստեցրին ձիուն, յերկուսը ձեռներով բռնեցին, յերրորդը վերցրեց ձիու սանձը և բոլորը գնացին, ճանապարհին թողնելով կառքը, կապված մարդկանց և արձակված ձիերը։ Նրանք վոչինչ չկողոպտեցին, վոչ մի կաթիլ արյուն չթափեցին իրենց պետի սրբան վրեժն առնելու համար։

ԳԼՈՒԽ XIX

Միթին անտառում, նեղ բացատի վրա բարձրանում եր պատնեշից և խրամից բաղկացած հողային մի փոքրիկ ամրութիւն,— այստեղ գտնվում էյին մի քանի վրաններ ու գետնատներ։

Դրսում, ընդհանուր կաթսայի մոտ, գլխաբաց ճաշում էյին բազմաթիվ մարդիկ։ Նրանց հագուստն ու սղառազինութիւնը ցույց եր տալիս, վոր ավազակներ են։ Պատնեշի վրա, փոքրիկ թնդանոթի մոտ ծալապատիկ նստած եր պահակը։ Նա կարկատում եր իր հագուստի վորոշ տեղը, վարպետությամբ բանեցնելով ասեղը։ Յերևում եր, վոր փորձված դերձակ է։ Ամեն րոպե նա դիտում եր բոլոր կողմերը։

Թեև ինչ—վոր մի գավաթ մի քանի անգամ ձեռքից—ձեռք եր անցնում, բայց տարորինակ լռութիւն եր տիրում այս ամբոխի մեջ։ Ավազակները ճաշեցին, մեկը մյուսի յետևից վեր կացան և աղութեցին աստծուն, մի քանիսը մտան վրանները, մյուսները ցրվեցին անտառում կամ, ըստ ուսանական սովորության, պառկեցին քնելու։

Պահակն ավարտեց իր աշխատանքը, թափ տվեց հագուստը, դիտեց կարկատանը, ասեղը խրեց թևը, և նստելով թնդանոթի վրա, վորջ ձայնով մեկ յերգեց հին ու տխուր մի յերգ.—

Ել մի՛ սոսափիր, անտա՛ռ իմ դալար,

Ել մի՛ վրդովիր մտքերս մոլար...

Այդ ժամանակ բացվեց վրաններից մեկի դուռը, և չամքի վրա յերևաց սպիտակ գլխարկով, մաքուր ու սեթևեթ հագուստով մի պառավ։

— Բավական ե, Ստյոպկա,—ասաց նա բարկությամբ,— աղան քնած է, իսկ դու ձենդ կատարդ ես դցել։ Վոչ խիղճ ունեք, վոչ ել կարեկցում եք...

— Ներողութիւն, Յեդո՛րովնա,—պատասխանեց Ստյոպկան,—լավ, ել չեմ յերգի։ Թող մեր հայրը քնի և առողջանա։

Պառավը ներս մտավ, իսկ Ստյոպկան սկսեց քայլել պատնեշի վրա։

Նույն վրանում ճամբորդական մահճակալի վրա պառկած եր վերավոր Դուբրովսկին։ Նրա մոտ, սեղանի վրա գտնվում էյին նրա պիստոլները, իսկ սուրը կախված եր գլխավերևում։ Գետնատան հատակն ու պատերը ծածկված էյին չքեղ գորգերով։ Անկյունում գտնվում էյին կանանց արդուզարդի մի արծաթե փոքրիկ սեղան և մի մեծ հայելի։ Դուբրովսկու ձեռքում կար ինչ վոր բացված գիրք, բայց նրա աչքերը փակ էյին։ Պառավը միջապատի կողքից նայում եր նրան և չգիտեր, քնե՞լ է նա, թե մտածում է։

Հանկարծ Դուբրովսկին ցնցվեց։ Դրսում իրարանցում եր Ստյոպկան գլուխը ներս բերեց լուսամուտից։

— Հա՛յր, Վլադիմիր Անդրեևիչ,—գոչեց նա,—մերոնք նշան են տալիս, մեզ փնտռում են։

Դուբրովսկին վեր թռավ մահճակալից, վերցրեց զենքերը և վրանից դուրս յեկավ։ Դրսում աղմուկով լամբվում էյին ավազակները։ Նրա յերևալուց հետո քարե լռութիւն տիրեց։

— Այստե՞ղ են բոլորը,—հարցրեց Դուբրովսկին։

— Բոլորը, բացի պարեկներից,—պատասխանեցին։

— Ամեն մեկն իր տեղը,—գոչեց Դուբրովսկին։ Յեւ ավազակներից յուրաքանչյուրը վորոշ տեղ գրավեց։

Այդ ժամանակ մոտ վազեցին յերեք պարեկներ։ Դուբրովսկին գլխավորեց նրանց։

— Ի՞նչ կա,—հարցրեց նա։

— Անտառում զինվորներ կան,—պատասխանեցին նրանք,—մեզ չըջապատում են։

Դուբրովսկին հրամայեց փակել դռները և ինքը դնաց թընդանոթը ստուգելու: Անտառում լավեցին մի քանի ձայներ, վորոնք հետզհետե ավելի մոտիկից ելին դալիս: Ավաղակները լուսսպասում ելին: Համկարծ յերեք թե չորս զինվոր յերևացին անտառից և իսկույն յետ դնացին, կրակոցով իմաց տալով իրենց ընկերներին:

— Պատրաստվել կովի՛,—ասաց Դուբրովսկին: Ավաղակների մեջ թեթև շոռակ լավեց ու դարձյալ ամեն ինչ լուց:

Այդ ժամանակ լավեց մոտեցող զորավարի ազմուկը, գնեքերը շողացին ծառերի մեջ, հարյուր հետունի չափ զինվոր դուրս թափվեցին անտառից և գլոհեցին պատնեքը: Դուբրովսկին վառեց պատրուկը: Թնդանոթի կրակոցը հաջող եր, մեկի գլուխը կտրվեց, յերկուսը վիրավորվեցին: Զինվորների մեջ շփոթութուն առաջացավ, տակայն սպան առաջ վազեց, զինվորները հետևեցին նրան և լցվեցին խրամները: Ավաղակները նրանց վրա կրակեցին հրացաններից ու պիստոլներից և սկսեցին կացիններով պաշտպանել պատնեքը: Կատաղած զինվորները բարձրանում ելին պատնեքի վրա: Նրանք խրամների մեջ թողին քսան վիրավոր: Սկսվեց ձեռնամարտը, զինվորներն արդեն պատնեքի վրա ելին: Ավաղակները նահանջեցին: Բայց Դուբրովսկին մոտեցավ սպային, պիստոլն ուղղեց նրա կրծքին ու կրակեց: Սպան ընկավ յերեսն ի վայր: Մի քանի զինվոր վերցրին նրան ու շտապ տարան անտառ, մյուսները, կորցնելով իրենց պետին, կանգ առան: Ավաղակները սիրտ առան, ոգտվեցին այդ ըոպելից, զինվորներն յետ մղեցին դեպի խրամը: Հարձակվողները փախան, իսկ ավաղակներն ազմուկով ընկան նրանց հետևից: Հաղթութունն ապահովված եր: Տեսնելով, վոր թշնամին միանգամայն ջարդված և, Դուբրովսկին դադարեցրեց հարձակումը, մնաց ամբողջում, կրկնադատեց սահակների թիվն ու հրամայեց վերցնել վիրավորներին, վոչ մի դեպքում չհեռանալ ամբողջունից:

Վերջին դեպքը կառավարութանն ստիպեց լուրջ ուշադրութուն դարձնել Դուբրովսկու հանդուգն ավաղակութունների վրա: Նրա բնակավայրի մասին տեղեկութուններ հավաքվեցին: Ուղարկվեց զինվորների մի վաշտ, վորպեսզի նրան բռնե կենդանի կամ մեռած: Ավաղակախմբից մի քանիսին բռնեցին և նրանցից իմացան, վոր Դուբրովսկին այլևս նրանց մեջ չէ: Դրանից մի քանի ուր առաջ նա հավաքեց իր բոլոր զործակիցներին, հայ-

արարեց, թե մտադիր է ընդմիշտ թողնել նրանց և խորհուրդ տվեց նոր կյանք սկսել:

— Դուք հարստացաք իմ ղեկավարութամբ, ձեզանից յուրաքանչյուրը հնարավորութուն ունի ապահով կերպով դնալ վորեւե հեռավոր նահանգ և այնտեղ աղնիվ աշխատանքով ու բարության մեջ անցկացնել իր մնացած կյանքը: Բայց դուք բոլորդ արիկաներ եք և յերեք չեք ցանկանա թողնել ձեր զբաղմունքը:

Այս խոսքերից հետո Դուբրովսկին թողեց նրանց, իր հետ վերցնելով միայն*: Վոչ վոր չդիտեր, թե նա ուր գնաց: Սկզբում կասկածում ելին, վոր բռնված ավաղակների այս վկայութունը ճիշտ լինի,—բոլորին հայտնի յեր նրանց հավատարմութունն իրենց պետին: Բայց դեպքերը ցույց տվին, վոր ձերբակալվածների վկայութունը ճիշտ է,—դադարեցին ավաղակների ահավոր այցելութունները, հրդեհներն ու կողոպուտները, ապահովվեց ճանապարհների յերթեկութունը: Ուրիշ լուրերից իմացան, որ Դուբրովսկին փախել է արտասահման:

Թարգմանիչ՝ Հ. ՄԱԶՄԱՆՅԱՆ
Պատ. խմբագիր՝ Մ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ
Ներքագրիչ՝ Ս. ՇԱՀԲԱԶՅԱՆ

Գրավիտի լիազոր Կ—4545 հրատ. 3991, պ. 283, տիրաժ 4000

Յերևան, Պետհրատի տպարան, II Կնույնյանցի, № 4

